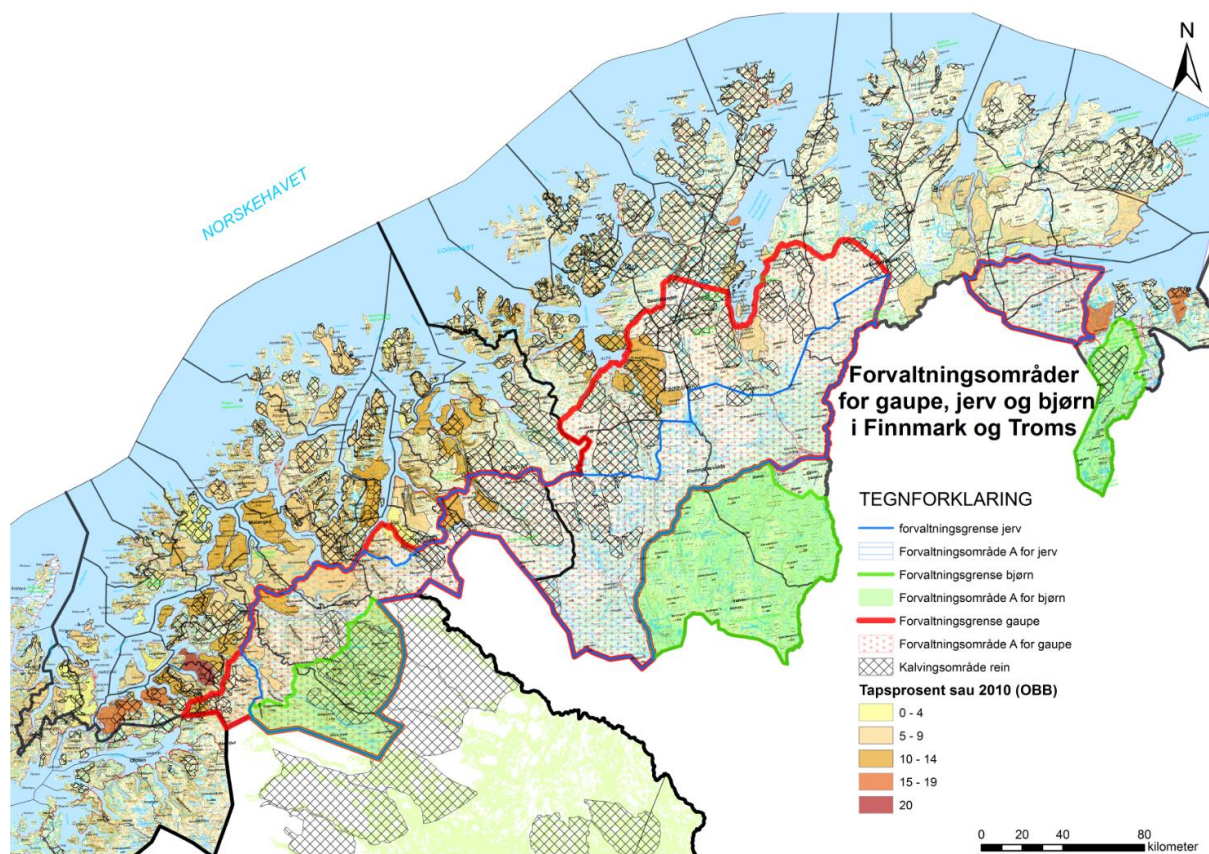

Forvaltningsplan for rovvilt i region 8

Vedtatt 10.10.2013

For beitenæring, rovvilt og samfunn
i Troms og Finnmark

ROVVILTNEMNDA FOR REGION 8

INNHALDSFORTEGNELSE

1. FORORD	3
2. INNLEDNING	4
3. RAMMER, MÅLSETTINGER OG ORGANISERING	5
3.1 Internasjonale avtaler og rammer	5
3.2 Nasjonale rammer og bestandsmål.....	6
3.3 Regionale bestandsmål.....	7
3.4 Differensiert forvaltning i region 8	8
3.5 Aktører i regional rovviltforvaltning.....	8
3.6 Ytterligere informasjon om rovvilttematikken.....	12
4. BESTANDSUTVIKLING AV FREDET ROVVILT	13
4.1 Overvåking av rovviltbestandene.....	13
5. HUSDYRNÆRINGEN – OMFANG OG TAPSUTVIKLING	28
5.1 Omfang	28
5.2 Arealbruk og organisering av beitelag	28
5.3 Tapstall, dokumentasjon og erstatning.....	31
6. REINDRIFTSNÆRINGEN – OMFANG OG TAPSUTVIKLING.....	35
6.1 Organisering i reindrifta.....	35
6.2 Tap av beitedyr til rovvilt og erstatning	40
7. DEN TODELTE MÅLSETTINGEN	45
7.1. Arealer og arealbruk.....	45
7.2. Rovvilt og driftsforhold i næringene.....	46
7.3 Bufenæringen	47
7.4 Reindriften	47
7.5 Dyrevelferd	48
7.6 Rovvilt og lokalsamfunn	50
7.7 Urfolksrettigheter	51
8. EVALUERING OG VEIEN VIDERE	52
8.1 Referansegruppas anmodning ovenfor rovviltnemnda	52
8.2 Rovviltnemndas presiseringer til referansegruppas anmodning	57
9. FORVALTNINGSMÅL, STRATEGIER OG VIRKEMIDLER	60
9.1 Forvaltningsmål	60
9.2 Strategier	60
9.3 Virkemidler	62
10. UTFORDRINGER I FORVALTNINGEN	81
10.1 Omfordeling av måltallene for gaupe	81
10.2 Forvaltning av kongeørn i Troms og Finnmark	81
10.3 Endring av jakttiden for gaupe.....	82
10.4 Uttak av gaupe som ikke blir tatt ut under ordinær jakt.....	82
10.5 Forbedre metodikken for beregning av reell bjørnebestand.....	82
10.6 Endret regelverk for bruk av kamera/elektronisk overvåking ved båsfangst	82
10.7 Regelverk for motorferdsel i forbindelse med fellingsoppdrag	83
10.8 Driftsomstillinger grunnet rovvilt	83
10.9 Tiltak for å effektivisere kvotejakt, lisensfelling og skadefelling av rovvilt.....	84
11. AVVEININGER – VALG AV FORVALTNINGSGRENSER ROVVILT	85
11.1 Fordeling av rovvilt i region 8	86
11.2 Forvaltningsgrense bjørn.....	86
11.3 Forvaltningsgrense jerv.....	87
11.4 Forvaltningsgrense gaupe	88
11.5 Forvaltning av grenseområdet mellom region 7 og 8	89
12. REGIONAL FORSKNING.....	92
13. VEDLEGG.....	95
13.1 Kart over forvaltningsområder for bjørn, jerv og gaupe i region 8.....	95

1. FORORD

En av våre viktigste oppgaver som rovviltnemnd er å ha en forvaltningsplan som viser hvordan vi vil praktisere Stortingets vedtatte rovviltpolitikk.

Stortinget har den 17.6.2011 vedtatt enstemmig hvor store bestander vi skal ha av de forskjellige rovviltartene i norsk fauna. Det er konkretisert gjennom antall årlige ynglinger som måltall. Men det er også presisert at det skal oppnås blant annet bedre dyrevelferd, reduserte tap, større forutsigbarhet og reduserte konflikter.

Etter totalfredningen av våre rovdyr for snart førti år siden, har bestandene gradvis økt. Utfordringene med forvaltning av bestandene, samtidig som det er en klar politisk målsetting å opprettholde utmarksbeiting over hele landet, har gjort rovdyrpolitikken til et av de store diskusjonstemaene over hele landet.

Vår region er svært stor, og vi har fått ansvar for høye måltall for de forskjellige artene. Med de vedtatte målsettingene må den daglige forvaltningen bli et kompromiss. Over $\frac{3}{4}$ av reindrifta i landet er i vår region, og dermed et stort antall beitedyr i utmarka hele året, som medfører at vi står ovenfor en svært vanskelig og utfordrende jobb.

Rovviltnemnda i region 8 – Troms og Finnmark har i arbeidet med revisjon av denne forvaltningsplan, forsøkt å innhente innspill fra flest mulig. Vi har også i den grad det har vært mulig innarbeidet forslagene i forvaltningsplanen, og samtidig forsøkt å gi en forklaring på de innspill som ikke har vært mulig å innarbeide i planen. Vi har forsøkt å skille områder hvor rovvilt skal ha prioritet fra områder med beitedyr. Vi har også beskrevet de utfordringene vi mener må løses i fremtiden for å ha mulighet til å gjennomføre Stortingets vedtak.

Gjennom dialog og samarbeid med regionens organisasjoner har vi forsøkt å signalisere at vi må jobbe sammen hvis vi skal lykkes. Denne formen for samarbeid vil vi fortsette med i tiden som kommer.

Forvaltningsplanen må rulleres jevnlig, fordi det til stadighet skjer endringer. Vi ser for oss at det må skje igjen om tre til fire år. Det finnes ingen som kan iverksette tiltak alene for å løse alle problemer. Vi tror samarbeid, åpenhet og dialog er avgjørende i tiden som kommer.

Vadsø 10.10.2013

John Karlsen

Fred Johnsen

Berit Oskal Eira

Sigrund Hestdal

Trine Noodt

Odd Iver Nilsen Sara

2. INNLEDNING

Norge er i rovviltforskriften av 18. mars 2005 delt inn i åtte forvaltningsregioner, hvorav Troms og Finnmark er region 8. Forskriften sier at i hver forvaltningsregion skal en rovviltnemnd ha hovedansvaret for forvaltningen av gaupe, jerv, bjørn og ulv. Rovviltnemnda skal utarbeide en regional forvaltningsplan for rovvilt. Den regionale forvaltningsplanen skal dele inn regionen i områder som gir rovvilt, henholdsvis beitedyr, prioritet. Planen skal vise hvordan rovviltnemnda gjennomfører nasjonal rovviltpolitikk innenfor sin region.

Forvaltningsplan for rovvilt i region 8 ble vedtatt av rovviltnemnda 21.9.2007. Planen blir nå rullert. Ved utarbeidelse av regionens andre forvaltningsplan har rovviltnemnda støttet seg på en rådgivende referansegruppe bestående av 20 representanter fra ulike interessenter i regionen, som sammen med andre interessenter har bidratt til å belyse problematikken «rovvilt – beitedyr – samfunn». Fylkesmannen er sekretariat for rovviltnemnda. Et utvidet sekretariat bestående av representanter fra landbruks- og miljøvernavdelinga i Troms- og Finnmark, Reindriftsforvaltninga, Mattilsynet og Statens naturoppsyn har koordinert prosessen og satt sammen forvaltningsplanen.

Referansegruppa hadde sitt første møte 7. april 2011. På møtet ble det ført en kreativ oppstartsprosess. Dette for at den nye forvaltningsplanen skulle få solid forankring i referansegruppa, og at gruppa kunne enes om felles anbefalinger for hvordan rovviltnemnda skulle jobbe med den nye forvaltningsplanen.

Rovviltnemnda inviterte referansegruppa, sekretariatet og foredragsholdere til samling i Tromsø 25. og 26. oktober 2011. Program for møtet ble, av sekretariatet i samarbeid med tre personer fra referansegruppa, utarbeidet med bakgrunn i innspillene fra møtet 7. april 2011. Forslag til møteprogram ble sendt referansegruppa for kommentarer før invitasjonen formelt ble sendt ut. Den første dagen fikk referansegruppa presentert tema de selv hadde bestilt fra Miljøverndepartementet, Direktoratet for naturforvaltning, Fylkesmannen, Norsk institutt for naturforskning, Statens naturoppsyn, Eallit Luonddus/Leve i Naturen, og fra rovviltnemnda.

På den andre dagen arbeidet referansegruppa med de viktigste problemstillingene i forvaltningsplanen i små grupper. Etter gruppearbeidet presenterte gruppeleder gruppens betraktninger slik at hele referansegruppa fikk mulighet til å komme med innspill til de fire problemstillingene. På bakgrunn av referansegruppas presentasjoner og diskusjoner utarbeidet sekretariatet en «Referansegruppas anmodning ovenfor rovviltnemnda.» Anmodningen ble så godkjent av referansegruppa. I forvaltningsplanens kapittel åtte, *evaluering og veien videre*, er anmodningen satt inn ordrett. Rovviltnemnda har i samme kapittel skrevet sine presiseringer til referansegruppas anmodning. Både kapittel ni, *forvaltningsmål, strategier og virkemidler*, kapittel ti, *utfordringer i forvaltningen* og kapittel elleve, *avveininger – valg av forvaltningsgrenser rovvilt*, har sitt fundament i referansegruppas anmodning og rovviltnemndas presiseringer til denne.

Høring av revidert forvaltningsplan for rovvilt i region 8 ble sendt ut 2.7.2012. Rovviltnemnda har i dokumentet *Behandling av høringsuttalelser til revidert forvaltningsplan for rovvilt i region 8*, publisert på Fylkesmannen i Troms sin nettside den 5.7.2013, svart på høringsuttalelsene. Uttalelsene har resultert i en del endringer. Rovviltnemndas behandling av uttalelsene er et grundig bakgrunnsmateriale som viser rovviltnemndas vurderinger.

3. RAMMER, MÅLSETTINGER OG ORGANISERING

3.1 Internasjonale avtaler og rammer

Norge har internasjonalt forpliktet seg til å ta vare på bjørn, gaupe, jerv, ulv og kongeørn gjennom Bernkonvensjonen som av Norge ble ratifisert i 1986. Konvensjonen inneholder krav til bevaring av flora og fauna i deres naturlige leveområder.

Sammen med 191 andre land og EU har Norge signert konvensjonen om biologisk mangfold. Konvensjonen trådte i kraft i 1993. Land som har underskrevet avtalen er forpliktet til å lage nasjonale strategier og handlingsplaner for å bevare det biologiske mangfoldet. Landene skal blant annet bevare truede arter og fremme samarbeid med andre land om biomangfold. De rovviltartene som finnes i Norge er i vesentlig grad felles bestander med våre naboland Sverige, Finland og Russland. Disse lands respektive forvaltningsregimer har stor betydning for den norske rovviltforvaltningen.

Norge har også tilsluttet seg andre avtaler som kan ha betydning for forvaltningen av rovvilt. Spesielt kan Europarådets dyreholdskonvensjon og FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter artikkel 27 samt ILO-konvensjonen nr. 169 om urfolks rettigheter nevnes.

Rammene for norsk rovviltforvaltning er gitt i norsk miljøvernlovgivning og i de internasjonale avtaler Norge har sluttet seg til.

Dividalen i Troms. Foto: Karl-Otto Jacobsen

3.2 Nasjonale rammer og bestandsmål

Den 16. juni 2011 ble rovviltforliket i Stortinget inngått med enighet i alle partier. Forliket tar for seg forvaltningen av gaupe, jerv, ulv og bjørn. Forliket sier også noe om videre forvaltning av kongeørn.

Forliket sier at den norske rovviltforvaltningen skal skje innenfor rammen av bestemmelsene i naturmangfoldloven og Stortingets behandling av denne, Bernkonvensjonen og den todelte målsettingen etter rovviltforliket av 2004, og den videre oppfølging av dette.

Rovviltforliket av 2004 hadde sitt fundament i stortingsmelding nr. 15 (2003–2004), *Rovvilt i norsk natur*, og Stortingets behandling av denne gjennom innstilling til Stortinget nr. 174. Føringerne i disse to dokumentene er fulgt opp i rovviltforskriften (forskrift 18. mars 2005 nr. 242 om forvaltning av rovvilt). Det er rovviltforskriften som avgjør myndighetsforhold og hjemler virkemiddelbruk i norsk rovviltforvaltning, herunder rovviltnemndenes ansvar. Rovviltforskriften er igjen hjemlet i naturmangfoldloven og i viltloven. Naturmangfoldloven – som er Norges første lov om vern og bærekraftig bruk av naturen, både i og utenfor vernede områder, er ett av en rekke tiltak som følger opp den globale konvensjonen om biologisk mangfold. Naturmangfoldlovens formålsbestemmelse (§ 1) lyder:

Lovens formål er at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden, også som grunnlag for samisk kultur.

Velferden til viktige byttedyr for rovviltet, som tamrein og sau, er regulert gjennom lov av 19.6.2009 om dyrevelferd med tilhørende forskrifter.

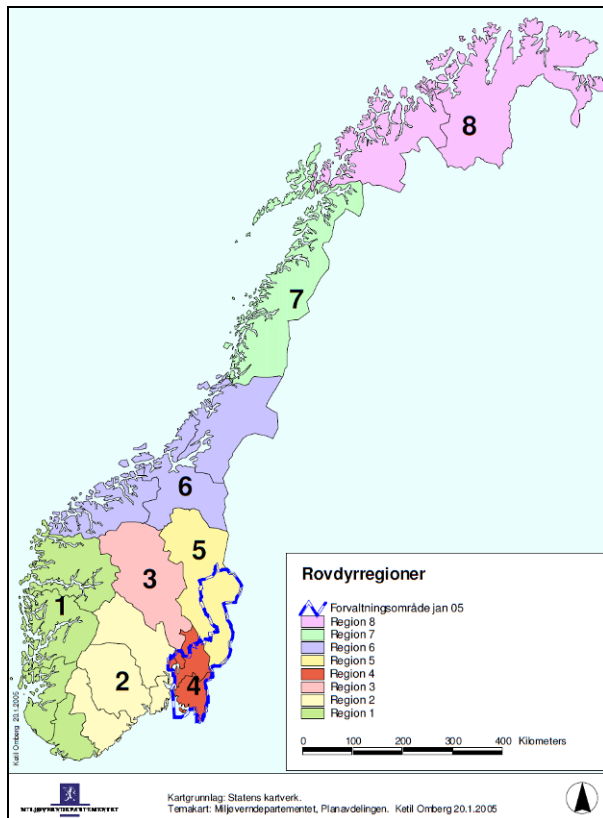
Det går frem av rovviltforliket 2011 at det skal legges vekt på regional forvaltning, med mål om at den regionale myndigheten i rovviltforvaltningen skal styrkes. Det skal utvises respekt for eiendomsretten samt enkeltmenneskers og lokalsamfunns livskvalitet. Forvaltningen skal bygge på vitenskapelig og erfaringsbasert kunnskap.

Den todelte målsettingen sier at Norge skal ha en forvaltning som totalt sett bidrar til å dempe konfliktene og motvirke utrygghet, og samtidig ha en politikk som sikrer overlevelsen til alle de store rovviltartene i norsk natur.

Forliket innebærer ingen endringer i bestandsmålet for gaupe som er satt til 65 årlige ynglinger og heller ingen endringer for jerv hvor bestandsmålet er satt til 39 årlige ynglinger. Bestandsmålet for ulv på tre årlige ynglinger videreføres innenfor forvaltningsområdet for ulv, men det skal her arbeides for å få på plass en avtale med Sverige om fremtidige bestandsmål for ulv. Bestandsmålet for bjørn endres fra 15 årlige ynglinger til 13 årlige ynglinger. Antall hannbjørn skal ikke overstige 1,5 ganger antallet binner. Forvaltningen av bjørn overføres til de regionale rovviltnemndene når ti ynglinger av bjørn er nådd. Kongeørn skal nå inngå i overvåkingsprogrammet på lik linje med de øvrige rovviltartene, og kartlegging av kongeørnbestanden må ferdigstilles så raskt som mulig. Det er viktig å redusere usikkerheten knyttet til antall hekkende par av kongeørn og skadeomfanget forvoldt av kongeørn på husdyr og tamrein.

3.3 Regionale bestandsmål

I forskrift om forvaltning av rovvilt (FOR 2005-03-18 nr. 242), ble landet delt i åtte forvaltningsregioner (Figur 1). Hver forvaltningsregion styres av en politisk valgt rovviltnemnd. Den regionale rovviltnemnda skal forvalte rovviltet i sin region innen nasjonale mål for antall årlige ynglinger i de forskjellige forvaltningsregionene (Tabell 1).

Figur 1. De åtte forvaltningsregionene i Norge. Den blå linjen viser forvaltningsområdet for ulv

Tabell 1. Nasjonale mål for antall ynglinger i de ulike forvaltningsregionene

Region	Bestandsmål			
	Gaupe	Jerv	Bjørn	Ulv
1	0	0	0	0
2	12	0	0	0
3	5	4	0	0
4	6	0	0	3 ¹
5	10	5	3	3 ¹
6	12	10	3	0
7	10	10	1	0
8	10	10	6	0

¹Region 4 og 5 har felles forvaltning av til sammen tre familiegrupper av ulv.

I rovviltforskriften § 4 er bestandsmålene for bjørn, jerv og gaupe i region 8 nærmere utdypet:

- Gaupe: 10 årlige ynglinger, hvorav 4 i Finnmark
- Jerv: 10 årlige ynglinger, hvorav 3 i Finnmark
- Bjørn: 6 årlige ynglinger

I rovviltforskriftens § 3 går det frem at det ikke skal etableres revirmarkerende par eller familiegrupper av ulv i region 8. Og det står at kongeørnbestanden skal forvaltes slik at den opprettholdes på 850–1200 hekkende par i Norge.

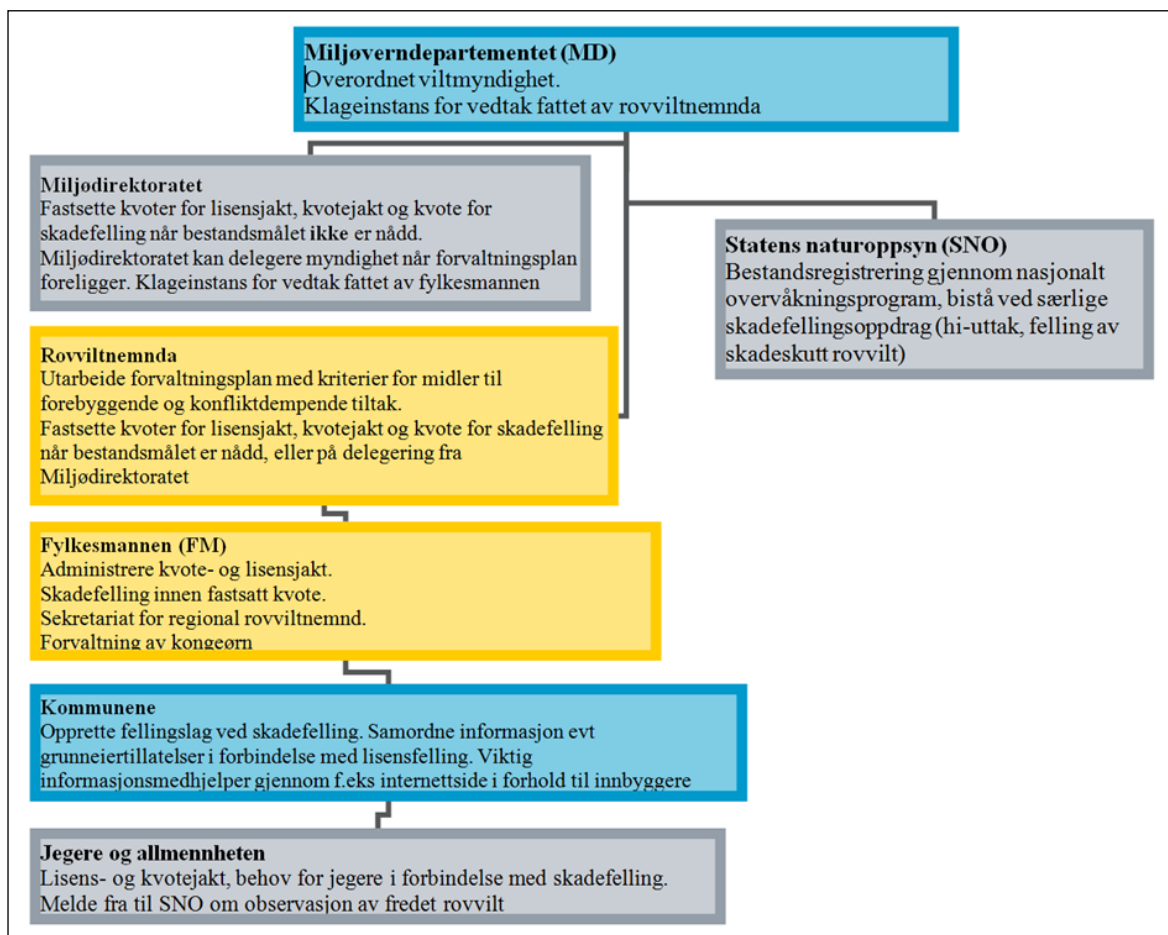
I representantforslag 163 S. (2010–2011) og Stortingets behandling 17. juni 2011, hvor det ble inngått et enstemmig rovviltforlik presiseres det at «Rovviltforvaltningen skal skje på en slik måte at antallet ynglinger holdes så nær bestandsmålet som mulig.»

3.4 Differensiert forvaltning i region 8

Siden forrige forvaltningsplanen ble vedtatt 21.9.2007 har rovviltnemnda gjort seg en rekke erfaringer. I tillegg har kunnskapen om rovvilt og beitedyr i regionen blitt bedre. Rovviltnemnda anser at de endringer i forvaltningsgrensene for bjørn, gaupe og jerv som er gjort siden forrige forvaltningsplan vil bidra til at bestandene lettere kan forvaltes ned-/opp- til de eksakte bestandsmål. Og at konfliktnivået med beitenæring og andre samfunnsinteresser, hele regionen sett under ett, vil reduseres, dog på langt nær opphøre. Rovviltnemnda vil i kapittel elleve gjøre rede for hvorfor forvaltningsgrensene er som de er (kart bakerst i forvaltningsplanen). Innenfor de respektive rovviltartenes A-områder skal de sikres en bærekraftig forvaltning, her skal bestandsmålet nås og opprettholdes. Utenfor A-områdene skal næringsutøvelse og andre samfunnsinteresser ha prioritet.

3.5 Aktører i regional rovviltforvaltning

Forvaltning av rovvilt er sammensatt, og det kan ofte være vanskelig å skille rollene til de ulike aktørene (Figur 2).

Figur 2. Forenklet skisse over noen aktører innen regional rovviltforvaltning. Forvaltninga styres fra Stortinget og Regjeringen gjennom departementer og direktorater, fylkesmenn og kommuner, nemnder og tilsyn. Ny kunnskap gjennom forskning, eller politiske meninger om hvordan kunnskapen skal brukes klokt, har størst evne til å endre forvaltningskurs dersom det blir tatt inn i Regjeringen, og dermed i lover, forskrifter og styringsdokumenter for forvaltningen. Når kunnskap og klokskap kommer inn fra siden, og ikke fra høyere myndighet, kan det enkelte forvaltningsledd bare bruke sitt tildelte forvaltningseskjønn

Det norske folk

Er mangfoldige, mange har meninger omkring rovvilt. Vi har egeninteresser og økonomiske interesser. Vi har kunnskap, erfaringer og verdier, vi gjør betraktninger og finner ståsted. Vi er stemmegivere og lobbyister. Vi bruker media, vi har fagforeninger, lag og organisasjoner å uttrykke oss gjennom. Vi er politiske aktører. Det er det norske folk som stemmer frem politikere med agenda i rovviltpolitikken. Derfor er det viktig at forskningsresultater og fakta om rovvilt når befolkningen.

Ansvar for beitedyrenes velferd hviler på eierne. Samfunnet har også ansvar gjennom å definere rammebetingelsene for beitenæringene. Reineieren eller bufeeieren som har sine beitedyr i utmark hvor det forekommer rovvilt, fører tilsyn med dyra og er gjerne den første til å registrere rovviltaktivitet. Dyreeierens observasjoner er viktig for at han selv, og andre i området, raskt skal kunne iverksette skadeforebyggende tiltak. Dyreeierens observasjoner er nyttige for forvaltningen og SNO. Derfor er det ønskelig med god dialog og informasjonsflyt mellom dyreeier og forvaltning.

En rovviltforvaltning som er i tråd med Regjeringens rovviltpolitikk er helt avhengig av motiverte jegere med kompetanse innen lisens- og kvotejakt på rovvilt. Den samme kompetansen og de samme folkene er det behov for ved skadefelling. Kunnskap om rovvilt blant jegere og allmennheten er vesentlig. Folket er SNO sine observatører over hele landet, og bidrar med informasjon om spor, observasjoner, og DNA-innsamling.

Regional forvaltningsplan for rovvilt

I forvaltningsplanen skal det etableres en geografisk differensiert forvaltning, hvor hensynet til flere interesser vektlegges forskjellig i ulike områder og for de ulike rovviltarter. Forvaltningsplanen skal ta forvaltningsregionens ansvarsdel med å sikre en bærekraftig forvaltning av gaupe, jerv, bjørn, ulv og kongeørn, samtidig som den ivaretar hensynet til næringsutøvelse og andre samfunnsinteresser. I tråd med prinsippet om en geografisk differensiert forvaltning skal planen vise hvordan rovviltnemnda vil prioritere midler til forebyggende og konfliktdempende tiltak. Planen skal også gi anbefalinger om bruken av landbrukspolitiske og reindriftspolitiske virkemidler innen regionen. Forvaltningsplanen skal bidra til forutsigbarhet og lokal medvirkning i forvaltning av rovvilt. Ved utforming av planen skal rovviltnemnda ha nær kontakt med kommuner og organisasjoner innen regionen.

Rovviltnemnda

I hver forvaltningsregion skal en rovviltnemnd ha hovedansvaret for forvaltning av gaupe, jerv, bjørn og ulv. Det er Miljøverndepartementet som oppnevner medlemmer fra fylkestinget til å sitte i rovviltnemnda, mens Sametinget oppnevner medlemmer fra Sametinget. Oppnevningssperioden for medlemmene følger valgperioden for fylkestinget og Sametinget. Rovviltnemnda velger selv sin leder. I region 8 består rovviltnemnda av seks faste medlemmer: to fra fylkestinget i Finnmark, to fra fylkestinget i Troms og to fra Sametinget. Regional forvaltningsplanen for rovvilt er utarbeidet av rovviltnemnda. Gjennom planen viser rovviltnemnda hvordan de vil gjennomføre vedtatt nasjonal rovviltpolitikk innenfor sin region. Rovviltnemnda har myndighet til å fastsette kvoter for lisensjakt, kvotejakt og kvote for betingede skadefellingstillatelser for perioden 1. juni–15. februar så fremt bestanden ikke er under bestandsmålet. Når bestandsmålet ikke er nådd, og i tidsrommet 16. februar–31. mai er det Miljødirektoratet som har denne myndigheten.

Kommunene

Kommunene har lokalkunnskap og er viktige aktører når informasjon skal samordnes, for eksempel ved innhenting av grunneiertillatelser i forbindelse med lisensfelling. De er viktige informasjonsmedhjelpere gjennom for eksempel nettsider for innbyggerne. Kommunene kan etablere og drifte kommunale/interkommunale skadefellingslag. Og kommunene kan administrere skadefellingstillatelser og skuddpremier på jaktbart vilt, som rødrev.

Mattilsynet

Mattilsynet er underlagt tre departementer: Landbruks- og matdepartementet (LMD), Fiskeri- og kystdepartementet samt Helse- og omsorgsdepartementet. Det administrative ansvaret for etaten ligger hos LMD. Mattilsynet forvalter lover som omhandler hele matkjeden fra jord/fjord til bord. Når det gjelder husdyr og tamrein på beite i rovdyrutsatte områder, er dyrevelferdsloven den viktigste loven. Mattilsynet har et bredt ansvarsfelt hvor de skal innhente kunnskap og analysere situasjonen, lage regelverk, veilede virksomheter og private, og føre tilsyn med at reglene overholdes. Mattilsynet og fylkesmannen har fått føringer fra sine respektive departementer om å samarbeide om utfordringer knyttet til rovvilt og beitedyr jf. brev fra Miljøverndepartementet og LMD datert 28. juli 2006, og LMD sitt brev til Mattilsynet om *Rovviltforliket og oppfølging av saker som gjelder for husdyr på beite*, datert 10. februar 2012. Mattilsynet stiller sammen med Reindriftsforvaltningen som observatører på møtene til rovviltnemnda i region 8.

Fylkesmannen

Fylkesmannen er sekretariat for den regionale rovviltnemnda. I det ligger å forberede og belyse saker før vedtak fattes i nemnda. Og å være rovviltnemndas utøvende forvaltningsorgan med fagkompetanse til å vurdere tiltak i tråd med nemndas vedtak. Etter søknad fordeler fylkesmannen midler til forebyggende og konfliktdempende tiltak. Fordelingen skjer innenfor de rammene som rovviltnemnda har fastsatt. For å forhindre fremtidig skade på husdyr og tamrein kan fylkesmannen gi skadefellingstillatelser. Da innen kvotene for betinget skadefelling gitt av rovviltnemnda eller Miljødirektoratet. Fylkesmannen har forvaltningen av kongeørn, og kan gi fellingstillatelse på enkeltindivider som volder vesentlig skade på bufe eller tamrein. Fylkesmannen behandler søknader om erstatning for bufe og tamrein tatt av fredet rovvilt. Dette etter føringer gitt av Miljødirektoratet, som også er klageinstans for vedtak fattet av fylkesmannen.

Reindriftsforvaltningen

Reindriftsforvaltningen har hovedkontor i Alta, og er statens forvaltningsorgan, underlagt Landbruks- og matdepartementet, i saker som angår reindrift. Den er sekretariat for Reindriftsstyret mens lokalkontorene er sekretariat for sine respektive områdestyrer. Øvrige hovedoppgaver er arealforvaltning, ressurovervåkning, forvaltning av virkemiddelordninger og forskrifter, vedlikehold av grensegjerder samt veiledning og informasjon til reindriftsutøverne. Reindriftsforvaltningen har også ansvar for kontakt med kommuner og andre forvaltningsorganer i saker som angår reindriften. Fundamentet i reindriftpolitikken finnes i stortingsmelding nr. 28 (1991–1992), *En bærekraftig reindrift*, og Stortingets behandling av denne, jf. innstilling til Stortinget nr. 167 (1991–1992). I innstillingen blir meldingen konkretisert gjennom målet om økologisk-, økonomisk-, og kulturell bærekraft.

Norsk institutt for naturforskning (NINA)

NINA er et nasjonalt og internasjonalt kompetansesenter innen forskning på natur og samfunn. Hovedaktiviteten er å drive forskning, de vektlegger kvalitet og relevans, samarbeid med andre institusjoner, tverrfaglighet og økosystemtilnærming. Blant NINA sine

oppdragsgivere og finansieringskilder finnes offentlig forvaltning, næringsliv og industri samt Norges forskningsråd og EU.

Rovdata

Er en uavhengig leverandør av overvåkningsdata og bestandstall på gaupe, jerv, bjørn, ulv og kongeørn i Norge. Rovdata er en selvstendig enhet i NINA, de har ansvaret for formidling, drift og utvikling av Nasjonalt overvåkningsprogram for rovvilt. Rovdata arbeider også for å samordne overvåkningsmetoder med Sverige, Finland samt Kolahalvøya og Karelen i Russland. Rovdata mottar store mengder data fra en rekke aktører og privatpersoner. De koordinerer overvåkingen på landsbasis og sørger for en nasjonal og enhetlig bearbeiding, sammenstilling og formidling av dataene. I forvaltningen av rovvilt er det bestandstallene fra Rovdata som brukes. For å påse at overvåkingen av gaupe, jerv, brunbjørn, ulv og kongeørn i Norge er best mulig har Miljøverndepartementet oppnevnt et fagråd. Rovdata er sekretariat for fagrådet. Alle som ønsker kan gi innspill til fagrådet på overvåkningsmetoder og annet som hører under dets mandat. Fagrådet kan kontaktes på e-postadresse: fagradet@rovdata.no.

Scandlynx

NINA og Sveriges landbruksuniversitet utgjør kjernen i Scandlynx. De samarbeider tett med Universitetet for miljø og biovitenskap, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet og Høgskolen i Hedmark. Et overordnet mål for prosjektet er å samle inn og formidle kunnskap om gaupas økologi i ulike landskapstyper, slik at de kan fremme bredt aksepterte forvaltningsmodeller som bidrar til en bærekraftig forvaltning av gaupebestanden i det skandinaviske flerbrukslandskapet. Scandlynx har blant annet samlet inn data på arealbruk, sosial organisering, spredning, reproduksjon samt overlevelse og predasjonsatferd hos gaupe gjennom oppfølging av gauper med ulike typer radio- eller GPS-sendere.

Statens naturoppsyn (SNO)

SNO er en del av Miljødirektoratet. SNO driver ikke forvaltning, heller ikke forskning, men er et praktisk feltapparat som dekker hele landet, med over 50 lokalkontorer. SNO har omfattende oppgaver på rovvilt. I tillegg til tilsyn og arbeid med å forebygge miljøkriminalitet, så gjennomfører SNO bestandsregistreringer, skadedokumentasjon, og de utfører felling på oppdrag fra forvaltningen. SNO har et landsdekkende nettverk av tolv regionalt rovviltansvarlige med over 200 kontaktpersoner rundt om i landet. De utfører dokumentasjon av skader på husdyr og tamrein forvoldt av rovvilt. I tillegg jobber mange med bestandsregistreringer av rovvilt.

Miljødirektoratet

Miljødirektoratet er underlagt Miljøverndepartementet, og har ansvar for rovviltforvaltningen på nasjonalt nivå. Det innebærer saksbehandling etter viltloven og naturmangfoldloven, kunnskapsinnhenting gjennom finansiering av forskningsprosjekter og formidling av informasjon. Dette innebærer også å kalibrere fylkesmannsembetenes rom for skjønn innen de overordnede rammene, etter regjeringens rovviltpolitikk. Miljødirektoratet er klageinstans for vedtak fattet av fylkesmennene, og det er rådgivende organ for Miljøverndepartementet.

Landbruks- og matdepartementet (LMD)

Departementets landbrukspolitikk omfatter arealforvaltning, jord- og skogbruk, husdyrhold, reindrift og utvikling av nye næringer med utgangspunkt i landbruket. Landbrukspolitikken skal sikre ressursgrunnlaget for landbruksproduksjon, utvikle kunnskapsgrunnlaget og medvirke til verdiskaping og sysselsetting i hele landet med utgangspunkt i landbruket og landbruksbaserte produkter. Departementet har også ansvar for matpolitikken. I meld. St. 9

(2011–2012) om landbruks- og matpolitikken, *Velkommen til bords*, blir verdien av tamrein og husdyr på utmarksbeite belyst, det blir også verdien av biologisk mangfold. I meldingen pekes det på at det er krevende å forene den nasjonale todelte målsettingen om å ivareta beitenæringens interesser samtidig som man skal sikre en bærekraftig forvaltning av rovvilt.

Miljøverndepartementet (MD)

Miljøverndepartementet skal samordne regjeringens miljøpolitiske mål og sørge for resultatoppfølging av blant annet rovviltpolitikken. Politisk er departementet ledet av en miljøminister. Den øvrige politiske ledelsen i departementet består av en statssekretær og en politisk rådgiver. Administrativt er departementet ledet av en departementsråd som sitter over ekspedisjonssjefene for departementets seks avdelinger. Ved avdeling for naturforvaltning er det fire seksjoner. Rovviltforvaltning er en av oppgavene til seksjon for artsforvaltning og skog. Miljøverndepartementet er klageinstans for vedtak fattet av rovviltnemnda.

Regjeringen

Norge er etter Grunnloven av 1814 et monarki der makten er fordelt på en lovgivende og bevilgende myndighet: Stortinget, en utøvende myndighet: Regjeringen, og en dømmende myndighet: domstolene. Det er folket i valg som indirekte utpeker Regjeringen, siden Regjeringen utgår fra det/de partiene på Stortinget som har flertall eller styringsdyktig mindretall. Dette innebærer at stortingsvalg kan føre til regjeringsskifte, men ikke nødvendigvis. Det innebærer også at regjeringsskifte kan komme uavhengig av stortingsvalg, dersom det oppstår en situasjon der en regjering ikke lenger har Stortingets tillit. Statsministerens kontor og departementene er Regjeringens kontorer, under ledelse av henholdsvis statsministeren og statsrådene. Statsministerens kontor bistår statsministeren i å samordne regjeringsarbeidet, og er slik sett Regjeringens felleskontor. Departementene bistår statsrådene i arbeidet med å lede de forskjellige sektorene i statsforvaltningen.

3.6 Ytterligere informasjon om rovvilttematikken

Nedenfor er det adresser hvor det kan hentes informasjon om rovvilt og rovviltforvaltning.

Forvaltningsorganer

Fylkesmannen i Finnmark:	http://www.fmfi.no
Fylkesmannen i Troms:	http://www.fmtr.no
Landbruks- og matdepartementet:	http://www.regjeringen.no/nb/dep/lmd.html
Mattilsynet:	http://mattilsynet.no
Miljødirektoratet:	http://www.miljodirektoratet.no
Miljøverndepartementet:	http://www.regjeringen.no/nb/dep/md.html
Reindriftsforvaltningen:	http://www.reindrift.no
Statens landbruksforvaltning:	https://www.slf.dep.no/no

Andre nyttige nettadresser innen rovvilttematikken

Bioforsk Svanhovd:	http://www.bioforsk.no/svanhovd
Elektronisk søknadssenter:	https://soknadssenter.miljodirektoratet.no
Rovbase:	http://www.rovbase.no/
Rovdata	http://rovdata.no
Rovviltportalen:	http://www.rovviltportalen.no
Statens naturoppsyn:	http://www.naturoppsyn.no/rovdyr
Tromsatlas:	http://www.tromsatlas.no

4. BESTANDSUTVIKLING AV FREDET ROVVILT

Rovviltregion 8 grenser i sør til rovviltregion 7 i Nordland. I øst grenser regionen til Sverige, Finland og Russland. Rovdyrene beveger seg over store avstander. Derfor er forvaltningen og utbredelsen av rovvilt i tilgrensende områder av betydning for rovviltforvaltningen også i region 8.

4.1 Overvåking av rovviltbestandene

4.1.1 Ulv – overvåking og bestandssituasjon

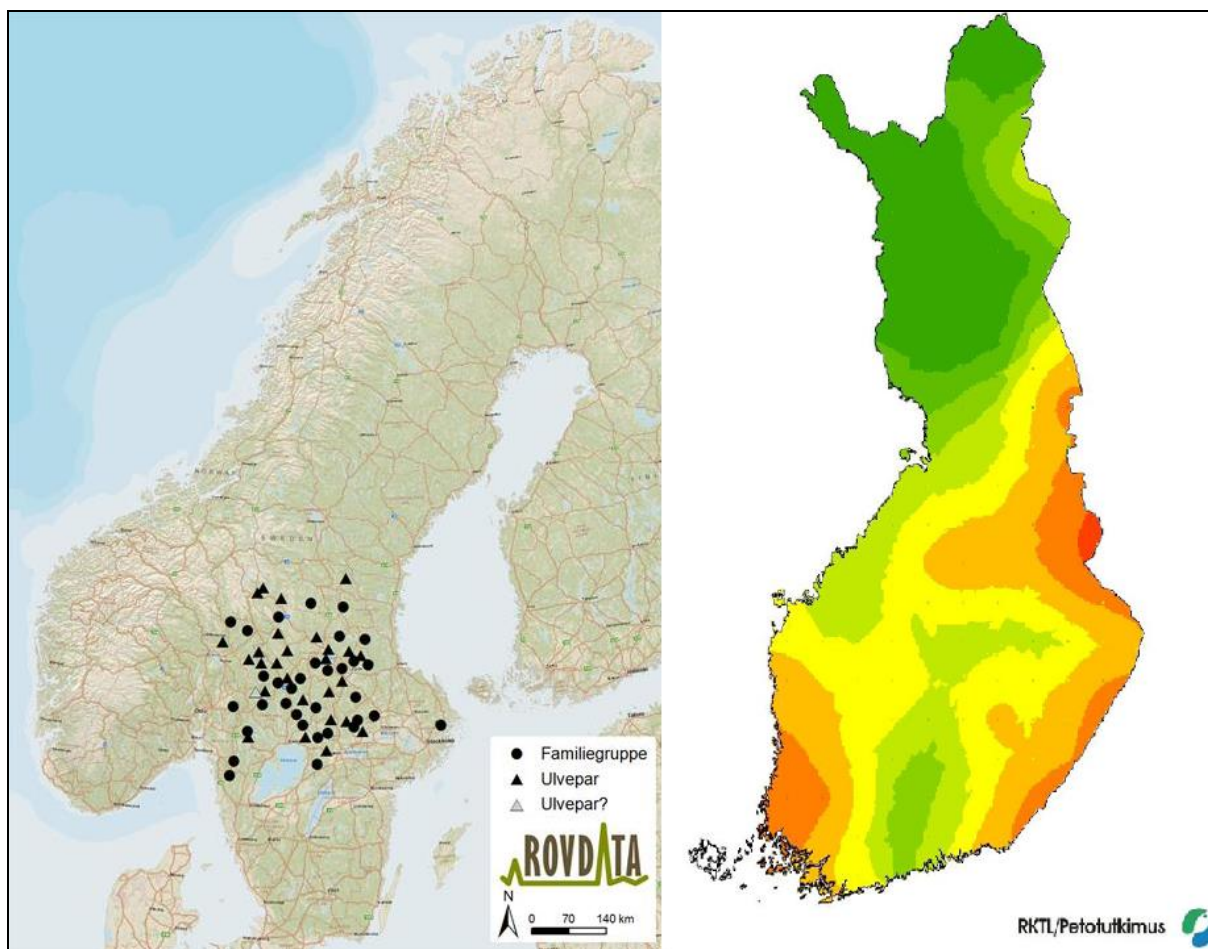
Ulv i Norge blir hovedsakelig overvåket ved å spore individer på snø om vinteren, og ved å analysere DNA fra hår og ekskrementer som samles inn i felt. Hovedfokuset i overvåkingen er på hvor mange ulvekull som blir født hvert år, hvor mange individer det er til sammen i bestanden, og hvordan disse er fordelt i ulike flokker og par som hevder revir. Overvåkingen blir utført gjennom det nasjonale overvåkingsprogrammet for rovvilt, i samarbeid med de ansvarlige for overvåkingen i Sverige og Finland. Alle meldinger om ulv i region 8 følges systematisk opp av Statens naturoppsyn.

Under Stortingets behandling av stortingsmelding nr. 15 (2003–2004), *Rovvilt i norsk natur*, ble det vedtatt et forvaltningsområde for ynglende ulv i Norge. Området omfatter flere kommuner i fylkene Hedmark, Østfold, Akershus og Oslo. Utenfor dette området skal det ikke tillates revirmarkerende par. I rovviltforliket 2011 står det at «Det skal samarbeides med Sverige om bestandsregistrering og fordeling av grenseulv.» samt at Norge «ønsker en avtale med Sverige og inntil det er oppnådd ligger dagens bestandsmål fast.» Direktoratet for naturforvaltning og Naturvårdsverket inngikk 1. april 2012 felles retningslinjer for forvaltning av genetisk verdifulle individer i den skandinaviske ulvepopulasjonen. Disse retningslinjene vil rovviltnemnda se til ved vurdering av lisensfellingskvote og ved vurdering av skadefellingskvote.

Vinteren 2010–2011 ble det registrert mellom 33 og 35 ulver som kun hadde tilhold i Norge, mot 31 til 37 vinteren 2009–2010 og 25 til 26 vinteren 2008–2009. I Skandinavia ble det vinteren 2010–2011 registrert mellom 286 og 335 ulver, mot 252 til 291 vinteren 2009–2010. Veksten i Skandinavia fra 2009–2010 til 2010–2011 har skjedd i Sverige, hvor bestandsveksten var på over 30 prosent. I Finland derimot har bestanden på få år blitt halvert, og består per 2011 av om lag 20 flokker, som i det vesentlige lever i nærheten av grensen til Russland. Det er altså den svensk- norske ulvestammen som er i vekst, og den har tilhold så langt sør at det i liten grad påvirker ulveforekomstene i region 8 (Figur 3).

Ulv i Polar Zoo, Bardu. Foto: Knut M. Nergård

Figur 3. Til venstre: Ulveflokker og revirmarkerende par av ulv i Skandinavia vinteren 2011–2012. Rundinger angir familiegrupper mens svarte og grå trekanter angir henholdsvis sikre og usikre registreringer av revirmarkerende ulvepar. Kilde: Rovdata. Til høyre: Beregnet utbredelse av ulv i Finland, 2010, på grunnlag av innmeldte observasjoner. Grønt til rødt indikerer henholdsvis få og mange observasjoner. Kilde: RKTL/Petotutkimus

Ulven anses som utryddet i Troms og Finnmark, og opptrer i dag kun som streifdyr. I Sør-Varanger ble det skutt ulv i 1980, 1982 og 2005. I 2010 ble det i Finnmark registrert flere streifdyr enn på lenge. Også i Troms ble det i 2010 observert én ulv, fylkets første sikre ulveobservasjon siden 2005. Også i finsk Lappland var det i 2010 sett flere streifdyr enn på lenge.

Under lisensfellingsperioden 2011/2012, 1. november til og med 31. mars, ble det i region 8 åpnet for lisensfelling av inntil fire ulver, to i Troms og to i Finnmark. I Sør-Varanger, Finnmark, ble det ved en skadefellingstillatelse felt én hannulv den 8.4.2005. Dette er per juli 2013 siste felling av ulv i region 8.

4.1.2 Brunbjørn – overvåking og bestandssituasjon

Overvåkingen skjer gjennom Nasjonalt overvåkningsprogram for rovvilt. Stortinget har gjennom rovviltforliket 2011 bestemt at det skal tilstrebes at 13 kull med bjørnunger blir født i Norge hvert år. Overvåkingen av arten er derfor rettet mot hvor mange bjørnekull som årlig blir født. Men av flere årsaker er det vanskelig å registrere binner med årsunger: Når binna

forlater hiet med sine nyfødte unger for første gang, er for eksempel ofte snøen, som er avgjørende for sporing av individene, smeltet bort. Det er også utfordrende å skille mellom store årsunger og små unger fra året før. Rovviltnemnda i region 8 har en dusørordning der melding om bjørnebinne med én eller flere unger, som tidligere ikke er kjent for forvaltningen, gir en dusør på 10 000 kroner (skattepliktig) dersom Statens naturoppsyn etter undersøkelse kan bekrefte meldingen.

Bischof & Swenson sin bjørnekullsimuleringsmodell (BKS-modell)

På grunn av vanskeligheter med å registrere årsunger har overvåkinga tatt i bruk DNA-analyse fra innsamlede ekskrementer og hår, til å beregne hvor mange kull som sannsynligvis er født i Norge hvert år. Metoden er utviklet av *Det skandinaviske bjørneprosjektet*, på oppdrag fra Miljødirektoratet. Den tar utgangspunkt i det innsamlede DNA-materialet og bygger blant annet på kunnskap om fordeling mellom kjønn og alder i den svenske bjørnebestanden. Den baserer seg også på kunnskap om hvor ofte binnene føder og hvor gamle de er første gang de føder, samt størrelsen på leveområdene og dødeligheten i bestanden. Parameterne justeres så i forhold til ulikheter mellom Sverige og Norge, før det mest sannsynlige antallet kull blir beregnet. BKS-modellen (Bischof & Swenson 2010) beregnet at det i region 8 var 2,3 ynglinger i 2012, 2,4 ynglinger i 2011 og i 2010, mot 2,0 i 2009 og 2,5 i 2008.

Fra og med 2009 har det i region 8, i områder med fast bestand av binner, årlig blitt samlet ekskrementer og hår fra bjørn til DNA-analyse. Sammen med SNO har elgjegere en sentral rolle i denne innsamlingen. Fylkesmannen sender hvert år ut innsamlingsmateriell til elgjaktlag i bjørneområder. Rovviltnemnda vil oppfordre også andre, spesielt sausankelag, som ferdes i bjørneområder til å samle inn og levere ekskrementer og hår fra bjørn. Årlig skal det trekkes premier blant de som har levert inn prøver. Hver bjørn som det blir analysert DNA fra gis en ID. Denne er søkbar i rovbasen, slik kan en følge et individ å se alle steder det er samlet DNA fra en bestemt bjørn. To arbeidsgrupper har startet arbeidet med å forbedre og samordne overvåkningsmetodene på brunbjørn og ulv i Norge og Sverige. Målet er en bedre oversikt over bestandene uavhengig av landegrenser. Gruppene skal være ferdige med sitt arbeid 15. oktober 2013.

Brunbjørnbestanden

I region 8 er det tre adskilte A-områder for bjørn, bestandsmålet er 6 årlige ynglinger: én i indre Troms, tre i Anarjohka, Karasjok og Kautokeino samt to ynglinger i Pasvik, Sør-Varanger kommune.

Norges grense til Russland går mot Murmansk fylke som omfatter hele Kolahalvøya. Brunbjørn er en vanlig art på Kolahalvøya, hvor det trolig finnes rundt 500 individer. Men utbredelsen er ujevn, og bestanden har klart flere hannbjørner enn hunnbjørner, noe som er typisk for brunbjørnpopulasjonen i nord (Olga Makarova og Anatoly M. Khokhlov, Barents watch 2008). Her er tettheten størst rundt tamreinområder i Lovozero og i de sørlige skogområdene: Tersk, Kandalaksha og Kovdor. Øst for Finland og sør for Murmansk ligger republikken Karelen. Her vet vi lite om tettheten av brunbjørn. Men i Arkhangelsk litt lengre øst finnes det omtrent 8 000 brunbjørner. Området er i areal litt større enn Norge, og det har svært lav befolkningstetthet.

Den svenske bjørnebestanden ble i 2008 beregnet til om lag 3 300 bjørner, og det er beregnet at den øker med 4,4 prosent årlig (*Bjørnens status og økologi i Skandinavia, rapport 2010 – 3 fra Det skandinaviske bjørneprosjektet til Miljøverndepartementet, Swenson J.E. et. al.*).

På finsk side, nær grensen til Finnmark, mellom Inarijärvi og norskegrensa, kunne Tuomo Ollila, overinspektør ved Metsähallitus naturtjenester (tilsvarende Statskog i Norge), den 19.8.2011 opplyse om at de per dato kjenner til at det i området lever fire til ti bjørner. Bjørnebestanden i Finland er tettest i den sørlige halvdel av landet (Figur 4).

Figur 4. Beregnet utbredelse av bjørn i Finland, 2010, på grunnlag av innmeldte observasjoner. Grønt til rødt indikerer henholdsvis få og mange observasjoner. Kilde: RKTL/Petotutkimus. Foto: Stein Ø. Nilsen

I 2012 ble det i region 8 identifisert 55 bjørner: i Finnmark 49, herav 23 hanner og 26 binner, i Troms 6, herav 5 hanner og én binne.

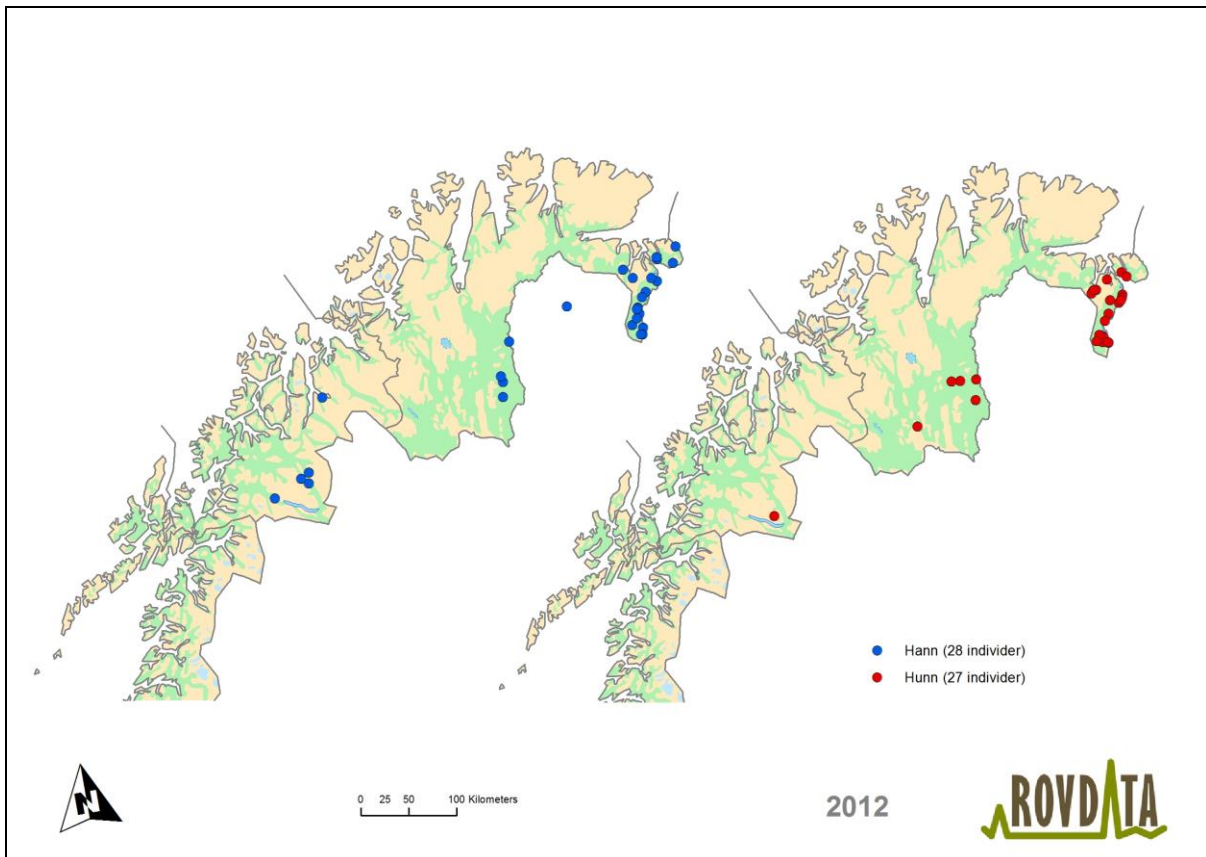
I 2011 ble det i region 8 identifisert 58 bjørner: i Finnmark 46, herav 23 hanner og 23 binner, i Troms 12, herav 5 binner og 7 hanner.

I 2010 ble det i region 8 identifisert 55 bjørner (Figur 5): i Finnmark 34, herav 18 hanner og 16 binner, i Troms 21, herav 9 hanner og 12 binner. Også i 2009 ble det identifisert 55 bjørner: i Finnmark 32, herav 18 hanner og 14 binner, i Troms 23, herav 14 hanner og 9 binner.

Over årene 2010–2012 gir dette en binneandel tett opptil 50 prosent i region 8. Gjennom rovviltforliket av 2011 er antall binner satt til 6,5 per yngling. Om en regner med dette forhåndstallet vil det ut fra antall registrerte binner trolig ha vært fire årlige ynglinger disse årene. Altså to ynglinger mindre enn bestandsmålet. Legg merke til at BKS-modellen både i 2011 og 2010 beregnet 2,4 ynglinger i region 8. Mens Stortingets rovviltforlik av 2011 har satt antall binner til 6,5 per yngling, noe som både for 2010 og 2011 gir følgende regnestykke for region 8: $28 \text{ binner} / 6,5 = 4,3 \text{ ynglinger}$. Miljøverndepartementet legger til grunn at BKS-modellen gir den best tilgjengelige informasjon, og at den følgelig skal brukes. Faktoren på 6,5 binner per yngling avgjør altså ikke hvorvidt bestanden er på bestandsmålet.

Rovviltnemnda har myndighet til å fatte vedtak om kvote for felling av bjørn når bestanden ligger over det nasjonalt fastsatte bestandsmålet for regionen. Videre har rovviltnemndene vedtaksmyndighet for bjørn når det er ti ynglinger eller mer av bjørn i Norge.

Miljøverndepartementet kan beslutte unntak fra bestemmelsene om vedtaksmyndighet for bjørn dersom det foreligger særskilte grunner. Nemndas myndighet skal for bjørn baseres på de siste dokumenterte data om siste års ynglinger fra Nasjonalt overvåkningsprogram for rovvilt.

Figur 5. Geografisk fordeling av 55 bjørn i Troms og Finnmark, påvist med DNA-analyse i 2012. Figuren viser et punkt for hvert individ, og for individer som er registrert med mer enn én prøve vises et punkt som er prøvenes geografiske midtpunkt. Kart til venstre viser 28 hannbjørner (blå), og kart til høyre viser 27 hunnbjørner (rød). Kilde: Rovdata, Norsk institutt for naturforskning

Avgang brunbjørn i Troms og Finnmark i årene 2000–2013

Troms

I Troms har det i tidsrommet 2000–juli 2013 blitt felt fire bjørner. Den 22.9.2001 ble det felt én tre år gammel hann i Saltdalen, Tromsø kommune. Neste bjørn ble felt åtte år senere: den 12.6.2009 ble én tre år gammel hannbjørn felt ved skadefelling i Salangsdalen, Bardu kommune. Den 12.9.2011 ble det ved jakt felt én 3–5 år gammel hunnbjørn i Sjørdalen, Målselv kommune. Den 3.8.2012 ble det ved skadefelling felt én hannbjørn i Skardalen, Kåfjord.

Finnmark

I Finnmark har det i tidsrommet 2000–juli 2013 vært en kjent avgang på 29 bjørner (Tabell 2).

Tabell 2. Kjent avgang av bjørn i Finnmark i tidsrommet 2000–juli 2013. Viltlovens § 14a ble opphevet av naturmangfoldloven 19. juni 2009, hvor § 18c erstattet viltlovens § 14a

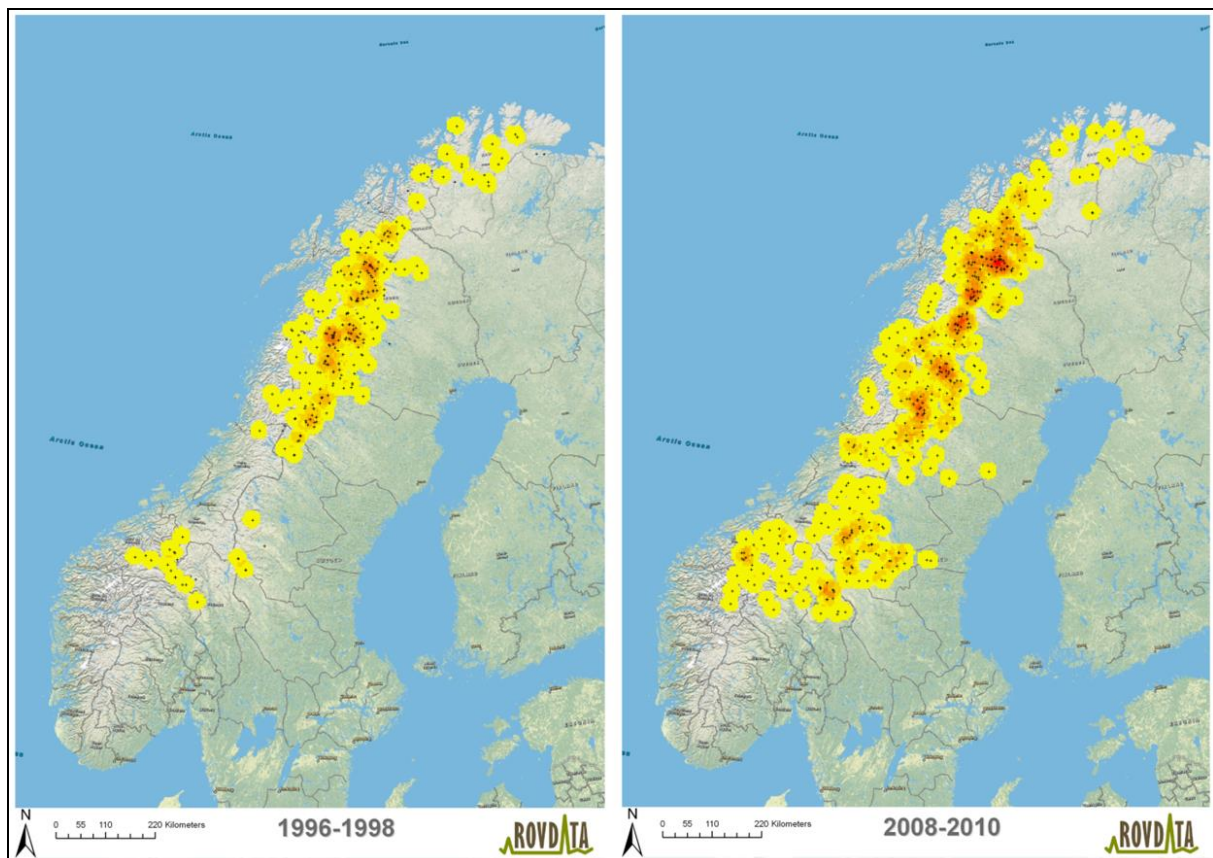
Kjønn	Dødsårsak	Dødsdato	Kommune
♂	skadefelling	17.5.2013	Sør-Varanger
♂	jakt	15.9.2012	Karasjok
♂	felling, naturmangfoldloven § 18c	11.7.2012	Sør-Varanger
♂	skadefelling	26.6.2012	Sør-Varanger
♂	skadefelling	15.5.2012	Sør-Varanger
♂	jakt	17.9.2011	Tana
♂	felling, naturmangfoldloven § 18c	1.7.2011	Sør-Varanger
♂	felling, naturmangfoldloven § 18c	12.6.2011	Sør-Varanger
♂	jakt	7.9.2010	Sør-Varanger
♀	skadefelling	10.8.2010	Sør-Varanger
♀	jakt	4.9.2009	Sør-Varanger
ukjent	ukjent	1.7.2009	Sør-Varanger
♂	skadefelling	23.7.2009	Sør-Varanger
♂	felling, naturmangfoldloven § 18c	21.7.2009	Sør-Varanger
♂	skadefelling	29.6.2009	Sør-Varanger
♀	felling, viltloven § 14a. Særlige tilfeller	27.7.2008	Sør-Varanger
♂	felling, viltloven § 14a. Særlige tilfeller	22.5.2008	Sør-Varanger
♂	jakt	1.9.2007	Sør-Varanger
♂	skadefelling	5.8.2007	Porsanger
♂	skadefelling	21.7.2007	Sør-Varanger
♂	skadefelling	28.6.2007	Sør-Varanger
♂	felling	20.9.2006	Unjárga/Nesseby
♂	ulykke	2.7.2006	Sør-Varanger
♂	skadefelling	7.10.2005	Unjárga/Nesseby
♀	felling, viltloven § 14a. Særlige tilfeller	4.8.2005	Sør-Varanger
♂	felling, viltloven § 14a. Særlige tilfeller	26.8.2003	Sør-Varanger
ukjent	ulovlig felling	15.8.2003	Sør-Varanger
♀	nødverge	8.10.2001	Kárásjohka/Karasjok
♂	sykdom	30.5.2000	Sør-Varanger

4.1.3 Jerv – overvåking og bestandssituasjon

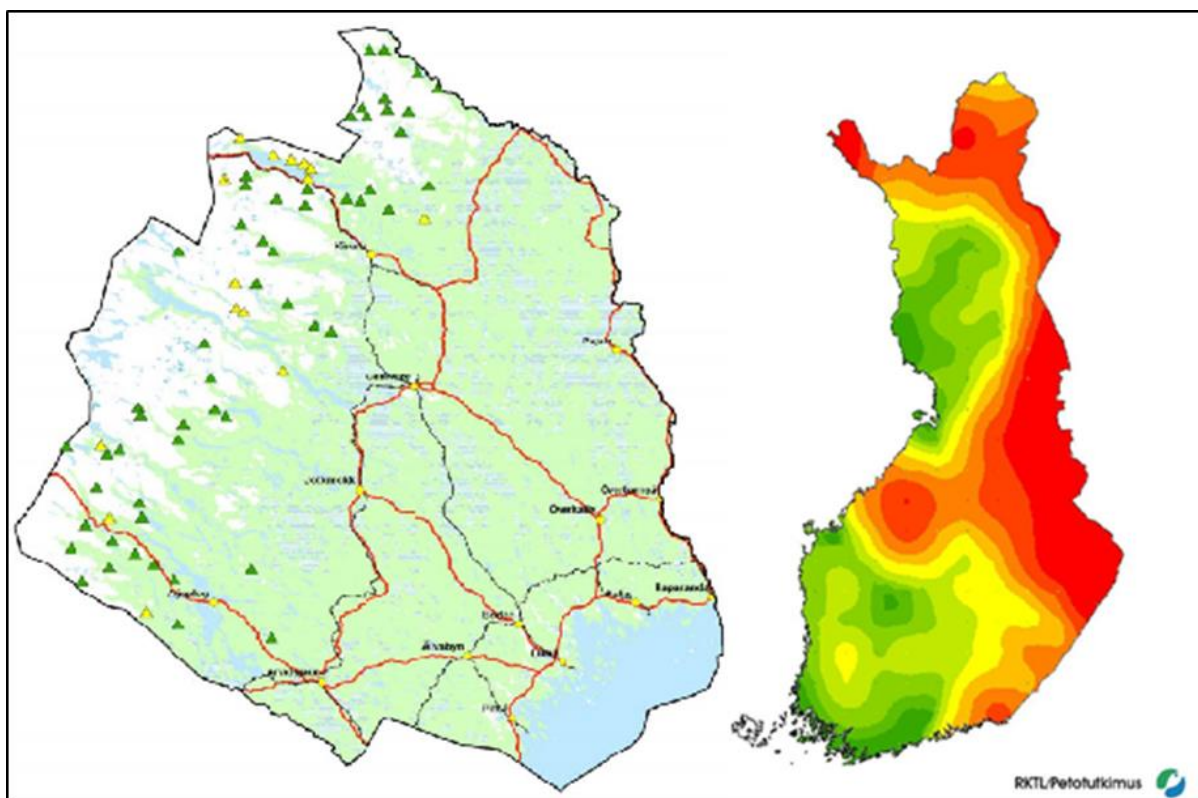
Jervebestanden i Norge blir overvåket ved å registrere hvor mange valpekull som blir født hvert år, og ved å analysere DNA fra jerv. Statens naturoppsyn kontrollerer fra mars og utover våren og sommeren hiplasser hvor det tidligere er registrert at jerv har født valper. Det blir også lagt ned en betydelig innsats i å lete etter hiplasser i nye områder. Tips som fører til funn av yngling på lokalitet som tidligere ikke er kjent av forvaltningen utløser en dusør på 15 000 kroner (skattepliktig). Dette forutsetter at lokaliteten blir kontrollert og yngling blir dokumentert av Statens naturoppsyn. DNA-analysene, som på landsbasis årlig gjøres fra mellom 1 200 og 1 500 prøver av jerveekskremitter, gir grunnlag for sikrere estimater på bestandsstørrelsen, og de gir kunnskap om kjønns sammensetning, inn- og utvandring, overlevelse, reproduksjon og slektskapsforhold. Det blir også utført DNA-analyser av vevsprøver fra alle individene som er felt ved skadefelling eller lisensfelling.

Jervebestanden i Skandinavia har siden 1998 og frem til 2010 økt fra cirka 600 til om lag 1000 jerver (Figur 6). I 1998 utgjorde den Norske delen av bestanden cirka 200 individer, mot omtrent 350 i 2010.

I Skandinavia er populasjonen av jerv delt inn i tre bestander, som er genetisk forskjellig fra hverandre. Den sørvestlige bestanden lever vest for Østerdalen i Norge. Øst og nord for Østerdalen lever en stor bestand, som også inkluderer jerv i Nord-Trøndelag, Nordland og Sverige. Den nordlige bestanden, som også inkluderer Nord-Finland (Figur 7), skilles fra den østlige omtrent ved grensa mellom Troms og Nordland. I Nordland (rovviltregion 7) er bestandsmålet ti årlige ynglinger av jerv, i snitt for årene 2010 til 2012 ble det registrert 13 ynglinger i Nordland. Norsk rovviltforvaltning har i dag lite kunnskap om hvor mye jerv som finnes i våre nærområder på russisk side og i Nord-Finland. Men i NINA Rapport 732 «Järv i Skandinavien – status och utbredning 1996–2010» konkluderes det med at det bør prioriteres i skandinavisk jervforvaltning å øke kunnskapen om i hvilken grad den skandinaviske populasjonen har kontakt med østligere populasjoner.

Figur 6. Kjente jerveynglinger i Sverige og Norge i årene 1996–1998 og 2008–2010. Fargemarkeringen illustrerer en buffersone på 20 km rundt registrerte ynglinger (svarte kryss) og rød–gul indikerer henholdsvis høy og lav tetthet av ynglinger i løpet av disse årene. Merk at det er ynglinger i Finland og Russland som ikke kommer frem av disse kartene. Kilde: Rovdata, Norsk institutt for naturforskning

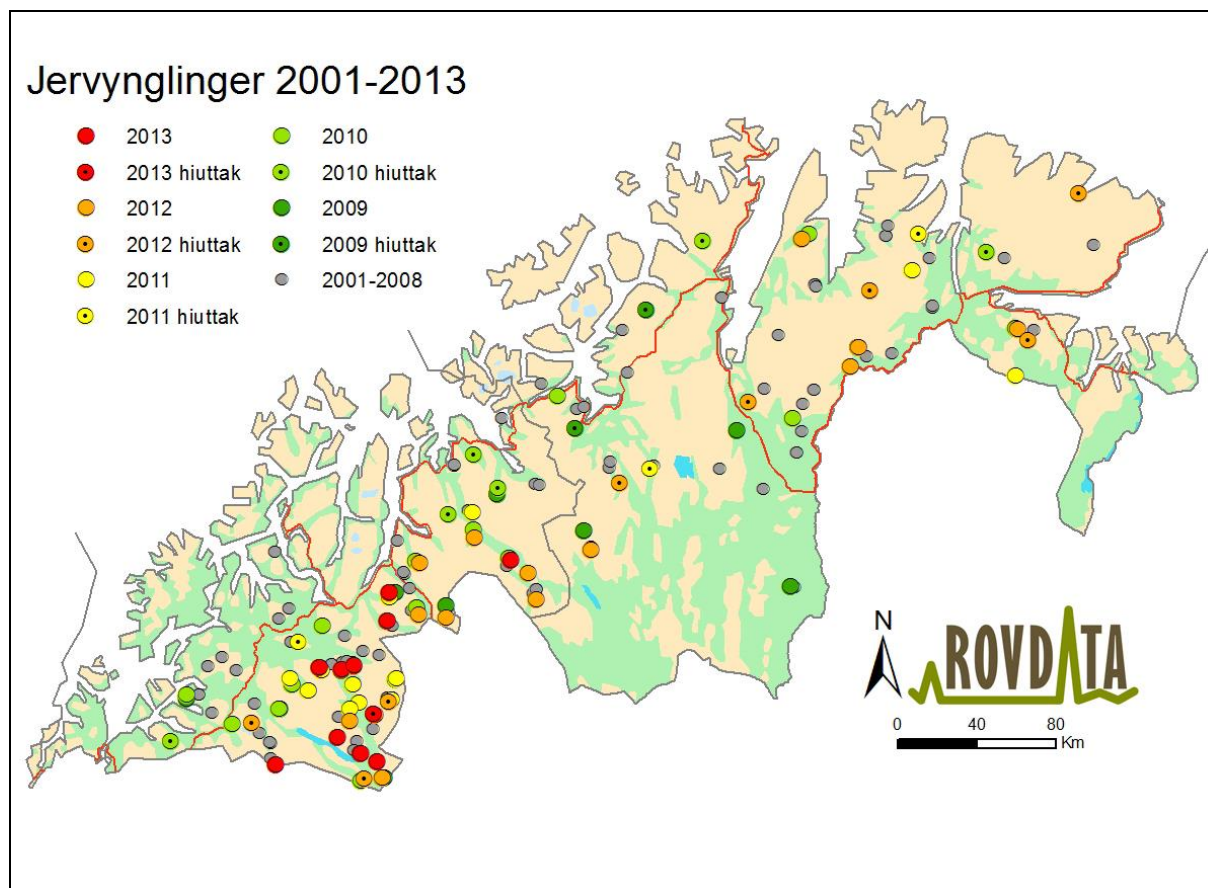
Figur 7. Til venstre: Trekantene angir 71 jerveynglinger i Norrbottens län, Sverige, under registrering 2012, grønne trekantene angir 55 sikre ynglinger, gule trekantene angir 16 sannsynlige ynglinger. Kilde: Rovdjursinventeringen 2011–2012 i Norrbottens län, Länsstyrelsens rapportserie 14/2012. Til høyre: Beregnet utbredelse av jerv i Finland, 2010, på grunnlag av innmeldte observasjoner. Grønt til rødt indikerer henholdsvis få og mange observasjoner. Kilde: RKTL/Petotutkimus

I region 8 er bestandsmålet for jerv ti årlige ynglinger, hvorav tre skal være i Finnmark og sju i Troms. Persson og Brøseth (2011) kom frem til at det for hver yngling av jerv er 6,27 jerver i bestanden. Ved å bruke dette tallet vil vi finne at bestandsmålet i region 8 er 63 jerv: 19 i Finnmark og 44 i Troms. Bestanden har gjennom årene 2005–2012 vært tilnærmet det dobbelte av bestandsmålet (Tabell 3) (Figur 8). Dette til tross for at avgangen av jerv, spesielt 2009–2012, har vært høy (Tabell 4). I 2012 ble det i Troms funnet 18 lokaliteter hvor SNO enten dokumenterte eller sannsynliggjorde at det hadde vært yngling, i fire av disse ble det gjennomført hiuttak, hvorpå tre voksne tisper ble tatt ut. I Finnmark var det i 2012 ti dokumenterte ynglinger, her ble det gjennomført fem hiuttak, hvorpå en voksen tisper ble tatt ut.

Tabell 3. Antall registrerte ynglinger av jerv i Finnmark og Troms samt samlet for region 8 i årene 2001 til 2012. Tallene viser dokumenterte og antatte ynglinger, og er inkludert eventuelle hiuttak. Varierende vær- og snøforhold i registreringsperioden, samt varierende innsats i tid og personell kan være medvirkende til variasjoner i resultatene fra år til år. Legg merke til at gjennomsnittlig antall ynglinger de tre siste årene er mer enn det dobbelte av bestandsmålet på ti ynglinger. Kilde: Det nasjonale overvåkningsprogrammet for store rovdyr

År	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Finnmark	7*	3	3	1	10	4	11	5	6	6	6	10
Troms	7	7	8	8	10	13	9	12	13	17	12	18
Region 8	14	10	9	9	20	17	20	17	19	23	18	28

* – Inkluderer to dokumenterte ynglelokaliteter basert på skutte tisper med foster (hhv. 12.1.2001 og 16.1.2001)

Figur 8. Dokumenterte ynglinger av jerv i region 8 i årene 2001–2013. Kilde: Rovdata, Norsk institutt for naturforskning

Tabell 4. Kjent avgang av jerv i Finnmark og Troms samt samlet for region 8 i jaktårene (1. april til 31. mars) 2001/2002 til 2012/2013. Tallene viser all kjent avgang, ikke bare jakt, skadefelling og hiuttak. Kilde: Rovbase 3.0 per 18.6.2013

År	01/02	02/03	03/04	04/05	05/06	06/07	07/08	08/09	09/10	10/11	11/12	12/13
Finnmark	6	6	5	1	4	8	17	15	21	21	19	40
Troms	9	8	8	9	7	21	7	11	21	20	23	28
Region 8	15	14	13	10	11	29	24	26	42	41	42	68

Vi regner et rovviltår fra 1. juni til 31. mai. I løpet av rovviltåret 2012–2013 var det i region 8 kjent avgang på 45 jerver: 26 i Finnmark og 19 i Troms, to av dem i Troms var unger (Tabell 5).

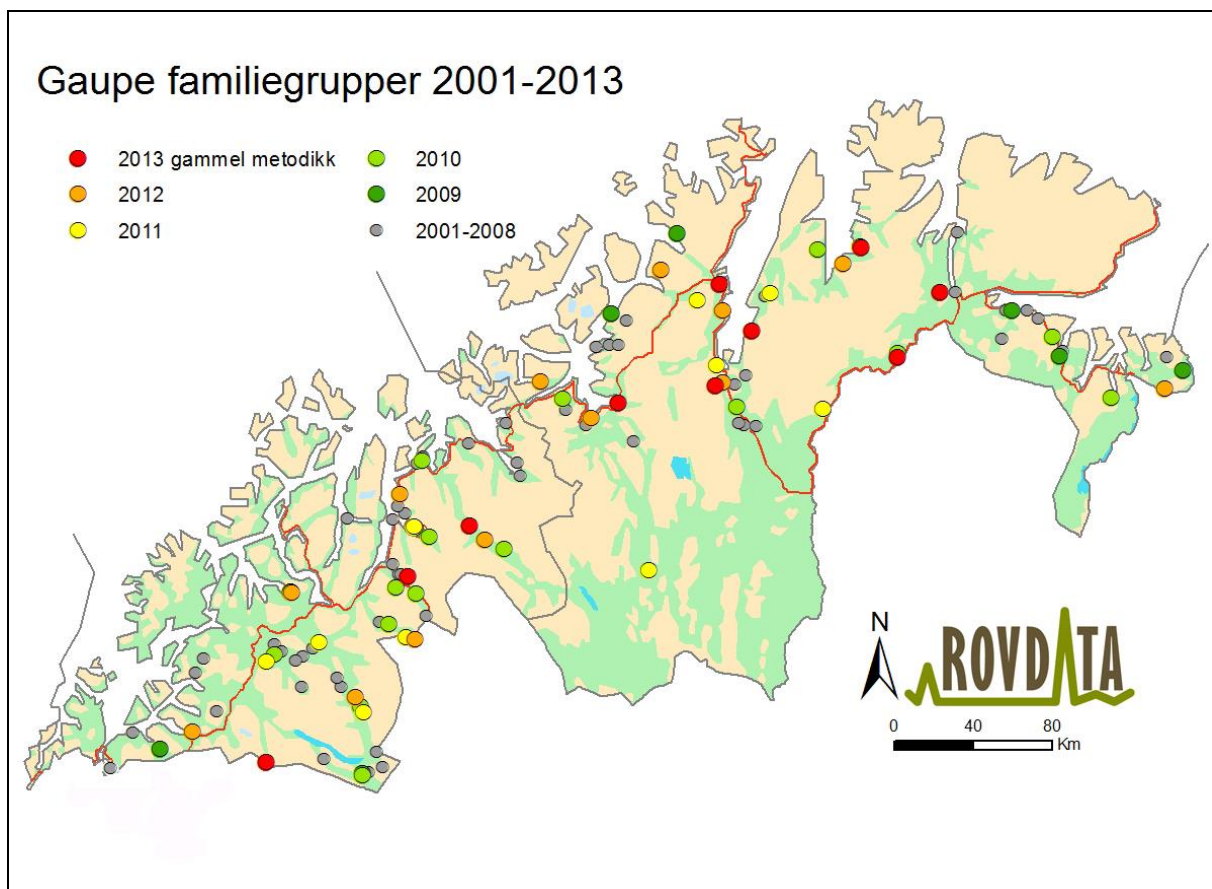
Tabell 5. Kjent avgang av jerv i region 8 fra og med 1. juni 2010 til og med 31. mai 2013. Symbolene ♂, ♀, og J indikerer henholdsvis hann, hunn og valp. «Ukjent» angir valper som er funnet døde, men hvor dødsårsak ikke er kjent. Kilde: Rovbase 3.0 per 9.7.2013

1.6.–31.5	Fylke	Lisensfelling	Skadefelling	Hiuttak	Ukjent	Totalt	Avgang	Avgang unntatt J
2012–2013	Finnmark	2♂, 2♀	13♂, 9♀			15♂, 11♀	26	26
	Troms	6♂, 4♀	3♂, 3♀,	1♀, 2J		9♂, 8♀, 2J	19	17
2011–2012	Finnmark	1♀	7♂, 6♀	1♀, 9J		7♂, 8♀, 9J	24	15
	Troms	5♂, 4♀	7♂	3♀, 7J	1J	12♂, 7♀, 8J	27	19
2010–2011	Finnmark	4♂, 1♀	8♂, 2♀	3♀, 5J	1J	12♂, 6♀, 6J	24	18
	Troms	1♂, 1♀	3♂, 5♀	1♀, 3J	2J	4♂, 7♀, 5J	16	11

4.1.4 Gaupe – overvåking og bestandssituasjon

Gaupebestanden i Norge blir hovedsakelig overvåket ved årlig å registrere antall familiegupper, som er mordyr fulgt av årsunger. De fleste registreringer skjer på sporsnø. Registreringsperioden varer fra 1. oktober og ut februar. Årsaken til at registreringene ikke varer lenger, er at voksne dyr går sammen i paringstiden i mars, og derfor feilaktig kan bli vurdert å være familiegupper. For dokumentasjon av familiegupper må observasjoner av dyr, spor eller spor tegn meldes til SNO, som da sender rovviltpersonell ut i felt. Innen region 8 gis det 15 000 kroner (skattepliktig) i dusør for meldinger om funn av nye familiegupper som dokumenteres av SNO.

Ut fra alle bekreftede observasjoner, både dokumenterte og antatt sikre, beregner Rovdata hvor mange familiegupper som minimum lever i Norge det enkelte år. I 2013 fant de at det var 10 familiegupper i region 8, sju i Finnmark og tre i Troms, i 2012 fant de at det var 13 familiegupper i region 8, sju i Finnmark og seks i Troms, i 2011 fant de at det var 11,5 familiegupper i region 8, av disse var 5,5 i Troms og seks i Finnmark (Figur 9). Over årene 2011–2013 var det gjennomsnittlig 11,5 registrerte familiegupper i regionen, dette mot 13,16 i 2010–2012 (Tabell 6). Beregningene som har data tilbake til 1997 (Tabell 7) tar utgangspunkt i avstandsregler som benyttes til å skille familiegupper fra hverandre. Reglene er regnet ut ved å se på hvor langt radiomerkede gauper i Skandinavia forflytter seg, og på hvilke leveområder de har. I beregningen inngår også data på døde årsunger og fotodokumentasjon av familiegupper eller unger.

Figur 9. Dokumenterte familiegupper av gaupe i region 8 i årene 2001–2013. Kilde: Rovdata, Norsk institutt for naturforskning. For gaupe var vinteren 2012/2013 første sesong med felles skandinavisk overvåkingsmetodikk. I dette kartet er gammel metodikk benyttet, slik at samme avstandsregler er brukt for alle år

Tabell 6. Antall familiegrupper av gaupe før jakt fordelt på fylker og A- og B-områder i forvaltningsregion 8 i årene 2010–2013, samt gjennomsnittet for årene 2010–2013. Fordeling mellom områder er basert på hvor familiegruppa er registrert. Registreringsperioden varer fra 1. oktober til ut februar i registreringsåret. Forvaltningsmålet i region 8 er ti årlige ynglinger, fire i Finnmark og seks i Troms

År	2010			2011			2012			2013			Snitt 2011–2013
	A	B	Total	A	B	Total	A	B	Total	A	B	Total	Totalt
Finnmark	3	3	6	3	3 ¹	6	4	3	7	4	3	7	6,66
Troms	9	0	9	5	0,5	5,5	4	2	6	3	0	3	4,83
Region 8	12	3	15	8	3,5	11,5²	8	5	13³	7	3	10	11,50

¹En av ynglingene deles med Finland, men telles her som en yngling.

²Region 8 deler en yngling med region 7, denne er delt mellom regionene. Region 8 deler også en yngling med Sverige og en yngling med Finland. Disse ynglingene deles ikke opp, men telles altså som én hver.

³Region 8 deler to ynglinger av gaupe med region 7. Region 8 deler én yngling med Sverige og én yngling med Russland. Disse ynglingene deles ikke opp, men teller altså som én hver.

Tabell 7. Antall familiegrupper av gaupe før jakt, registrert i perioden 1997–2013, beregnet med normale avstandskriterier. Kilde: NINA Rapport 960

År	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Region 8	7,5	7,5	5	6,5	6,5	8	10	3	3,5	5,5	12	9	9	15	11,5	13	10

Gaupe. Foto: Stein Ø. Nilsen

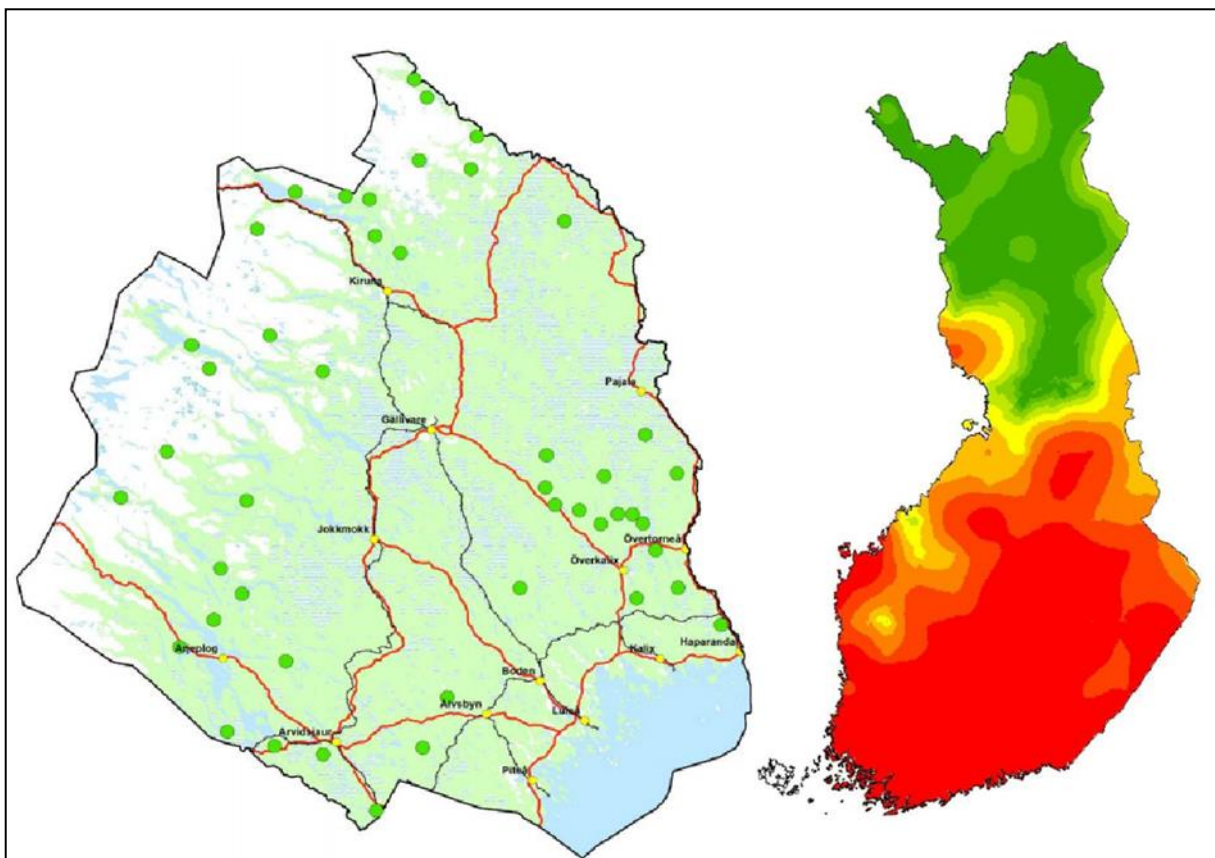
I tillegg til registrering av familiegrupper, blir utviklingen i bestanden av gaupe også fulgt ved å telle gaupespor over fastlagte takseringslinjer i terrenget. I deler av landet er det opprettet faste nettverk, bestående av tre kilometer lange linjer, hvor kryssende spor fra gauper blir registrert hver vinter. I region 8 er det ikke organisert noen slik taksering, men en metode der SNO aktivt søker for å registrere gaupe er per 2013 igangsatt.

I Norge ble gaupebestanden før reproduksjonssesong og før kvotejakta 2012 beregnet til å være mellom 384 og 408 dyr (NINA rapport 859). Scandlynx-forskere har utviklet en modell for å beregne gaupebestandens utvikling over tid. Modellen blir beskrevet i NINA rapport

774. På bakgrunn av informasjon som var tilgjengelig i etterkant av kvotejakta i 2012 beregnet modellen at vi i region 8 ville ha 12,9 (mellom 8,2 og 19,0) familiegrupper før kvotejakt i 2013. Sannsynligheten for at region 8 i 2013 skulle ligge under bestandsmålet var på 23 prosent. Estimert antall voksne hunndyr som kan høstes per familiegruppe for at bestanden skal holdes stabil er 0,43 (NINA rapport 774).

Ved gauperegistrering brukes ikke DNA-analyser, grunnen er at det i løpet av et prøveprosjekt vinteren 2006/2007 ble funnet svært få prøver, gauper er som kattedyr flest renslige, de graver over avføringen. Et aktuelt alternativ til prøver av ekskrementer kan være prøver av avsetninger fra urinen til gaupe i snø. DNA-analyser av snøprøver med urin fra ulv og jerv har gitt lovende resultater. Rovdata vil derfor se på muligheten for å bruke urin fra gaupe i overvåkingen av arten.

I Norrbottens län, Sveriges nordligste fylke, som i vest grenser til Nordland og Troms fastsatte Viltforvaltningsdelegationen i 2010 et forvaltningsintervall på 28–43 ynglinger i Nordbotten. For at Länsstyrelsen skal ha mandat til å tildele kvoter må bestanden ligge over intervalllets minimum. I Norrbotten har Länsstyrelsen et bestandsmål på 35 årlige gaupeynglinger. Länsstyrelsen i Norrbotten ga en kvote på 18 gauper for jakta 2012. Gaupejakta varer her fra 1. mars til 15. april. Kvoten var basert på at det gjennomsnittlig de tre foregående årene var registrert 38 ynglinger (Beslut om licensjakt etter lodjur i Norrbottens län år 2012, datum 31.1.2012). I 2012 ble det registrert 46 sikre gaupefamilier (Figur 10).

Figur 10. Til venstre: Grønne punkter angir sikre registreringer av ulike gaupefamilier registrert i Norrbottens län, Sverige, under registreringsåret 2011/2012. Kilde: Rovdjursinventeringen 2011–2012 i Norrbottens län, Länsstyrelsens rapportserie 14/2012. Til høyre: Beregnet utbredelse av gaupe i Finland, 2010, på grunnlag av innmeldte observasjoner. Grønt til rødt indikerer henholdsvis få og mange observasjoner. Kilde: RKTL/Petotutkimus

Andrén m.fl. (2002) har vist at antall gaupeindivider i bestanden, med en viss usikkerhetsfaktor, kan regnes ut fra antall familiegrupper i februar. Studiet tok for seg tre ulike områder i Skandinavia (Tabell 8). Og kom frem til at antall individer per familiegruppe varierte med byttedyrtetthet. Ut fra resultatene i disse tre studiene har Rovdata i NINA rapport 724 delt Norge inn i tre byttedyrkatogrier: «høy tetthet» fra Bergslagen, «lav tetthet» fra Hedemark og «Tamrein» fra Sarek. Når Rovdata beregner hvor mange gauper som finnes i Norge, ganger de antall registrerte familiegrupper med forhåndstallene for antall individer per familiegruppe, avhengig av hvor i Norge gaupefamilien er registrert. Videre ligger det en viss usikkerhet i beregningen av hvilke registreringer som dreier seg om samme familiegruppe. Også her benytter Rovdata ulike avstandsregler, som avhenger av hvilken byttedyrkatogri området hvor registreringer er gjort søker til. I region 8 brukes forhåndstallet 6,14 for antall individer per familiegruppe.

Tabell 8. Andrén m.fl. (2002) kom frem til disse forhåndstallene, med vist usikkerhet, for antall gauper i bestanden beregnet ut fra antall familiegrupper i februar. I region 8 brukes forhåndstallet 6,14 for antall individer per familiegruppe

Område	Byttedyrkatogri	Antall individer per familiegruppe	Usikkerhet
Sarek	tamrein	6,14	± 0,44
Hedemark	lav tetthet	6,24	± 0,73
Bergslagen	høy tetthet	5,48	± 0,40
Gjennomsnitt	—	5,95	± 0,64

Nordreisa i Troms. Foto: Andreas Røsæg

4.1.5 Kongeørn – overvåking og bestandssituasjon

Kongeørn i Norge blir i dag overvåket ved å kartlegge nåværende og tidligere hekketerritorier over hele landet, dette gjennom det nasjonale overvåkingsprogrammet for rovvilt. Det er imidlertid ikke full oversikt over Norges kongeørnbestand. I rovviltforliket 2011 ble det skrevet at «Kongeørn må inngå i overvåkingsprogrammet på lik linje med de øvrige rovviltartene, og kartlegging av kongeørnbestanden må ferdigstilles så raskt som mulig.» Den intensive overvåkingen av kongeørn er per juni 2012 iverksatt innenfor ti av tolv utvalgte områder i Norge (Figur 11). I hvert av disse områdene vil det over tid bli fulgt opp 15 faste territorier innenfor et område med radius på cirka 50 kilometer. I region 8 er overvåkingen per juni 2012 iverksatt på Ringvassøya og på Finnmarksvidda. I region 8 gis det 5 000 kroner (skattepliktig) i dusør for melding om reirlokalisering for kongeørn som dokumenteres av SNO og som ikke tidligere er kjent av forvaltningen.

Figur 11. Områder i Norge hvor det planlegges intensiv overvåking av kongeørn. Røde punkter viser TOV-områder med etablert overvåking av ungeproduksjon hos kongeørn (TOV = Program for terrestrisk naturovervåking). Kilde: Rovdata

Det er i dag mulig å slå fast blant annet individ, kjønn og slektskap for kongeørn gjennom DNA-analyser av mytefjær fra voksne fugler og fjær fra unger. Per 2012 blir det imidlertid ikke utført slike analyser gjennom Nasjonalt overvåkingsprogram for rovvilt.

Da kongeørn ble fredet her til lands i 1968 var bestanden trolig på sitt laveste i moderne tid. Det er anslått at bestanden den gang talte mellom 344 og 524 territorielle par, bestående av voksne individer. Etter fredningen har bestanden økt i snitt cirka tre prosent hvert år frem til 2008. I 2008 ble bestanden av kongeørn i Norge beregnet å være mellom 1 176 og 1 454 par. I snitt produserer disse parene 0,5 utflyvende unger hvert år. Dette antallet kan imidlertid variere en del fra år til år og fra sted til sted. Det mest oppdaterte estimatet vi har på kongeørnbestanden i region 8 er fra 2008 og er hentet fra *Kartlegging av kongeørn på kysten av Nord-Norge*, ved Karl Birger Strann. Her ble det estimert at vi i Finnmark hadde 140–160 hekkende par, hvorav omtrent 40 prosent hekket på kysten. Mens estimatet for Troms var på 200–230 hekkende par, hvorav omtrent 50 prosent hekket på kysten.

Satellittmerkinger har vist at de aller fleste ungfuglene drar vekk fra hekkeområdene i Finnmark i oktober. De fleste drar da sørover inn i Finland og Nord-Sverige, men trekk østover til Russland og vestover til Vesterålen og Lofoten er også registrert (NINA Rapport 680, Kongeørn i Finnmark, Prosjektrapport 2010, Karl-Otto Jacobsen et. al.).

Ung kongeørn i flukt. Foto: Karl-Otto Jacobsen

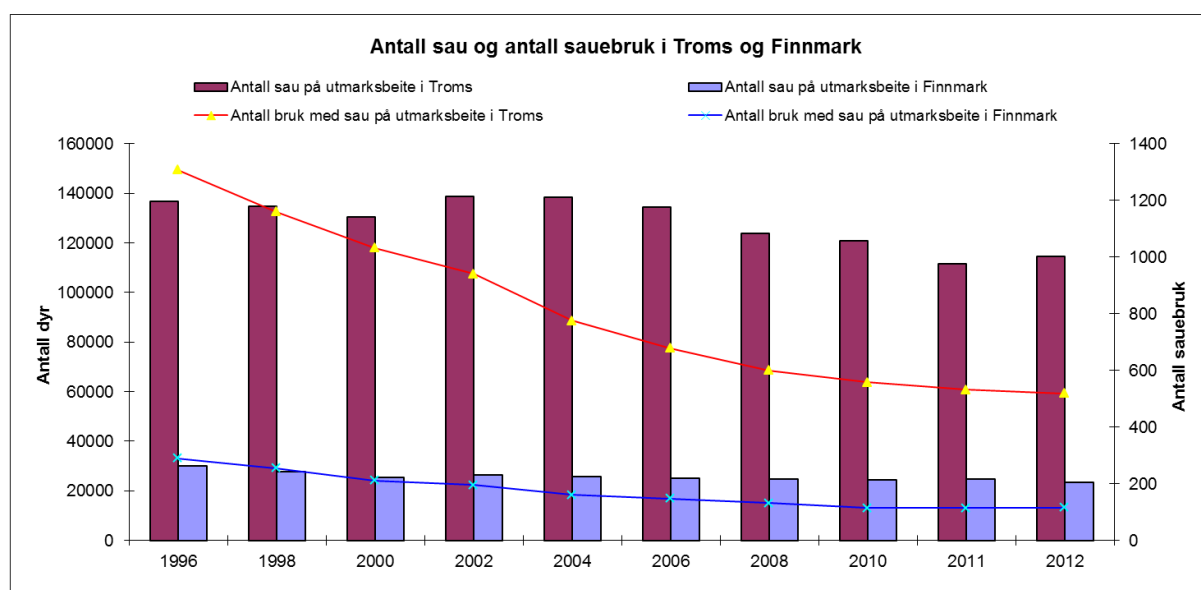
5. HUSDYRNÆRINGEN – OMFANG OG TAPSUTVIKLING

De største direkte konfliktene mellom rovvilt og husdyr gjelder først og fremst tap av sau på utmarksbeite. Kun unntaksvis har det vært tap av storfe eller geit på grunn av rovvilt. I 2012 ble det registrert 138 153 sau og lam på utmarksbeite i regionen. Av disse var 114 605 fordelt på 518 bruk i Troms, og 23 548 var fordelt på 115 bruk Finnmark.

5.1 Omfang

Sauehold betyr mye for sysselsetting og bosetting innen regionen 8. De siste 17 årene har antall sauebruk og antall sau på utmarksbeite avtatt (Figur 12).

Når det gjelder antall sau på utmarksbeite har det vært en liten nedgang i begge fylkene, mens antall sauebruk er over halvert de siste 17 årene. Nedgangen har først og fremst bakgrunn i den økonomiske utviklingen i næringa over flere år. Konsekvensen av denne utviklingen blir at en får færre bruksenheter og flere dyr per bruksenhet, som igjen fører til større konsentrasjon av dyr på de områdene som beites. I en del områder, spesielt i indre deler av Troms samt Sør-Varanger kommune i Finnmark, har bortfallet av bruk vært nært eller direkte knyttet opp mot store og vedvarende tap av sau til rovvilt.

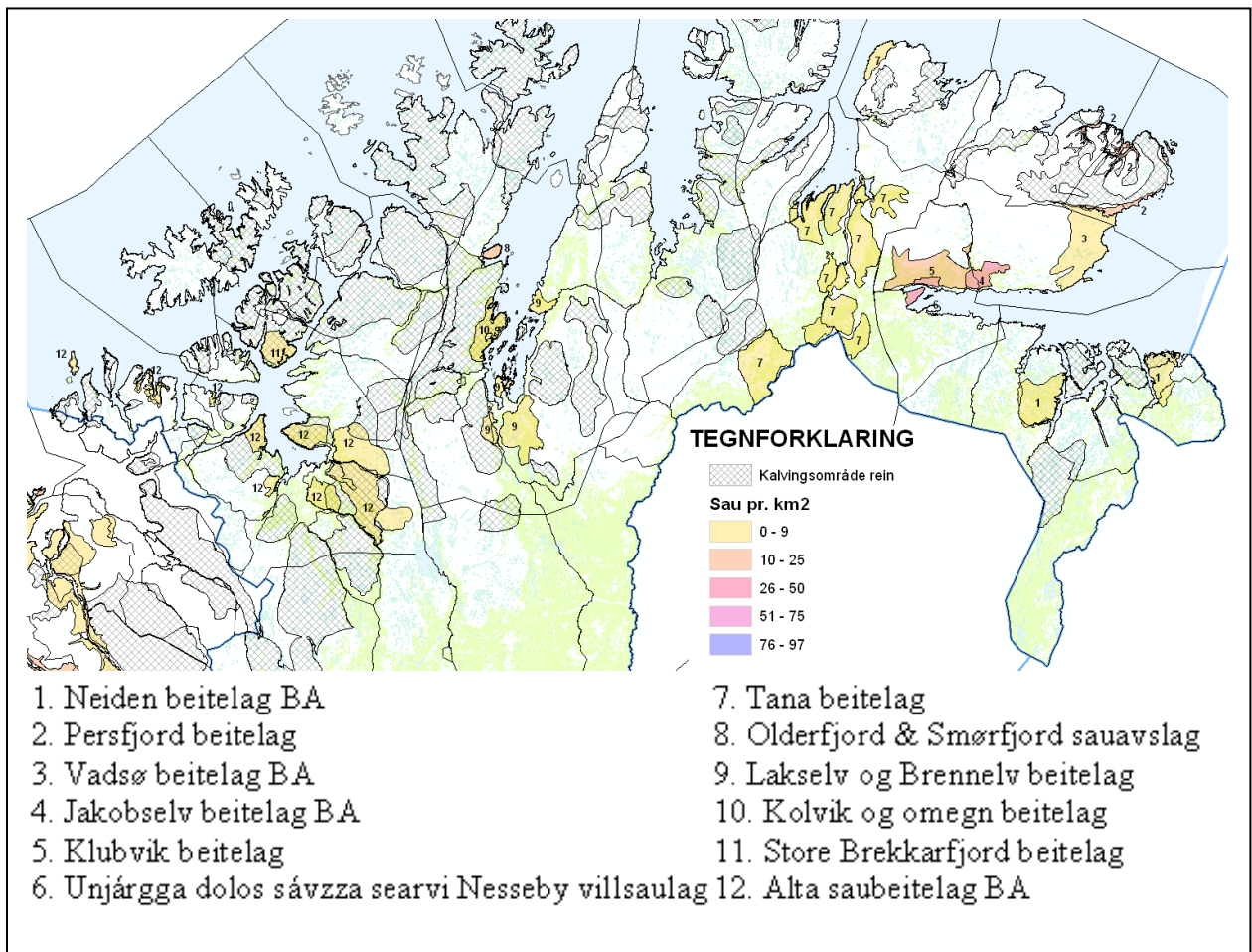

Figur 12. Utvikling i antall sauebruk samt antall sau på utmarksbeite i Troms og Finnmark i årene 1996–2012. Legg merke til at det er søyler for hvert andre år til og med 2010. Kilde: søknader om produksjonstilskudd per 31.7.2012

5.2 Arealbruk og organisering av beitelag

Omtrent 90 prosent av sauebrukene i Troms og Finnmark, er medlemmer av et beitelag. Beitelagene er ujevnt fordelt i regionen, og det er stor variasjon i tettheten av sau i de ulike beiteområdene (Figur 13 og 14) Beitelagene har som hovedoppgave å organisere beitebruken slik at beitene blir best mulig utnyttet, samt å samordne og effektivisere tilsynet med dyrene for å hindre tap på beite. Beitelagene organiserer også andre fellesoppgaver som for eksempel nedsanking om høsten, oppsetting av sperregjerder og saltslikkesteiner med mer. Ordningen,

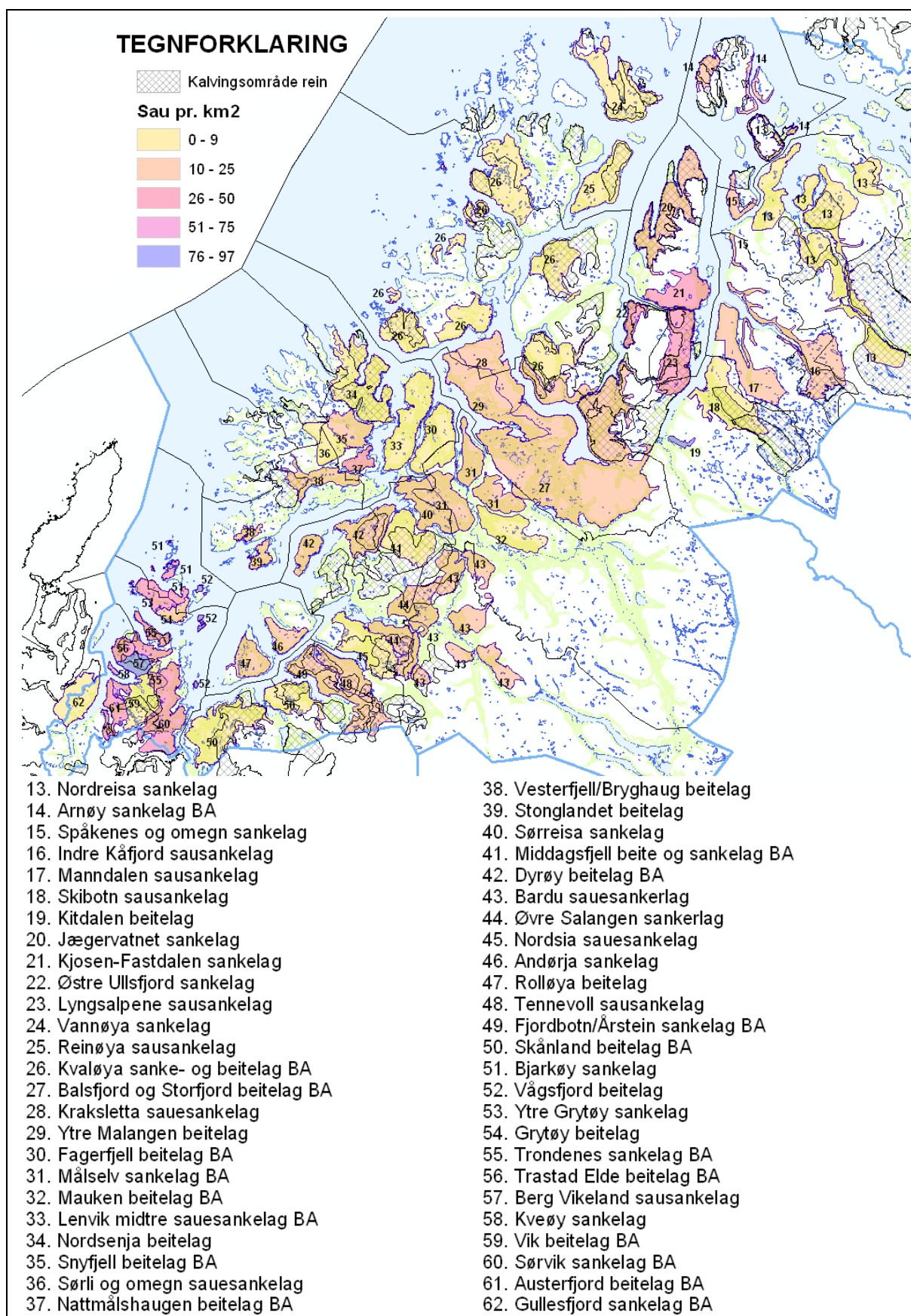
som kalles «organisert beitebruk» (OBB), støttes med midler fra regionalt miljøprogram (driftsmidler) samt at det er en egen investeringsordning til tiltak i beitefelt.

Figur 13. Oversikt over beitelagene i Finnmark. Viser tettheten av sau (voksne + lam) fordelt på beiteområder (beitelag). Viser også kalvingsområder for rein. Kilde: Organisert beitebruk 2010 samt Kilden – Skog og landskap

Lam på utmarksbeite. Foto: Stein Ø. Nilsen

Figur 14. Oversikt over beitelagene i Troms 2010. Viser tettheten av sau (voksne + lam) fordelt på beiteområder (beitelag). Viser også kalvingsområder for rein, områder for svensk rein som kalver i indre Troms er ikke avmerket. Kilde: Organisert beitebruk 2010 samt Kilden – Skog og landskap

5.3 Tapstall, dokumentasjon og erstatning

Finnmark

I 2012 ble det utbetalt nær 1,5 millioner kroner i erstatning for 651 sau. Omsøkt tap var på 1206 sau (Tabell 9). I Finnmark ble det i 2012 sluppet 1198 færre sau og lam enn i 2011. De totale tapene, målt i prosent, gikk ned fra 2011 (8,5 %) til 2012 (8,2 %). I 2011 ble det dokumentert 75 sau drept av fredet rovvilt, i 2012 ble kun 20 sau dokumentert/antatt drept av fredet rovvilt.

I 2011 ble totaltapet oppgitt til 1 606 sau. Av disse ble 1 056 lam og 349 søyer omsøkt som rovvilt drept, hvorav Fylkesmannen erstattet 633 lam og 203 søyer.

I 2010 ble det utbetalt rundt 1,5 millioner kroner i erstatning for 117 søyer og 490 lam som drept av fredet rovvilt. Dette var en nedgang siden 2009 hvor 2,8 millioner ble utbetalt i erstatning. I 2010 ble totaltapene oppgitt til 296 søyer og 1 048 lam, av disse ble 265 søyer og 962 lam søkt erstattet som drept av fredet rovvilt.

Tabell 9. Oversikt over sau i Finnmark. «SLF» viser antall sau og lam på utmarksbeite oppgitt i Statens landbruksforvaltning sin liste over produksjoner per 31.7. det enkelte år. «OBB» og «Totaltap» angir totalt antall sau og lam sluppet på utmarksbeite samt totaltap, begge er hentet fra statistikk i organisert beitebruk. «Søknader» angir antall søknader om erstatning for tap og følgekostnader når husdyr blir drept eller skadet av rovvilt Fylkesmannen har mottatt. «Sluppet», «Tap» og «Omsøkt» angir antall sau de som har søkt om erstatning oppgir å ha sluppet, tapt totalt samt tapt til fredet rovvilt. «Erstattet» angir antall sau Fylkesmannen har tilkjent erstatning for. «Dok.» angir antall sau som i rovbasen av SNO er dokumentert eller antatt tatt av rovvilt. Både dokumentert og antatt regnes i erstatningssammenheng som dokumentert. «and. erst.» angir andelen av de sauer som slippes på beite som blir erstattet som rovvilt drept. «and. omsøkt» angir andelen av de sauer som slippes på beite som blir omsøkt erstattet som rovvilt drept. «and. tot. tap» angir andelen av de sauer, innen organisert beitebruk, som slippes på utmarksbeite som ikke blir gjenfunnet i live

År	SLF	OBB	Totaltap	Søknader	Sluppet	Tap	Omsøkt	Erstattet	Dok.	and. erst.	and. omsøkt	and. tot. tap
2000	25 442	19 841	1 356	49	8 549	1 093	1 039	549	22	2,16	4,08	6,83
2001	25 120	19 736	1 467	48	10 120	1 176	1 104	685	58	2,73	4,39	7,43
2002	26 288	21 263	1 374	47	10 064	1 050	997	624	46	2,37	3,79	6,46
2003	26 304	21 345	1 169	46	11 154	988	819	547	32	2,08	3,11	5,48
2004	25 872	20 102	1 229	38	8 879	911	832	372	8	1,43	3,22	6,11
2005	27 084	21 400	1 581	48	11 149	1 413	1 289	852	126	3,15	4,76	7,39
2006	25 158	20 953	1 645	40	9 842	1 272	1 177	807	45	3,21	4,67	7,85
2007	24 920	19 346	1 424	52	13 102	1 341	1 252	735	80	2,95	5,02	7,36
2008	24 882	20 640	1 875	56	14 848	1 884	1 776	963	90	3,87	7,14	9,08
2009	25 160	20 763	2 086	49	13 147	1 901	1 769	1 158	71	4,93	7,53	10,05
2010	24 370	20 022	1 596	39	10 629	1 347	1 227	607	57	2,49	5,03	7,97
2011	24 746	18 839	1 606	48	13 794	1 551	1 405	836	75	3,61	6,07	8,52
2012	23 548	16 558	1 360	39	11 199	1 331	1 206	651	20	2,76	5,12	8,2

Troms

I 2012 var omsøkte tap 4437 sau og lam, en økning på 553 dyr siden 2011. I 2011 var omsøkt tap 3 884 dyr, en nedgang i omsøkte tap med 2 109 dyr siden 2010 (Tabell 10). I 2011 ble det innen organisert beitebruk i Troms sluppet 7 009 færre dyr enn i 2010. Tapsprosenten av sau på beite i organisert beitebruk var i 2012 på 3,8 for sau og 9,7 for lam, totalt 7,5 prosent. Reduksjonen i tap på beite var på 1,6 prosent fra 2010 til 2011, mens tapet økte med 1 prosent fra 2011 til 2012. Av de kadaver av sau og lam som Statens naturoppsyn undersøkte i 2012 ble 74 dokumentert eller antatt tatt av fredet rovvilt. Av disse var 25 til gaupe, 22 til kongeørn, 17 til bjørn, fire til jerv og seks til uspesifisert fredet rovvilt.

Tabell 10. Oversikt over sau i Troms. «SLF» viser antall sau og lam på utmarksbeite oppgitt i Statens landbruksforvaltning sin liste over produksjoner per 31.7. det enkelte år. «OBB» og «Totaltap» angir totalt antall sau og lam sluppet på utmarksbeite og totaltap, begge er hentet fra statistikk i organisert beitebruk. «Søknader» angir antall søknader om erstatning for tap og følgekostnader når husdyr blir drept eller skadet av rovvilt Fylkesmannen har mottatt. «Sluppet», «Tap» og «Omsøkt» angir antall sau de som har søkt om erstatning oppgir å ha sluppet, tapt totalt samt tapt til fredet rovvilt. «Erstattet» angir antall sau Fylkesmannen har tilkjent erstatning for. «Dok.» angir antall sau som i rovbasen av SNO er dokumentert eller antatt tatt av rovvilt. Både dokumentert og antatt regnes i erstatningssammenheng som dokumentert. «and. erst.» angir andelen av de sauer som slippes på beite som blir erstattet som rovvilt drept. «and. omsøkt» angir andelen av de sauer som slippes på beite som blir omsøkt erstattet som rovvilt drept. «and. tot. tap» angir andelen av de sauer, innen organisert beitebruk, som slippes på utmarksbeite som ikke blir gjenfunnet i live.

År	SLF	OBB	Totaltap	Søknader	Sluppet	Tap	Omsøkt	Erstattet	Dok.	and. erst.	and. omsøkt	and. tot. tap
2000	130 287	119 751	8 945	256	46 268	6 854	6 539	4 122	214	3,16	5,02	7,47
2001	134 985	123 823	8 346	262	49 189	6 195	5 889	3 671	209	2,71	4,36	6,74
2002	138 678	125 446	8 831	259	53 545	6 647	6 426	3 617	163	2,61	4,63	7,04
2003	139 526	126 573	8 721	269	60 034	6 829	6 378	3 396	133	2,43	4,57	6,89
2004	138 348	117 700	7 898	242	56 611	6 775	6 341	3 333	131	2,40	4,58	6,71
2005	136 377	122 683	9 962	238	58 933	7 941	7 318	4 183	163	3,07	5,37	8,12
2006	134 442	117 017	8 987	236	60 912	7 609	7 141	3 886	117	2,89	5,31	7,68
2007	126 393	111 073	8 664	210	56 620	7 027	6 605	3 734	128	2,95	5,23	7,80
2008	123 835	109 746	7 002	190	52 465	6 161	5 696	2 878	114	2,32	4,60	6,38
2009	122 461	108 253	7 415	185	55 578	5 766	5 341	2 229	80	1,82	4,36	6,84
2010	120 999	108 005	8 576	178	51 742	6 471	5 993	2 282	69	2,11	4,95	7,94
2011	111 671	100 996	6 444	144	43 509	4 349	3 884	1 274	51	1,14	3,48	6,38
2012	114 605	105 266	7 842	150	44 430	4 863	4 437	1 646	74	1,44	3,87	7,45

Sammensatte årsaker til variasjon i tap og dokumentasjonsgrad

Det er komplekse årsaker til variasjoner i så vel tap og dokumentasjonsgrad, som i erstatningsutbetaling. I 2010 var store deler av region 8 kraftig berørt av overvintringsskader på innmark. En påfølgende dårlig sommer gjorde at avlingssvikten ble omfattende. Her kan også noe av forklaringen på at det ble sluppet vesentlig færre sau på utmarksbeite i 2011 enn i 2010 ligge. Flere saueiere meldte at de på grunn av merarbeid med jordbearbeiding ikke hadde kapasitet til å gå så mye tilsyn som de skulle ønsket. Det kan være én av årsakene til den lave dokumentasjonsgraden i Troms i 2010. Vellykket tilsyn i et område kan gjøre at rovviltproblemet forflyttes til et annet område. Også smågnagerbestanden og årets bærproduksjon kan tenkes å ha betydning for hvor mye sau som blir tatt av rovvilt. I tillegg til fredet rovvilt forårsaker rødvilt til dels omfattende tap av lam den første tida etter beiteslipp. Flere beitelag opplever også tap til løshunder. Både polarhunder, elghunder, fuglehunder og sofahunder utgjør en potensiell fare for sau på beite.

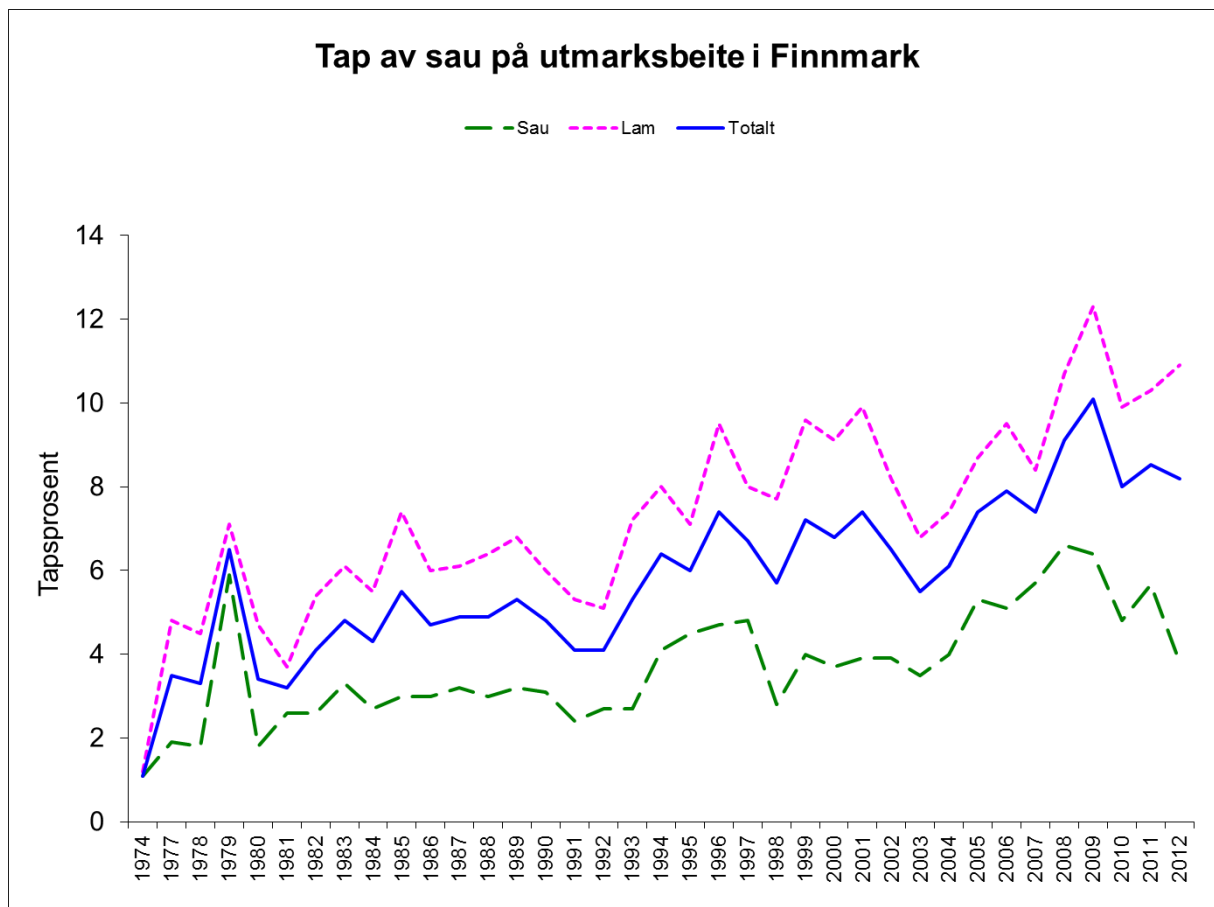
I Troms utgjorde de dokumenterte tapene til fredet rovvilt i 2012 omtrent 4,5 prosent av totalt antall erstattet, mot fire prosent i 2011 og 3,2 prosent i 2010. Av de erstattede sauene i 2012 ble 29 prosent erstattet til uspesifisert fredet rovvilt, 21 prosent til gaupe, 12 prosent til jerv, og 34 prosent til kongeørn. I 2011 var tilsvarende tall 30 prosent erstattet til uspesifisert fredet rovvilt, 26 prosent til gaupe, 24 prosent til jerv, og 20 prosent til kongeørn. En betydelig endring siden 2010 hvor det ble erstattet 45 prosent til uspesifisert fredet rovvilt, 13 prosent til gaupe, 31 prosent til jerv, og 11 prosent til kongeørn.

I Finnmark utgjorde de dokumenterte tilfellene 3,1 prosent av de erstattede dyrene i 2012, dette mot 9,0 prosent i 2011, og 9,4 prosent i 2010. I 2010 ble hele 48 prosent påvist i Neiden, forårsaket av bjørn. Hvis man holder Neiden beitelag utenfor summeringen, utgjorde de dokumenterte kadavrene i resten av fylket 6,0 prosent av de erstattede dyrene i 2010. I

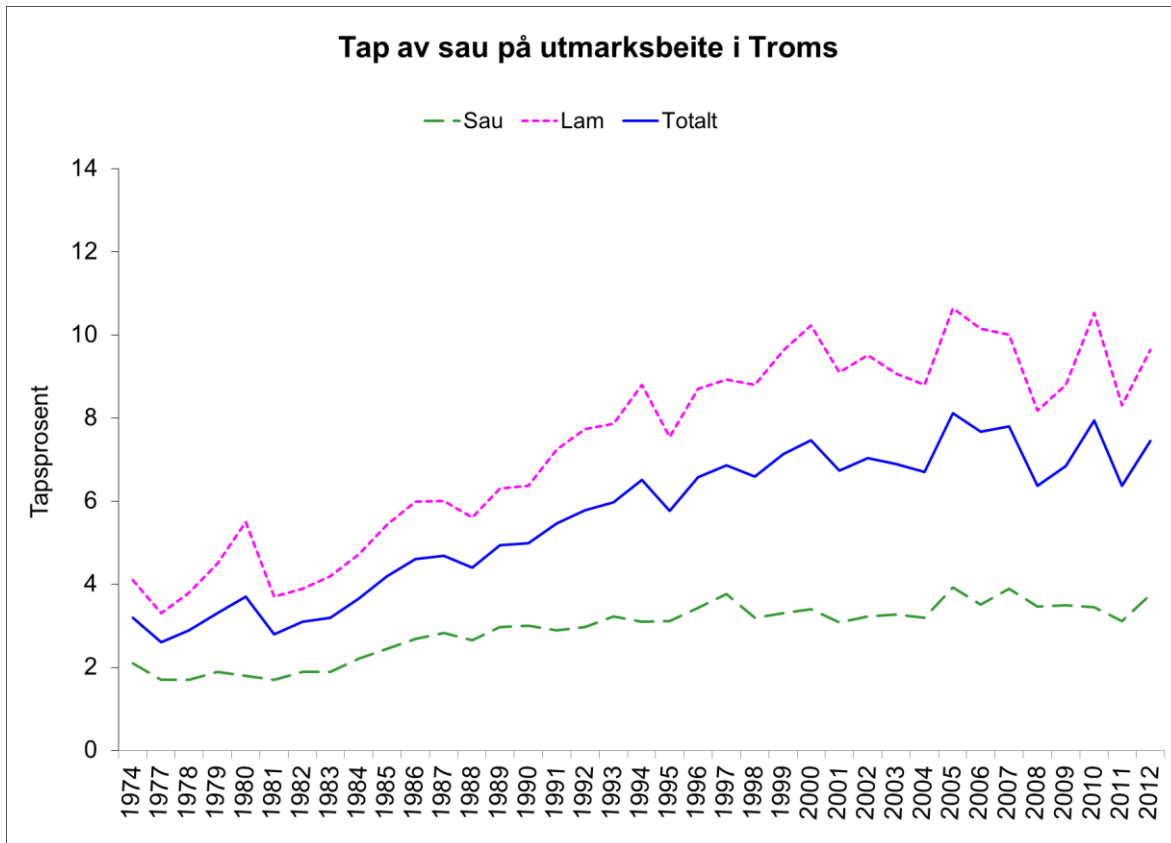
Finnmark undersøkte Statens naturoppsyn 125 sauekadaver i 2010. 58 av disse ble påvist tatt av rovvilt, 31 drept av bjørn, 15 av gaupe, 6 av jerv og 6 av uspesifisert fredet rovvilt.

Der tapene er spesifisert til rovviltart er det i hvert tilfelle vurdert en sannsynlighetsovervekt for at den arten har forårsaket tapet. Der det er gitt erstatning for tap til uspesifikt fredet rovvilt er det vurdert som sannsynlig at tapet er forårsaket av fredet rovvilt. Som ett av flere kriterier i sannsynlighetsvurderingen har fylkesmannen i Troms og i Finnmark vektlagt at Direktoratet for naturforvaltning i brev av 4.12.2008 om «Praktisering av forskrift 2. juli 1999 nr. 720 om erstatning for tap og følgekostnader når husdyr blir drept eller skadet av rovvilt» har lagt til grunn at en gjennomsnittlig dokumentasjonsgrad for jerve- og gaupeskader som en hovedregel bør ligge i størrelsesorden 5–8 prosent, mens dokumentasjonskravet for bjørn ulv og kongeørn ligger høyere.

Sett over en lang tidsperiode har de totale tapene av sau og lam på utmarksbeite økt både i Finnmark og Troms (Figur 15 og 16), dette til tross for at en mer differensiert forvaltning har tvunget seg frem. I 2011 var det prosentvise tapet av sau og lam i Troms lavere enn på mange år.

Figur 15. Prosentvis andel av de sauer og lam, registrert i organisert beitebruk, som slippes på utmarksbeite i Finnmark som ikke blir gjenfunnet i live. Kilde: organisert beitebruk 1974–2012

Figur 16. Prosentvis andel av de sauer og lam, registrert i organisert beitebruk, som slippes på utmarksbeite i Troms som ikke blir gjenfunnet i live. Kilde: Organisert beitebruk 1974–2012

Beitelandskap på Grytøya, Harstad kommune. Foto: Andreas Røsæg

6. REINDRIFTSNÆRINGEN – OMFANG OG TAPSUTVIKLING

6.1 Organisering i reindriften

Det drives samisk reindrift på omtrent 40 prosent av Norges landareal, beitelandet er delt inn i seks reinbeiteområder som igjen er inndelt i reinbeitedistrikter. Innen hvert reinbeitedistrikt er det flere siidaandeler. Siidaen (reinbyen) er en relativt løs sammenslutning av reineiere/familiegrupper som samarbeider om gjeting og tilsyn av en reinflokk. Siidaens medlemmer er personlige eiere av utstyr og merket rein, mens beite og andre rettigheter ligger til medlemmene i fellesskap. Antall siidaer ligger ikke fast. Reineierne vil også kunne skifte siidapartnere i løpet av året, og antall reineiere/familiegrupper og dyretall i den enkelte siida kan variere med årstiden.

Etter reindriftsloven (LOV-2007-06-15-40) betegner siidaen det arealfellesskap som er knyttet til den enkelte reinflokk, den er rettighetsbærer til arealene og den gir grunnlag for å fastsette høyeste reintall. I lovens § 10 går det frem at «ansvarlig leder av siidaandelen bestemmer hvem som får eie rein i andelen og vedkommende sitt reintall.»

I region 8 er det tre reinbeiteområder: Øst-Finnmark, Vest-Finnmark og Troms. Reindriften i regionen utgjør arealmessig vel halvparten av landets beiter for tamrein, og har omkring 78 prosent av landets reintall (Tabell 11 og 12).

Tabell 11. Landets reinbeiteområder, areal, antall distrikt og reintall. Øvre reintall regnes per 31. mars. Kilde: Ressursregnskap for reindriftnæringen for reindriftsåret 1. april 2010–31. mars 2011

Reinbeiteområde	Bruttoareal, km ²	Antall distrikt	Reintall per 31.3.2011	Øvre reintall 31.3
Øst-Finnmark	30 757	10	84 001	70 000
Vest-Finnmark	25 925 ¹	26	96 265	77 400
Troms	18 718	14	11 669	14 800
Totalt i region 8	74 887	50	191 935	162 200
Nordland	32 613	12	14 568	18 200
Nord-Trøndelag	22 300	6	13 413	15 900
Sør-Trøndelag og Hedmark	8 598	4	13 859	13 600
Tamreinlagene	7 981	5	12 281	12 000
Totalt øvrige områder	71 492	27	54 121	59 700

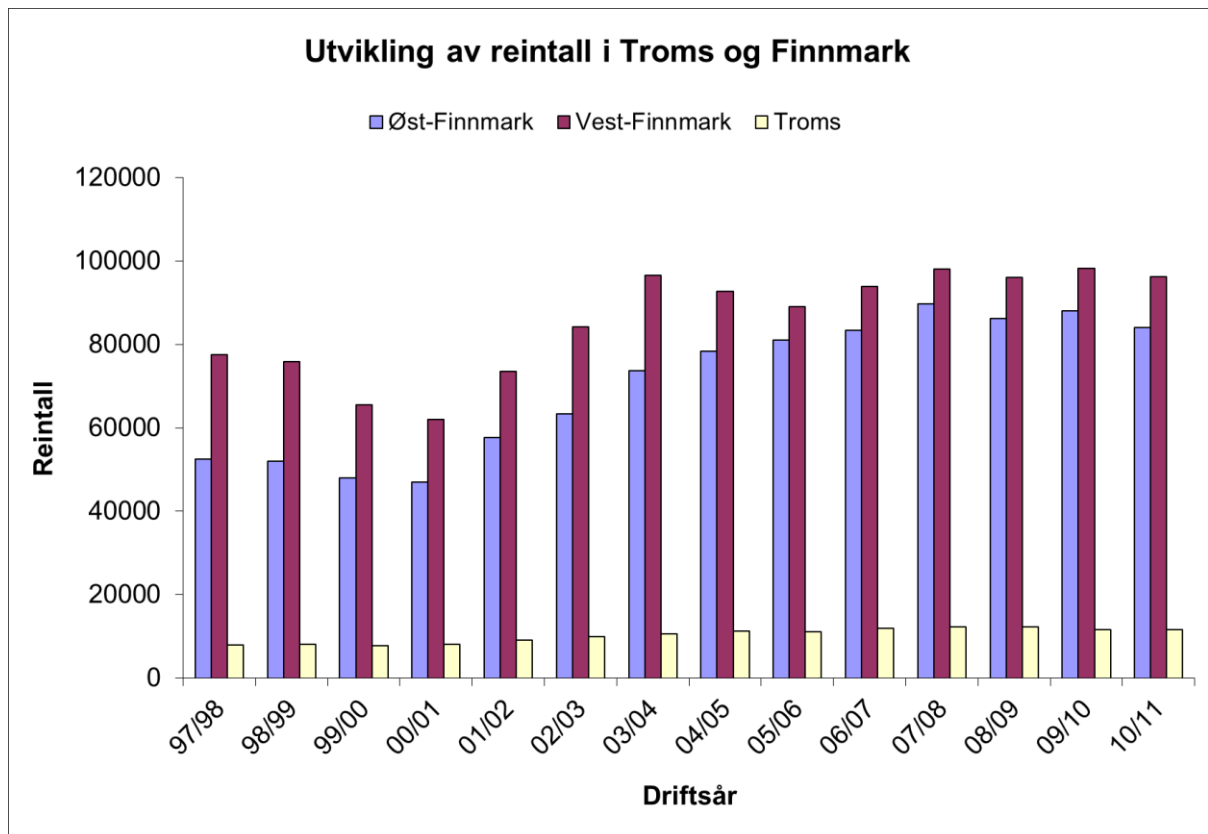
¹Inkluderer de tre distriktene Reinøy, Rendalen og Lakselvdalen/Lyngdalen, disse har sommerbeite i Troms reinbeiteområde og vinterbeite i Vest-Finnmark reinbeiteområde

Tabell 12. Reinbeiteområdene i region 8 i 2011. Antall siidaandeler og antall personer i reindriften. Kilde: Ressursregnskap for reindriftnæringen for reindriftsåret 1. april 2010–31. mars 2011

Reinbeiteområde:	Antall siidaandeler	Antall personer
Øst-Finnmark	178	935
Vest-Finnmark	212	1 462
Troms	49	175
Totalt region 8	439	2572

I forbindelse med arbeidet med nye bruksregler fastsatte Reindriftsstyret i 2011 reintallet på nytt for distriktene i Norge.

Enkelte distrikter fikk videreført reintallet, mens andre fikk redusert og noen fikk reintallet sitt økt. De siste årene har reintallet i region 8 vært historisk høyt (Figur 17). Oppdatert informasjon om reintall og reintallsutvikling kan finnes i Reindriftsforvaltningens årlig «ressursregnskap for reindriftsnæringen», som finnes på nett (<http://www.reindrift.no>). Reindriftsforvaltningen har reindriftskart over gjerder og anlegg, flytting og samling, årstidsbeiter og administrative grenser. Kartapplikasjonen er tilgjengelig på nett (<https://kart.reindrift.no/reinkart/>).

Figur 17. Utvikling i reintall i Øst-Finnmark, Vest-Finnmark og Troms. Reindriftsåret regnes fra 1. april til 31. mars. Reintall er her oppgitt ved reindriftsårets slutt (31.03), og utgjør det laveste reintallet i løpet av driftsåret. Kilde: Ressursregnskap for reindriftsnæringen

Øst-Finnmark

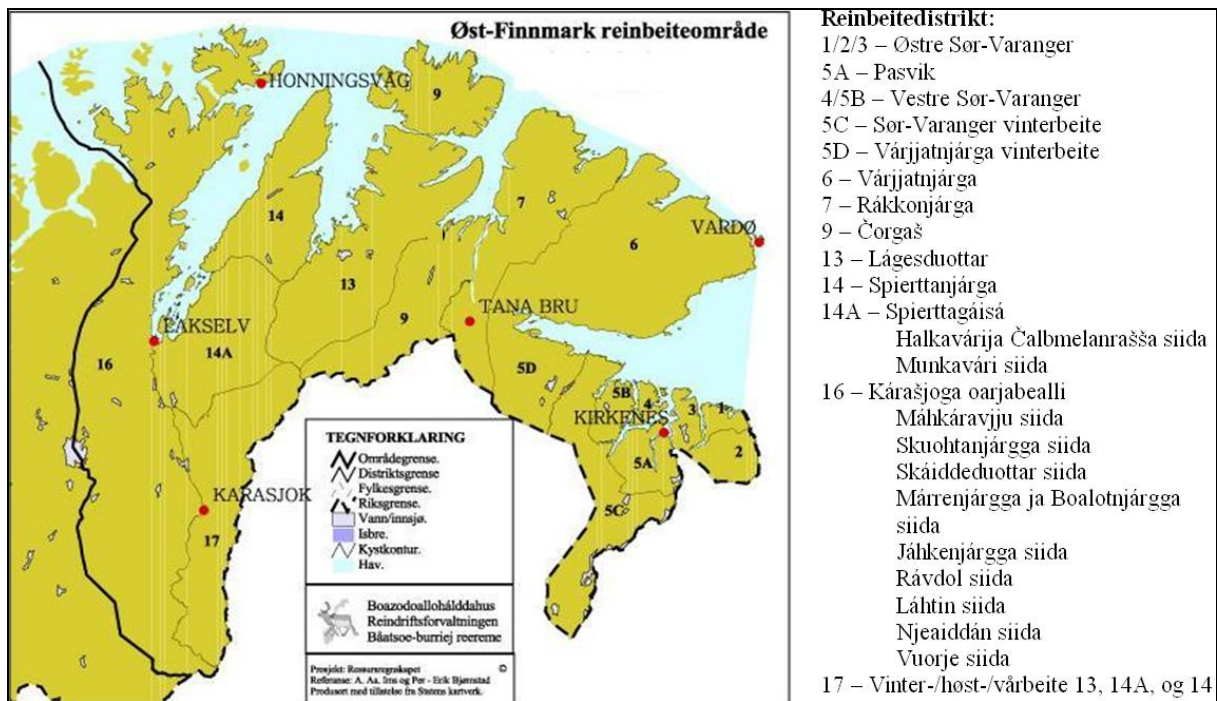
Øst-Finnmark reinbeiteområde berører 13 kommuner i Finnmark. Fra 2005 til 2012 er antall siidaandeler redusert med fem, derimot er antall personer økt med 58. Driftsmessig skilles Øst-Finnmark (Figur 18) mellom områdene Varanger/Polmak, Karasjok øst og Karasjok vest. Samtlige reinbeitedistrikter har sine egne distriktsstyrer.

I Varanger-området, kommunene Sør-Varanger, Nesseby, Vardø og Båtsfjord, er det fire sommerbeitedistrikter (østre Sør-Varanger, Pasvik, vestre Sør-Varanger og Várjjatnjárga). Sør-Varanger vinterbeite er vinterbeite for østre Sør-Varanger, vestre Sør-Varanger og Pasvik, hvor Pasvik bruker områdene sør for Sandnesdalen mens østre- og vestre Sør-Varanger bruker områdene nord for Sandnesdalen.

Polmak området har sine vinterbeiter i Tana kommune, mens deres to sommerbeitedistrikter er på Norkinnhalvøya (Čorgaš) og i Berlevåg (Rákkonjárga), de har til sammen fastsatt reintall på 9 800 dyr.

Det er E6 fra Lakselv til Karasjok som er grensen mellom Karasjok øst og Karasjok vest. Reinbeitedistrikt 17 – Karasjok øst er høst-, vinter- og vårbeiteområde for sommerbeitedistriktene Lågesduottar (reinbeitedistrikt 13), Spierttanjárga (reinbeitedistrikt 14) og Spierttagáisá (reinbeitedistrikt 14A). Disse distriktene holder til øst for Porsangerfjord og Laksefjord, henholdsvis Porsanger kommune og Lebesby kommune. Fastsatt høyeste reintall er 21 300 dyr. Rein i reinbeitedistrikt 14 beiter hele året innenfor sommerbeite, det gjør også noen siidaandeler i reinbeitedistrikt 14A. Dette er i henhold til distriktenes bruksregler.

Karasjok vest/Karášjoga oarjjabealli (reinbeitedistrikt 16) er et stort distrikt med alle årstidsbeiter. Distrikt 16 er det største distriktet i Norge, arealmessig og i antall siidaandeler. Karasjok vest har sommerbeiter i kommunene Porsanger, Kvalsund, Måsøy og Magerøya, mens vinterbeitene for de aller fleste siidaene er innenfor Kárašjoga gielda/Karasjok kommune. Det er en siidagruppe som har vinterbeite innenfor sørenden av Porsanger kommune.

Figur 18. Kart over Øst-Finnmark reinbeiteområde

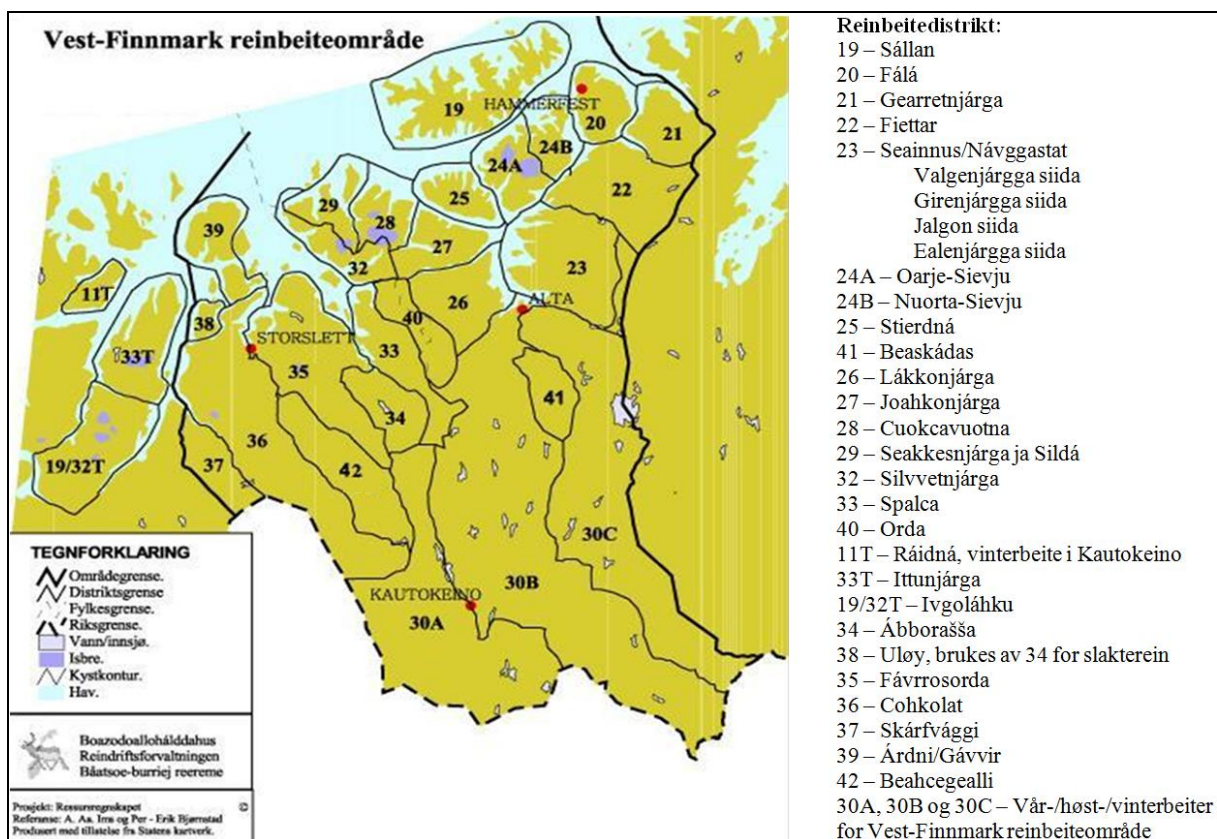
Vest-Finnmark

Vest-Finnmark reinbeiteområde (Figur 19) omfatter åtte kommuner i den vestre delen av Finnmark, og ni kommuner i den nordligste delen av Troms fylke. Tre distrikter er innenfor Troms reinbeiteområde. Det er til sammen 26 sommerbeitedistrikter og tre fellesbeitedistrikter i Vest-Finnmark reinbeiteområde. Om lag halvparten av distriktene innenfor Vest-Finnmark reinbeiteområde har sommerbeite i Troms fylke, mens resten av distriktene har sommerbeite på øyene og de kystnære områdene i Vest-Finnmark. Høst- og vårbeite foregår i kystområder og på indre strøk. Vinterbeiteområdene ligger i sin helhet i indre strøk.

De tre vestligste distriktene tilhørende Vest-Finnmark reinbeiteområde, Ráidná (Reinøy), Ivguláhku (Lakselvdalen/Lyngsdalen) og Ittunjárga (Rendalen) ligger innenfor Troms reinbeiteområde. Distriktene forvaltes driftsmessig av Reindriftsforvaltningen i Vest-

Finnmark, men det er Reindriftsforvaltningen i Troms som har ansvar for arealforvaltningen. Samtlige sommerbeitedistrikter har egne styrer. De tre vår-/høst-/vinterbeitene i Vest-Finnmark reinbeiteområde har også egne styrer som har ansvaret for vår-, høst- og vinterbeiteområder.

Det er i Vest-Finnmark hensiktsmessig å skille mellom reinbeitedistriktene som tilhører henholdsvis vestre, midtre, og østre sone. Det har sammenheng med at det kan være store forskjeller i drifts- og beiteforhold og rovdyrtaap mellom sonene ettersom reinbeiteområdet strekker seg fra Nord-Troms til Karasjok-grensen. Distrikt 30A, 30B og 30C er vår-/høst-/vinterbeite for Vest-Finnmark reinbeiteområde. Øvrige distrikter er sommerbeitedistrikter, hvor vestre sone (distrikt 36, 37, 38, 39, 34, 35 og 42), midtre sone (distrikt 11T, 19/32T, 33T, 41, 26, 27, 28, 29, 32, 33 og 40) og østre sone (distrikt 19, 20, 21, 22, 23, 24A og 24B) har vår-/høst-/vinterbeite i henholdsvis 30A, 30B og 30C. I distrikt 19 har to driftsenheter tillatelse til helårsbeite. I et overlappende delområde mellom distriktene 35 og 42 er det fastsatt egne beitetider, hvor de to distriktene har beiterett i adskilte perioder (35 i perioden 21.08–01.11 og 42 i perioden 15.05–20.08).

Figur 19. Kart over Vest-Finnmark reinbeiteområde. Legg merke til at Vest-Finnmark reinbeiteområde også omfatter Nord-Troms

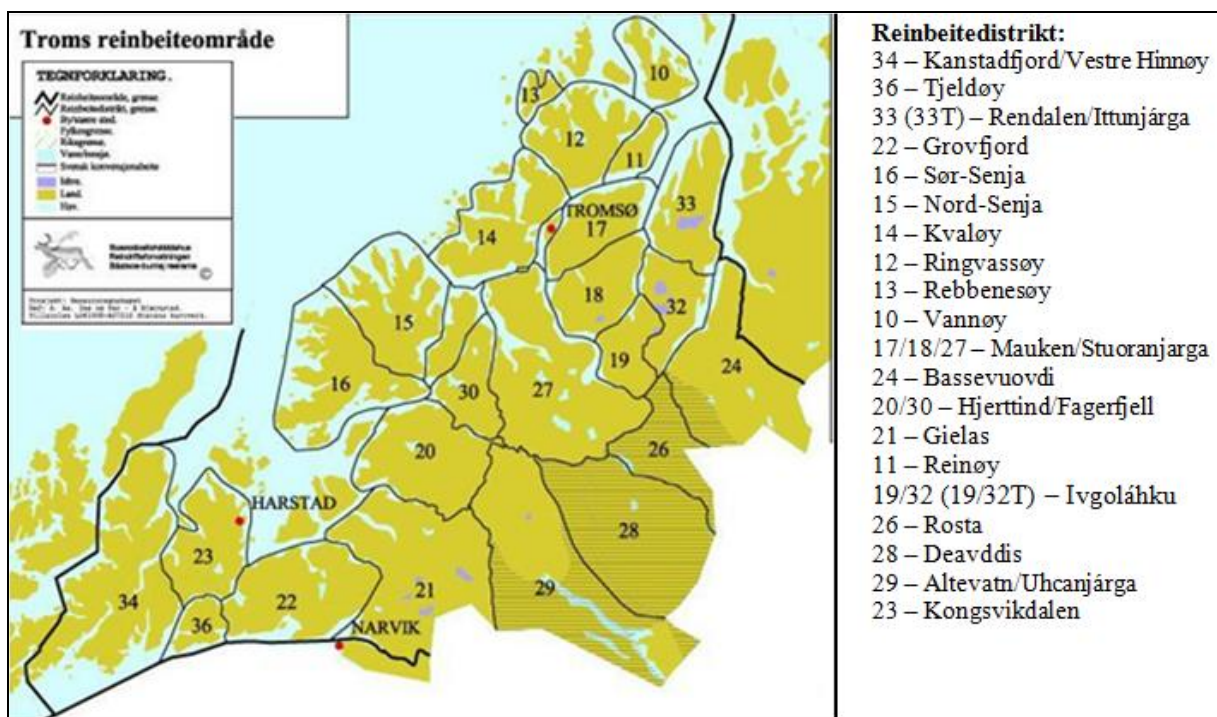
Troms

Troms reinbeiteområde (Figur 20) omfatter 20 kommuner i Troms, og åtte kommuner mot Rombaksfjorden og Ofoten i nordre Nordland, og utgjør i areal 18 277 km². Nord-Troms hører til Vest-Finnmark reinbeiteområde. I de 14 reinbeitedistriktene i Troms er totalt 160 personer tilknyttet denne næringa. Sommeren 2009 var det omtrent 19 650 tromsrein på beite i Troms reinbeiteområde, og inntil 5 200 rein fra Vest-Finnmark reinbeiteområde. Totalt omkring 24 850 norske rein på beite i Troms reinbeiteområde rundt midten av juni 2009.

Driftsmønsteret for distriktene i Troms er i hovedtrekk at det på øyene foregår en helårsdrift, mens fastlandsdistriktene utnyttes med vår- og sommerbeite i de kystnære områder på halvøyene, og vinterbeite i indre strøk.

I de indre områdene i Troms har også svensk reindrift rett til sommerbeite i perioden 1. mai–14. september. Denne beitebruken var tidligere regulert av den norsk-svenske reinbeitekonvensjon av 1972. Etter at denne avtalen utløp 1. mai 2005, er den svenske reindriften i Norge hjemlet i en egen lov som ble vedtatt i juni 2005. Denne loven videreførte konvensjonens bestemmelser. Det var i 2005 innmeldt cirka 39 000 rein fra Sverige på sommerbeite i Troms. Reindriftsforvaltningen i Troms v/Anders J. Bals forventet at det sommeren 2012 skulle være omtrent 43 000 svenske rein, før kalving, på sommerbeite i Troms. Norsk reindrift hadde etter konvensjonen av 1972 også beiterett i vinterområder på svensk side, men etter opphøret av konvensjonen knytter det seg usikkerhet til denne retten.

På grunn av at reindriften i Troms over tid har endret seg er en ny distriktsinndeling i påvente. Det er for eksempel flere reinbeitedistriktsnavn enn det er reinbeitedistrikter. Noen distrikter har nå beite på flere reinbeitedistriktsområder, og noen distrikter har slått seg sammen. For eksempel er distriktet Fagerfjell ett vinterbeiteområde for Hjerttind reinbeitedistrikt. Noen siidaer i Hjerttind bruker Fagerfjell som vinterbeite, mens de andre siidaene har sine vinterbeiter innenfor distriktet Altevatn som er konvensjonsområde, og deler av det brukes som sommerbeite av svenske samebyer. Svenske samebyer som har sommerbeite og kalvingsland i Troms er fra finskegrensa og sørover: Könkäma, Lainiovuoma, Saarivuoma og Talma. Ett annet eksempel er distriktene 17, 18 og 27, de er i dag for ett distrikt å regne (Stouranjarga eller Mauken/Tromsdalen), hvor 27 – Mauken er høst-/vinter-/vårbeiteområder mens 17 og 18 er sommerbeitene deres.

Figur 20. Kart over Troms reinbeiteområde. Skravert område er svensk konvensjonsbeite. Legg merke til at Troms reinbeiteområde også omfatter Nordland nord for Ofotfjorden

6.2 Tap av beitedyr til rovvilt og erstatning

De registrerte tapene til rovvilt er størst i den mørke årstida, og om våren, i og etter kalvingen. Endringer gjennom året i dokumenterte tap til rovvilt kan skyldes at kadaver raskere blir spist eller brutt ned om sommeren, at kadavrene blir vanskeligere å oppdage på barmark, eller at det er lettere å holde utkikk når det er skuterføre. Men det kan også tenkes at det er høyere tap i vinterhalvåret. I regionen er det store variasjoner i terreng- og skogsforhold, noe som gjør at det enkelte steder er enda vanskeligere å finne kadaver. Topografiske forhold har utvilsomt betydning for dokumentasjonsgrad av tap.

Finnmark

Reindriften i Finnmark er inndelt i Vest-Finnmark og Øst-Finnmark reinbeiteområde. Erstatningsoppgjøret for rein drept av fredet rovvilt i Vest-Finnmark reinbeiteområde inkluderer også store deler av Nord-Troms. Dette omfatter omtrent hele Kvæangen-, Nordreisa-, Kåfjord og Lyngen kommune, samt deler av Storfjord- og Tromsø kommune.

I reindriftsårene fra 2006/2007 til 2011/2012 har reintallet i Finnmark svingt rundt 180 000 dyr, et historisk høyt tall (Figur 21). Reintallet blir rapportert ved reindriftsårets slutt, altså 31. mars.

Tap på beite

For reindriftsåret 2011/2012 rapporterte reineierne som søkte om rovvilterstatning i Finnmark om 66 514 dyr tapt på beite, av dette tapet ble 55 674 rein omsøkt som tapt til fredet rovvilt. Tilsvarende tall for 2010/2011 var 57 896 dyr tapt på beite, hvorav 47 671 ble omsøkt som tapt til fredet rovvilt, 19 827 i Øst-Finnmark og 27 844 i Vest-Finnmark. Dette var igjen en økning i omsøkte tap siden reindriftsåret 2009/2010 hvor det i Finnmark ble søkt om erstatning for 47 424 rein drept av fredet rovvilt, derav 27 844 i Vest-Finnmark og 20 080 i Øst-Finnmark.

Antall rein erstattet

For reindriftsåret 2011/2012 utbetalte Fylkesmannen i Finnmark erstatning for 10 347 rein, dette mot 11 359 rein for reindriftsåret 2010/2011, disse var fordelt mellom reinbeiteområdene med 6 614 i Øst-Finnmark og 4 745 i Vest-Finnmark. Til sammenligning ble det i 2009/2010 gitt erstatning for 10 452 rein.

Erstatningsutbetaling

Erstatningsutbetaling i Finnmark for 2011/2012 var på 30,9 millioner kroner for rein drept av fredet rovvilt, en nedgang siden 2010/2011 da den var på 33,8 millioner. I 2009/2010 og 2008/2009 var utbetalingen på henholdsvis 27,8 og 28,9 millioner.

Dokumentasjon

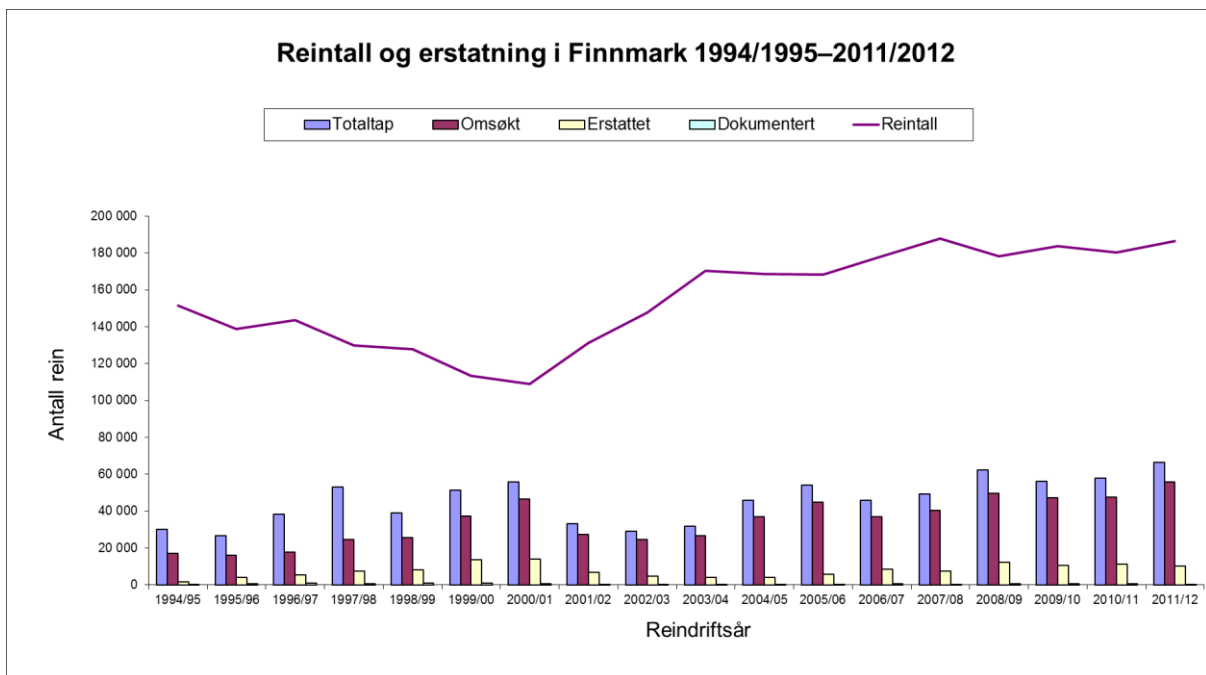
Av de innmeldte kadavrene i 2011/2012 dokumenterte Statens naturoppsyn 476 rein som drept av fredet rovvilt. Dette var en nedgang fra 2010/2011, da det ble dokumentert 607 rovvilt drepte rein. I 2011/2012 utgjorde de dokumentert rovvilt drepte kadavrene 0,85 prosent av det omsøkte tapet, mot 1,27 prosent året før. I 2010/2011 i Vest-Finnmark og Øst-Finnmark var henholdsvis 0,65 og 2,14 prosent av det omsøkte tapet dokumentert. I 2011/2012 ble 18,6 prosent av det omsøkte tapet erstattet mens 4,6 prosent av erstattede tap var dokumentert.

I Vest-Finnmark var det i 2010/2011 totalt 181 tilfeller hvor Statens naturoppsyn ved undersøkelser dokumentert eller antok at rein var drept av fredet rovvilt. Størst tap var det til kongeørn som sto for 43 prosent av tilfellene, så fulgte gaupe og jerv med henholdsvis 28 og 15 prosent av tilfellene. Det blir også funnet en del kadaver hvor Statens naturoppsyn med rimelig sikkerhet kan si at kadaveret er tatt av fredet rovvilt, men ikke kan avgjøre hvilken rovviltart. Udefinert fredet rovvilt sto for 14 prosent av tilfellene.

I Øst-Finnmark i 2010/2011 dokumenterte eller antok Statens naturoppsyn at 425 av de undersøkte reinene var drept av fredet rovvilt. Her sto gaupe for 33 prosent av tilfellene, mens jerv, udefinert fredet rovvilt, kongeørn og ulv sto for henholdsvis 29, 18, 14 og 6 prosent.

Oppsummert for begge reinbeiteområdene var fordelingen på dokumenterte skader til fredet rovvilt i 2010/2011 slik: 31 prosent til gaupe, 25 prosent til jerv, 22 prosent til kongeørn, 17 prosent til udefinert fredet rovvilt og fem prosent til ulv. I reindriften var det ikke dokumenterte skader forårsaket av bjørn i 2010/2011.

Til sammenligning var dokumenterte tap litt annerledes fordelt i 2009/2010 hvor 47 prosent var tatt av gaupe. En betydelig andel av de gaupedrepte kadavrene ble avdekket på bakgrunn av forskningsprosjektet «Scandlynx», som fulgte GPS-merkede gauper. Kongeørn forårsaket da 26 prosent av de dokumenterte kadavrene, mens dokumenterte skader av ulv sto for litt over én prosent. Bjørn var i 2009/2010 dødsårsak i litt under én prosent av de dokumenterte tilfellene. Ikke spesifisert rovvilt sto da for nesten ti prosent av de dokumenterte skadetilfellene.

Figur 21. Utviklingen over reindriftsårene 1994/95–2011/2012 i Finnmark når det gjelder antall rein som har blitt søkt erstattet som drept av fredet rovvilt, og antall rein som har blitt erstattet. Dette sett i forhold til reintall, til dokumentasjon av rovvilttap, og til totaltapet de som har søkt rovviltterstatning har oppgitt. Kilde: Fylkesmannen i Finnmark

Reinsbukk ved Neidenelva. Foto: Jørgen Remmen

Troms

Troms reinbeiteområde følger andre grenser enn Troms fylke. De nordligste kommunene Kvænangen, Nordreisa, Skjærvøy og delvis Kåfjord, ligger i Vest-Finnmark reinbeiteområde. I sør passerer Troms reinbeiteområde fylkesgrensene til Nordland. Fire av reinbeitedistriktene har beiter i Nordland fylke. I tillegg er det tre distrikt som har tilgang på vinterbeiter i Sverige. Svenske samebyer har til gjengjeld rett til sommerbeite innenfor seks delområder i Troms.

Tap på beite

I reindriftingsåret 2011/2012 ble det i Troms søkt om erstatning for 5 375 rein tatt av fredet rovvilt, mot 4 990 i 2010/2011, 4 315 i 2009/2010 og 3 652 i 2008/2009 (Figur 22). I reindriftingsåret 2011/2012 meldte reineierne at gaupe var den rovviltarten som forårsaket de fleste tapene (Figur 23). I 2010/2011 hadde de reineierne som også hadde søkt om erstatning for tap til fredet rovvilt oppgitt et tap på 893 rein som de hadde registrert eller antatt å være forårsaket av andre årsaker enn rovvilt.

Antall rein erstattet

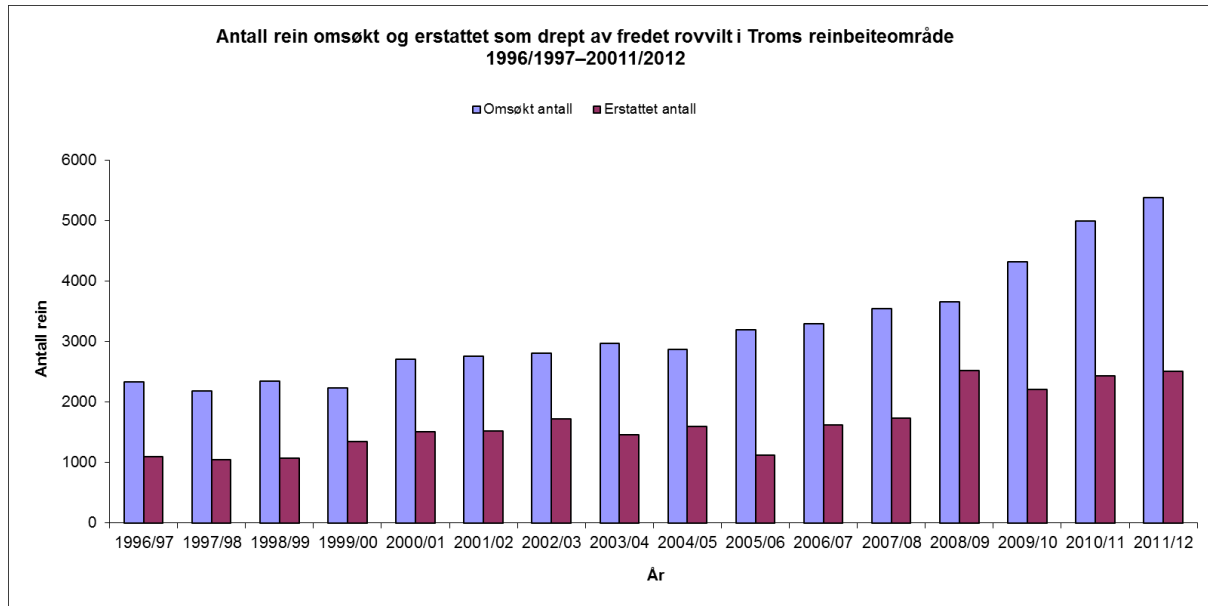
For reindriftingsåret 2011/2012 erstattet Fylkesmannen i Troms 2 500 rein, hvorav 2 041 kalver og 399 simler og 60 okserein. Dette var en økning siden 2010/2011 hvor 2 434 rein ble erstattet.

Erstatningsutbetaling

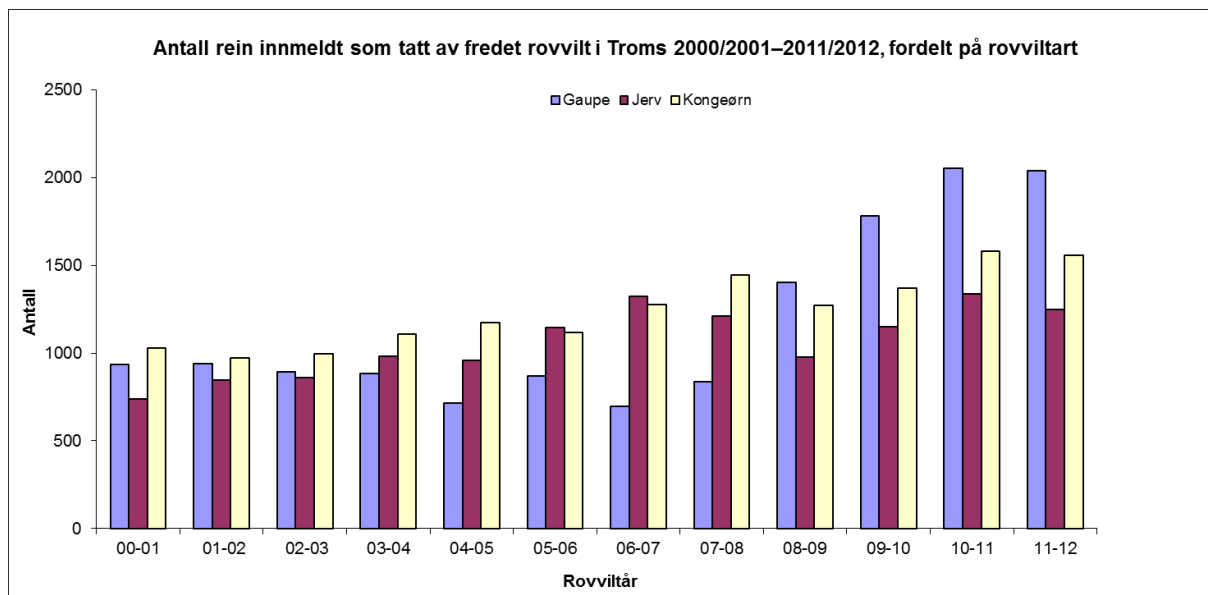
Erstatningsutbetalingen for reindriftingsåret 2011/2012 var på 10,0 millioner kroner, en økning fra 9,8 millioner året før. Det ble i 2011/2012 meldt inn mest tap til gaupe, deretter kongeørn og så jerv. Det ble ikke søkt om eller erstattet rein som tatt av ulv eller bjørn i 2012.

Dokumentasjon

I reindriftsåret 2011/2012 undersøkte og registrerte Statens naturoppsyn 196 kadaver av rein i Troms reinbeiteområde, hvorav 130 ble dokumentert eller antatt drept av fredet rovvilt. Til sammenligning ble det i reindriftsåret 2010/2011 undersøkt og registrert 206 kadaver av rein i Troms reinbeiteområde, hvorav 163 ble dokumentert/antatt drept av fredet rovvilt. De kadavrene som ble dokumentert/antatt drept av fredet rovvilt utgjorde i 2011/2012 rundt 2,4 prosent av det omsøkte tapet, og 5,2 prosent av all rein som ble erstattet.

Figur 22. Utviklingen over 16 reindriftsår i Troms når det gjelder antall rein som har blitt søkt erstattet som drept av fredet rovvilt, og antall rein som har blitt erstattet. Svensk rein inngår ikke i disse dataene. Kilde: Fylkesmannen i Troms

Figur 23. Utviklingen i antall dyr reindriftra har innmeldt tapt til rovvilt i Troms i perioden 2000–2012. Et rovviltår regnes her som fra og med 1.6. til og med 31.5. påfølgende år. I denne perioden ble kun tolv reiner innmeldt som tatt av bjørn, ti i 2009/2010, og to i 2010/2011 disse inngår ikke i stolpene. Ingen rein ble i løpet av disse ti årene innmeldt tapt til ulv. Svensk rein inngår ikke i disse dataene. Kilde: Fylkesmannen i Troms

Ved gjeterhytta til Mauken reinbeitedistrikt. Hytta ligger i Stormauken, Målselv kommune, og brukes som et matlager for reinen samt i forbindelse med gjeting av reinflokken. Foto: Maya Bakkland

Rein på Slettfjellet, Målselv kommune. Foto: Maya Bakkland

7. DEN TODELTE MÅLSETTINGEN

Gjennom stortingsmelding nr. 15 (2003–2004), *Rovvilt i norsk natur*, og ved behandling av innstilling til Stortinget nr. 174 (2003–2004) har Stortinget bestemt at det skal sikres en bærekraftig forvaltning av rovvilt. Samtidig skal det legges til rette for å utnytte utmarksarealene til beite for produksjonsdyr. Denne todelte målsettingen ble videreført i rovviltforliket av 2011. Dette er i seg selv konfliktfylt, og forvaltningen må vurdere ulike hensyn når forvaltningsvedtak skal fattes. Det er derfor viktig å kunne avgrense og identifisere konfliktene, slik at de kan bearbeides og minimaliseres. For den regionale rovviltnemnda i Troms og Finnmark er derfor en av de viktigste oppgavene å bidra til å redusere konfliktnivået.

Konfliktene omfatter interesser og rettigheter for rovvilt, produksjonsdyr og mennesker. I region 8 er rein og sau de mest tallrike produksjonsdyrene i utmarka, og det er disse som har høye tapstall til rovvilt. Andre produksjonsdyr, som storfe, geit og hest, blir mer sporadisk berørt av rovviltskader. I regionen beiter det om sommeren omtrent en halv million produksjonsdyr, av disse cirka 150 000 sau. Om vinteren er det i regionen omtrent 190 000 rein på beite. Ikke alle besetninger av sau, eller reinflokker blir hardt rammet av rovvilt hvert år, men årlig er det likevel mange dyr, og dermed mange mennesker som kommer opp i rovviltkonflikter.

Produksjonen av sau og rein er tuftet på at dyrene henter næring fra utmarksbeite. Det er der hele fortjenesten og tradisjonen for driftsformen ligger. I den samme utmarka har også rovviltet sitt eksistensgrunnlag. Den offentlige forvaltningen har både som oppgave å sikre en bærekraftig bestand av gaupe, jerv, bjørn, ulv og kongeørn, og å sikre at dyrevelferdsregelverket overholdes for produksjonsdyr på utmarksbeite. Videre skal hensynet til næringsutøvelsen ivaretas. I denne flerdelte målsettingens natur er det åpenbart rom for konflikter. Forskrift om forvaltning av rovvilt angir retningslinjer innen denne todelte målsettingen, forskriften har følgende formål:

Formålet med denne forskrift er å sikre en bærekraftig forvaltning av gaupe, jerv, bjørn, ulv og kongeørn. Innenfor en slik ramme skal forvaltningen også ivareta hensyn til næringsutøvelse og andre samfunnsinteresser. Forvaltningen skal være differensiert slik at hensynet til ulike interesser vektlegges forskjellig i ulike områder og for de ulike rovviltarter.

Forskriften skal sikre en forvaltning som vektlegger forutsigbarhet og lokal medvirkning.

7.1. Arealer og arealbruk

Beitedyr og rovvilt benytter i stor grad de samme arealene, rovviltbestandene avhenger til dels av produksjonsdyr på beite. En arealdifferensiert forvaltningsplan har som mål å redusere tap og forebygge konflikter. I praksis er dette en svært utfordrende oppgave. Spesielt for reindrifta er en arealdifferensiert forvaltning et paradoks. Dette fordi reindrifta i sin driftsform benytter mesteparten av arealene i løpet av driftsåret. Reinen vil derfor i perioder måtte oppholde seg i områder hvor vernet av rovvilt skal veie tungt.

En arealdifferensiert forvaltningsplan skal utpeke i hvilke områder en ikke ønsker den enkelte rovviltart, og i hvilke områder det er ønskelig at rovviltarten finnes fast. Ved slike vurderinger

må hensynet til næringenes utøvelse og oppfyllelsen av dyrevelferdsregelverket veies opp mot rovviltbestandenes bærekraft. Generelt er det en stor utfordring i forvaltningen at rovdirene forflytter seg over store avstander. Og det er ikke noe merkelig om rovviltet foretrekker områder med høy byttedyrtilgang og lav tetthet av artsfrender, typisk for B-områder.

7.2. Rovvilt og driftsforhold i næringene

Lønnsom drift av beitedyr betinger systematisk og kontinuerlig korrigerende av alle driftsforhold. Det gjelder blant annet infrastruktur rundt dyreholdet, flokkstruktur, beitevalg og planmessig utvalg av produksjonsdyr. Et stort tapsomfang bryter ned dette arbeidet til næringsutøverne.

I lavrisikoområder er det vanlig å regne med et normaltap på omkring fire prosent for lam og to prosent for sau på utmarksbeite i snitt over flere år. Troms er et av de fylkene i landet med høyest kvalitet på utmarksbeitene, rovvilt er en betydelig årsak til at langt fra hele beitepotensialet blir utnyttet. Dårlig næringsgrunnlag kan dermed ikke tillegges særlig betydning for de høye tapene av beitedyr.

Tamme beitedyr er lite utsatt for beiterelaterte sykdommer i Troms og Finnmark. Her er det svært lite av planten rome og insektet flått, som er to viktige årsaker til sykdomsproblemer hos sau andre steder i landet. Mattilsynets undersøkelser konkluderer med at fôring og stell av sau i innefôringsperioden har liten betydning for tap på beite (Mattilsynets tilsynsprosjekt 2007–2010). Ut fra dette mener Mattilsynet det er nærliggende å konkludere med at tap av sau på beite i region 8, ut over normaltap, i stor grad skyldes rovvilt.

Rovvilt er en stor del av årsaken til de økte tapstallene de siste årene. Samtidig er dokumentasjon av rovvilttap utfordrende. Sjelden finner man kadavre som er så ferske at det kan avgjøres om rovvilt har tatt dyret, og eventuelt hvilken rovviltart som er skyldig. Mer vanlig er det å finne litt hår eller ull, og kanskje noen bein, og er en heldig kan øremerkene finnes. Da er det som regel umulig å fastslå dødsårsaken. Videre har en indirekte og ikke påviselige tap til rovvilt. Med dette menes tap av dyr hvor en ikke kan dokumentere noen direkte dødsårsak forvoldt av rovvilt. Det kan for eksempel skje ved jaging av dyr utfor fjellskrenter, jaging av dyr til de blir sprengt, eller der stress forårsaket av rovvilt gjør at simler aborterer reinkalvene sine. Når beitedyr blir uroet av rovvilt kan dette føre til reduserte slaktevekter om høsten. Bjørn, jerv, gaupe, kongeørn og ulv forårsaker imidlertid ikke alt tap av beitedyr. Annet tap, vanligvis omtalt som normaltap, er ikke uavhengig av faktorer som annet rovvilt, hold og kondisjon på beitedyra, sykdomstilstander, ulykker, og hos sau ryggvelt. Disse faktorene, sammen med forhold ved drifta, som regime for snyltebehandling og vaksinasjoner, påvirker tapsomfanget.

Rovviltangrep og rovvilt i beiteområdene kan gjøre at beitedyra blir urolige og spres over store områder. Dette gjør tilsyns- og gjeterarbeidet vanskelig og medfører økte kostnader for næringsutøverne. Tiltak som reduserer tap som skyldes rovvilt, for eksempel tidlig nedsanking av sau på utmarksbeite og reinkalving i gjerde, vil i flere tilfeller være direkte hemmende for optimal drift i forhold til økonomi og arbeidsinnsats innenfor jordbruks og reindriftsnæringen.

Store tap i en besetning vil vanskeliggjøre avlsarbeidet. De beste avlsdyrene har en betydelig høyere bruksverdi og økonomisk verdi enn gjennomsnittet i flokken. For beitedyr ligger

verdien i avlsdyrene ikke bare i fruktbarhet og fysiske egenskaper, men også på viktige forhold som instinkt for gode beitevalg og evner som mordyr. Tap av dyr reduserer utvalgskapasiteten av livdyr, som igjen fører til lavere produksjon og derav dårligere inntjening. For reindriften kan store tap føre til forandringer i hele driftsstrukturen som berører alt fra bruken av de ulike sesongbeitene, arbeidsinnsats, muligheten til familiens deltakelse i driften og ikke minst en stabil og forutsigbar økonomi.

7.3 Bufenæringen

Bufe er i rovviltforskriften definert som sau, geit, storfe og hest. De største direkte konfliktene er mellom sau på utmarksbeite og rovvilt.

I forvaltningsplanen skal det tas hensyn til, og sikres at rovviltet har sine naturlige leveområder. I regionen har vi gjennom yngleregistreringer de siste årene, sett hvordan jerv og gaupe benytter hele fastlandsarealet fra de indre fjell- og viddestrøk og ut til kysten. Det er store utfordringer knyttet til i størst mulig grad å holde rovviltet innen forvaltningssonene. Rovviltnemnda mener likevel en sterkt differensiert forvaltning er å foretrekke.

I A-områdene for bjørn, eksempelvis Pasvik i Sør-Varanger og deler av indre Troms, har det ikke blitt gitt investeringsstøtte til videre sauedrift på flere år. Innenfor forvaltningsgrensene for bjørn er det i dag minimalt med sau på utmarksbeite. I randområdene utenfor forvaltningsgrensene, som i Salangsdalen i Bardu og Neiden i Sør-Varanger, har det vært tap av beitedyr grunnet bjørn. Enkeltindivider, som regel unge hannbjørner, kan også trekke langt ut mot fjordstrøkene og gjøre store skader.

7.4 Reindriften

Nesten hele region 8 benyttes som reinbeiteområde. I grove trekk benyttes de indre delene av regionen som vinterbeiteområde, mens de kyst- og fjordnære områdene utnyttes som kalvings- og sommerbeiteområder. Områder i indre Troms benyttes av svenske samebyer som kalvings- og sommerbeiteområde. I Øst-Finnmark drives noen distrikter som helårsdistrikt. I Vest-Finnmark og Troms reinbeiteområde er noen øyområder helårsdistrikter.

De største konfliktområdene har vært der hvor reinen oppholder seg på ettervinteren, på våren i tilknytning til kalvingstiden og i barmarkstiden fra august og utover høsten. Næringen mener likevel at problemet generelt har økt, slik at det i dag er snakk om en helårig utfordring. Jerv og kongeørn, og også bjørn kan potensielt gjøre stor skade på rein. De senere årene er det dokumentert at gaupa er blitt en betydelig, trolig den største årsaken til rovvilttapte rein i hele området.

Reindriften i region 8 er viktig, ikke bare som næring for reineiery, men også som en samisk kulturbærer. Slik utviklingen har vært de senere år, må reindriften i region 8 sies å være sterkt utsatt for rovviltskader. Spesielt i år med låste vinter- og vårbeiter (is eller store snødybder) vil reinen være utsatt for rovvilt. På ettervinteren er mye av energireservene oppbrukt og tilstedeværelsen av rovvilt vil uroe flokkene, slik blir det mindre tid til å beite. Enkelte distrikter har måttet redusere andelen kalveslakt på grunn av store tap til rovvilt. Utbygginger og andre arealinngrep er også en vesentlig trussel mot reindriften. Det er massivt press på arealressursene i regionen. Når bestandstallene for rovvilt opprettholdes samtidig som

beitedyr og rovdyr trenges på stadig mindre arealer, øker skadepotensialet og gir konfliktskjerpene effekt for rovvilt/beitedyrproblematikken.

7.5 Dyrevelferd

Rovvilt kan skade sau og rein, utsette dem for langvarig og smertefull avlaving eller drepe mordyr med det resultat at fortsatt moravhengige avkom overlates til seg selv. I tillegg skaper ofte rovvilt i beiteområder betydelig frykt og uro. Økt stress gir redusert dyrevelferd, lavere tilvekst og økt risiko for tap som indirekte skyldes rovvilt. Det er et interessant spørsmål hvorvidt det eksisterer en klar sammenheng mellom dyrenes kondisjon og omfanget av rovdyr tap. Her er det behov for mer kunnskap i form av målrettet forskning. Rovdyr vil bidra til at allerede marginale beiter blir enda mer marginale, ved at rein og sau får redusert beitero. Regionkontoret understreker at direkte og indirekte skader på tamme dyr i utmarksbeite som følge av predasjon, er en vesentlig årsak til dyrelidelse på beite i Troms og Finnmark.

Beiteretten gjelder med de begrensninger som følger av krav til dyreeiers ivaretagning av dyrevelferd. Dyrevelferdsloven av 19. juni 2009 definerer samfunnets normer for akseptabel håndtering av dyr. Hovedmålet med loven er å fremme god dyrevelferd og respekt for dyr. Videre poengteres det at dyr har egenverdi uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker, og at dyr generelt skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger. Blant annet gjelder dette fysiske skader, stress og mistrivsel som kan forhindres. Ansvar for beitedyrene hviler på eierne.

Som en oppfølging av stortingsmelding nr. 12 (2002–2003) om dyrehold og dyrevelferd, og med hjemmel i tidligere gjeldende dyrevernlov, fastsatte Landbruks- og matdepartementet 18. februar 2005 en forskrift om velferd for småfe. Forskriften stiller blant annet krav om tilsyn og inneholder et eget kapittel om beitebruk. I områder uten særskilt risiko skal småfe ha tilsyn minst én gang per uke. Forskriften stiller også krav om at småfe skal være minimum 16 uker på egnet beite, så fremt klimatiske eller dyrevernmessige forhold ikke er til hinder. Dyr som slippes på beite skal være i forsvarlig hold, og lam under åtte uker skal være i følge med mordyr. Fôring av, og beitegrunlaget for, småfe skal være tilstrekkelig og slik sammensatt at det dekker dyrenes behov for fôr og vann av god kvalitet, og de skal ha kontinuerlig tilgang til vann. Dyreeier har ansvar for håndtering av syke og skadde dyr. Når nødvendig og mulig, skal dyreeier beskytte beitedyra mot rovviltangrep.

Både reindriftsloven, dyrevelferdsloven og produksjonsdyrforskriften stiller krav til reieierne. I reindriftsloven heter det at reindriften skal utøves på en faglig forsvarlig måte og at reien til enhver tid skal være under forsvarlig kontroll. Forskrift om velferd for produksjonsdyr, trådte i kraft 3. juli 2006, og stiller generelle minimumskrav knyttet til hold av produksjonsdyr, inkludert tamrein. Blant annet omtales kompetansekrav til dyreeier, krav om regelmessig tilsyn og krav til forsvarlig ivaretagning av syke og skadede dyr. Videre skal hvert enkelt dyr fôres på en fullverdig diett som er tilpasset dyrets alder og art. Fôr skal gis i tilstrekkelig mengde til at dyrets næringsbehov tilfredsstilles og slik at dyret opprettholder en god fysisk og psykisk helse.

Rapporterte totaltap og omsøkte rovdyr tap fra næringen det siste tiåret gir en pekepinn om at tapene av rein, især i Finnmark, har vært store over lang tid. Årsakssammenhengen er både sammensatt og til dels ukjent. Eksempler på indirekte årsakssammenhenger er tidlig kalvetap og fôringsrelaterte dødsfall.

Varslingsplikten etter dyrevelferdsloven § 3 må etter rovviltnemndas vurdering også gjelde for personer ansatt i forvaltningen. Melding til Mattilsynet bør derfor gå ut i samme øyeblikk som miljømyndighetene får kjennskap til at en rovdyrssituasjon er under oppseiling i et område.

Det fremgår av dyrevelferdsloven at tamrein skal beskyttes mot «andre farer». Forarbeidene til loven avslører at dette begrepet også innbefatter beskyttelse mot rovdyrangrep. Krav om beskyttelse mot rovdyr er også nevnt eksplisitt i overnevnte holdforskrifter for henholdsvis småfe og produksjonsdyr. Dessverre finnes det per i dag få eller ingen gode forebyggende tiltak for å redusere tapene av tamrein til rovvilt, særlig når det gjelder de store reinflokkene. Faren for skadeforskyvning fra sau til tamrein er også relevant, for eksempel i forbindelse med tidlig nedsanking av sau. Det vil derfor være behov for å gjøre en helhetsvurdering når det gjelder effekten av forebyggende og konfliktdempende tiltak for de beitenæringene som befinner seg innenfor områder som berøres av slike tiltak.

Før Mattilsynet eventuelt fatter vedtak om beiterestriksjoner skal den skade- og risikovurdering som legges til grunn for vedtak, gjøres kjent for berørte parter i god tid, og alle vedtak skal forhåndsvarsles. Informasjon skal som hovedregel gis ett år i forveien av et eventuelt forebyggende vedtak om beiterestriksjoner. Dette for å gi dyreeier både mulighet til å uttale seg, og mulighet til å gjøre noe med situasjonen. Vedtak skal være forholdsmessige. Det vil si at vedtakets mulige virkning/hva som oppnås, skal bli grundig vurdert opp mot de økonomiske og praktiske konsekvensene vedtaket vil få for dyreeierne. Generelt skal tilsynet søke å bruke det minst inngripende forvaltningsmessige virkemidlet som er egnet for å oppnå den ønskede effekt.

Mattilsynet skal sammen med andre forvaltningsmyndigheter bidra til rammebetingelser som gjør det praktisk og økonomisk mulig for dyreeierne å oppfylle dyrevelferdslovens intensjon.

Mattilsynets kartlegging av risikodyrehold rein i Finnmark våren 2011

Mattilsynet gjennomførte våren 2011 en intern kartlegging for å identifisere reinflokker som trolig løper en høy risiko for unødvendig lidelse som følge av sult. Kartleggingen viste at avmagring er et betydelig problem for reindriften i Finnmark, og at enkelte reinbeitedistrikter peker seg ut.

For Mattilsynet blir problematikken først og fremst synliggjort i reinkjøttkontrollen, gjennom de mange kassasjoner grunnet avmagring og funn av selvdøde/svekkede dyr i slaktegjerdene. Dødeligheten i slaktegjerdene må også vurderes i lys av at de dårligste dyrene grunnet manglende transportdyktighet trolig aldri kommer til slakteriet.

I tillegg gjøres det årlige funn av kadaver i felt. Veterinærinstituttet har konkludert med at avmagring, over mange år har vært den vanligste dødsårsaken blant de rein de har fått inn for obduksjon. Dødsfall på grunn av total avmagring vil normalt forekomme i perioden mars til mai, og først og fremst ramme kalver og voksne okser. Tilsvarende funn i september vil være svært uventet. Det må imidlertid presiseres at Veterinærinstituttets reinobduksjoner er for få og geografisk spredt til å gi noe helhetsbilde av dødsårsaker hos rein.

Mer informasjon om dette temaet finnes i rapporten «Statusrapport risikodyrehold rein i Finnmark» som ble utarbeidet av Mattilsynet og Veterinærinstituttet høsten 2011.

7.6 Rovvilt og lokalsamfunn

Rovvilt i nærområdene påvirker lokalsamfunn. I region 8 er bjørn det rovviltet som er mest fryktet av mennesker. Denne opplevelsen av frykt og fare er knyttet til foreldres frykt for sikkerheten til barna, og til risikoen for at egne dyr blir drept eller skadet av rovvilt. Mange vegrer seg for å ferdes i naturen, fritidsbruken av naturen blir da redusert. Befolkningen i bjørneområdene har vært positive til en sameksistens med bjørn, men flere uttrykker frustrasjon over liten forvaltningsmessig fleksibilitet for å kunne ta ut bjørn som de opplever som svært nærgående og unaturlig lite sky. Folk er klar over at risikoen for å bli angrepet og skadet er svært liten, men menneskene vil uansett ha en subjektiv følelse knyttet til dette. Bestandsmålet for bjørn er ikke nådd, det skal fortsatt bli flere bjørner i regionen. Det tilsier at det også fremover vil bli svært utfordrende å holde konfliktene på et akseptabelt nivå.

I Pasvik har det vært prøvd med søppelhenting en gang i uka i sommermånedene, dette gjør at det blir mindre lukt som tiltrekker seg bjørn. Og befolkningen i Pasvik opplever det som et gunstig tiltak som minsker risikoen for nærgående bjørn. Bjørner husker godt hvor de har funnet mat, og vil nesten alltid oppsøke slike steder. Desto flere ganger en bjørn lykkes med å finne mat i nærheten av mennesker, desto mer uredd og nærgående kan den bli. En slik tilvenning kan føre til at bjørnen mister redselen for mennesker, og blir farlig. Som andre steder har befolkningen i Pasvik delte meninger om rovvilt, det er likevel bred enighet om å ta ut nærgående individer. Sommeren 2011 ble det tatt ut to nærgående hannbjørner i Sør-Varanger. Disse ble felt av personell fra Statens naturoppsyn, etter tillatelse fra Direktoratet for naturforvaltning.

Også gaupa bidrar til å skape ulike holdninger i regionen. Enkelte gauper trekker ned mot innmark og hus, noe som kan oppleves som eksotisk, men slike situasjoner skaper også konflikter. Frykten går mye på faren for angrep og skader på katt og hund.

Kongeørn forårsaker store tap for reindrifta. Jerven fører til betydelige tap på både rein og sau. Disse to rovviltartene oppfattes ikke som noen direkte trussel mot lokalsamfunnet. Men den indirekte påvirkningen ved tap av mange reinkalver og lam, kanskje år etter år, har helt klart en negativ psykologisk effekt på de som er ansvarlig for dyra, og skal ikke undervurderes.

Prosjektet «Reindriften hverdag» har sin bakgrunn i at økt press på reinbeitearealer, store tap av tamrein til rovvilt, fordommer mot reindriftnæringen og konflikter i tilknytning til reindriften rettsgrunnlag har bidratt til negativ innvirkning på enkelte reindriftsutøveres psykiske helse. I den forbindelse har NRL og Samisk nasjonalt kompetansesenter for psykisk helsevern inngått en samarbeidsavtale om å gjennomføre et forskningsprosjekt om belastningsfaktorer som kan påvirke psykisk helse hos reindriftsutøvere i Norge (Regjeringen.no).

Foreløpig har vi kun streifdyr av ulv i regionen, men bestandene i våre naboland tilsier at det ikke er usannsynlig at det kan bli hyppigere streifende individer i regionen. På lengre sikt kan en derfor ikke utelukke konflikter mellom ulv og lokalsamfunn i Troms og Finnmark.

Samtidig som mange i rovviltområder uttrykker frykt, er det mange som også uttrykker glede over berikelsen av å ha rovvilt i norsk natur. Motsetningene kommer først og fremst til uttrykk når det er aktuelt med jakt, felling eller uttak av rovvilt. I slike situasjoner kommer det

frem sterke meninger fra ulike hold. Dette gjenspeiler noe av realiteten blant folk, og viser at det er svært delte meninger om forholdene rundt dyr på utmarksbeite og rovvilt.

7.7 Urfolksrettigheter

Urfolksrettigheter vil etter rovviltneemndas syn ha betydning for rovviltforvaltningen. Samer er anerkjent som urfolk i Norge. Det er utviklet internasjonale rettsstandarder for urfolks deltakelse og for sikring og utvikling av kultur, næringsutøvelse og samfunnsliv.

Urfolk har en selvbestemmelsesrett både i form av selvstyre i saker som særlig angår deres indre og lokale anliggender og i form av deltakelse i offentlige beslutningsprosesser. Urfolksretten omtaler også spørsmål om rettigheter til land og vann, kulturutøvelse, språk og utdanning. I LOV 2005-06-17 nr. 85, finnmarksloven § 5 er det lovfestet at «Samene har kollektivt og individuelt gjennom langvarig bruk av land og vann opparbeidet rettigheter til grunn i Finnmark.» I melding til Stortinget 7 (2011–2012), *Nordområdene, Visjon og virkemidler*, står følgende om urfolksrettigheter:

Norge har sluttet seg til flere internasjonale konvensjoner, erklæringer og avtaler som har betydning for urfolk. FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter, FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, konvensjonen om biologisk mangfold (CBD) og FNs konvensjon om barns rettigheter er alle av vesentlig betydning for urfolk. Alle disse konvensjonene er også inkorporert som en del av norsk rett etter menneskerettsloven og har forrang fremfor andre lover ved motstrid. ILO-konvensjonen nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater er konvensjonen som spesifikt omhandler urfolk. Urfolkserklæringen vedtatt av FNs generalforsamling i 2007 legger også viktige føringer i det videre arbeidet for å forstå hvilke rettigheter urfolk har, men er likevel ikke et folkerettslig bindende dokument.

Også andre konvensjoner, f.eks. den europeiske menneskerettskonvensjon, den europeiske pakten om region og minoritetsspråk og FNs konvensjon om biologisk mangfold, har betydning for samepolitikken. Konvensjonen om biologisk mangfold omfatter vern og bærekraftig bruk av biologisk mangfold, og den har også som formål å sikre en rettferdig fordeling av de fordeler som bruken av biologisk mangfold gir. Konvensjonen anerkjenner den nære avhengigheten som er mellom urfolk og biologiske ressurser, og artikkel 8 (j) slår fast at statene er forpliktet til å respektere, bevare og videreføre urfolks tradisjonelle kunnskap som er relevant for bevaring og bærekraftig bruk av biologisk mangfold.

Fôring av rein i korte perioder kan hjelpe for å samle flokken og unngå rovvilttap, her midtvinters på vinterbeite ved Melkelvatnan i Mauken, Målselv kommune. Foto: Maya Bakkland

8. EVALUERING OG VEIEN VIDERE

Rovviltnemnda inviterte referansegruppa som bestod av 20 representanter fra ulike interessenter i regionen til å være rådgivende ved utforming av denne forvaltningsplanen. Referansegruppa har kommet med en anmodning ovenfor rovviltnemnda, her blir måloppnåelsen i forvaltningsplanen som ble vedtatt i 2007 evaluert, og det blir pekt på områder det er viktig å arbeide videre med. Rovviltnemnda synes anmodningen er god, og har valgt å sette den ordrett inn i forvaltningsplanen. Referansegruppas anmodning sammen med rovviltnemndas presiseringer i kapittel 8.2, er dermed et direkte styringsverktøy for den regionale rovviltforvaltningen.

8.1 Referansegruppas anmodning ovenfor rovviltnemnda

Referansegruppa er enig om at bestandsmålene for region 8 utgjør utgangspunktet for deres anmodning ovenfor rovviltnemnda. Anmodningen bygger på en aksept for bestandsmålene som er satt i forskrift om forvaltning av rovvilt (FOR 2005-03-18 nr. 242) og den videre oppfølgingen av denne gjennom rovviltforliket 2011.

Referansegruppa er tydelig på at rovviltbestandene skal forvaltes så nært inntil bestandsmålet som mulig. Rovviltnemnda har myndighet til å forvalte bestandene når de er på eller over bestandsmålet. I praksis er det umulig å forvalte eksakt på bestandsmålet. Referansegruppa mener en yngling under bestandsmålet er like bra eller dårlig som en yngling over bestandsmålet. Det er i A-områdene at bestandsmålene skal nås og opprettholdes. I B-områdene skal det være null toleranse for rovdyr, med betydning at rovdyrene ikke skal få være så lenge i sonen (B) at de etablerer seg fast, og i verste fall yngler.

8.1.1 Evaluering av forvaltningsplan vedtatt 21.9.2007

Har forvaltningsplanens måloppnåelse blitt innfridd?

Den forrige forvaltningsplanens overordnede målsetting var å «opprettholde bestandsmålene for rovvilt i regionen med minst mulig konflikter i forhold til næringsutøvelse og andre samfunnsinteresser.»

Referansegruppa mener at rovviltnemnda og særlig nemndas leder har vært lyttende, og har vist handlekraft og vilje til å ta tak i utfordringene. Til tross for dette har ikke uttaket av rovvilt vært tilfredsstillende effektivt. Bestandene av gaupe, og spesielt jerv ligger for høyt over bestandsmålene. Bjørnebestanden ligger under bestandsmålet, men det er uklart hvor langt under. Det er vesentlig at det kommer tydelig frem hvordan antall bjørneynglinger skal regnes, så en vet hvor mange bjørner regionen skal ha. Kongeørnbestanden er det for dårlig oversikt over. Referansegruppa mener det er viktig at kongeørnbestanden blir bedre overvåket, og at det kommer en tydelig forvaltningsstrategi for kongeørn i regionen.

Referansegruppa ser at det er en del momenter som bidrar til at uttaket av rovvilt ikke er så effektivt som det burde. Motorferdselloven og sen saksbehandling i avgjøring om dispensasjon til bruk av motorferdsel er en bremsekloss. Raskere saksbehandling ved søknad om uttak av bestemte individer som gjør skade vil bidra til større suksess, dermed kan man minimalisere uetiske metoder som felling fra helikopter og hiuttak av jerv.

Oppsummert så synes ikke referansegruppa den overordnede målsettingen har blitt innfridd. Dette da de ulike rovviltbestandene enten er for langt over bestandsmålet, eller bestandsmålet enda ikke er nådd. Oversikten over bestandene er heller ikke tilfredsstillende bra. På flere av forvaltningsplanens delmål mener imidlertid referansegruppa at måloppnåelsen har vært god. Referansegruppa vil i den videre evalueringen ta for seg delmålene i planen.

Kontrollert utbredelse av rovvilt og effektivt uttak av individer som gjør skade

Referansegruppa ønsker at rovviltnemnda skal forvalte bestandene så nært bestandsmålet som overhode mulig. Dette blir den viktigste utfordringen fremover. Referansegruppa tror ressursene som blir lagt til skadefellingslag og til uttak gjennomført av Statens naturoppsyn, bidrar til redusert interesse blant lokale jegere for å ulønnet jakte rovvilt. Referansegruppa imøteser en innføring av stimuleringsiltak ovenfor lokale jegere.

Reduserte tapstall for beitedyr

Referansegruppa mener tap av beitedyr til fredet rovvilt er for høyt, og at dette har sammenheng med for dårlig oversikt over rovviltbestandene. For å få bedre oversikt ønsker referansegruppa at rovviltnemnda jobber for at Statens naturoppsyn får tilført mer ressurser og midler.

Økt forutsigbarhet og lokal medvirkning

I løpet av forrige forvaltningsplanperiode har referansegruppa sett at den lokale medvirkningen har blitt større, dette har bidratt til å dempe konflikten. Men det er fortsatt et forbedringspotensial når det gjelder medvirkning.

På spørsmålet om forvaltningsplanen har bidratt til økt forutsigbarhet, mener referansegruppa at det fortsatt er langt igjen til målet. Både for sau og rein er det store rovvilttap i områder hvor beitedyr skal ha prioritet, her burde det ikke være nødvendig med tapsforebyggende tiltak. Og i områder hvor rovvilt skal ha prioritet har en ikke tilfredsstillende forebyggende tiltak å sette inn, spesielt ikke i reindriften. Men, raskere tillatelse, og dermed større suksess i uttak av skadevoldende rovvilt har nok i noen områder gitt økt forutsigbarhet.

Referansegruppa opplever at de som driver med sau og rein i større grad blir hørt nå etter at forvaltningsplanen kom. I rovviltutsatte områder blir man tatt på alvor av rovviltnemnd og forvaltning. Det er fortsatt en lang vei å gå, det må for eksempel under reinkalvingen være rovviltfritt i kalvingsområdene. Lokale fellingslag vil være viktige for følelsen av lokal medvirkning. Referansegruppa mener det viktigste bidraget til økt forutsigbarhet er bedre oversikt over rovviltet, samt raskt og effektivt uttak av problemdyr.

Økt forståelse for rovvilt og rovviltforvaltning

Referansegruppa mener næringen har forståelse for at det skal være rovvilt, det har det alltid vært, dog ikke i så høye bestander som i dag. Referansegruppa vil også påpeke at næringen fortsatt føler det er et stykke til de har full forståelse fra forvaltningen for sine utfordringer når det gjelder rovvilt. Reindriften har noen ganger en følelse av at deres rovvilttap blir møtt med ”snakk” om reintall. Her er det viktig at både reindriften og forvaltningen forholder seg til hva de vet, og ikke hva de tror. Referansegruppa imøteser bedre opplysning om forskningsresultater innen reintall og tapsproblematikk, og en forvaltning som i større grad enn i dag er basert på kunnskap.

Bedre samordning av økonomiske virkemidler

Referansegruppa mener virkemiddelbruken til dels er vellykket. Og at de ulike ordningene ser ut til å kommunisere, slik at de ikke motarbeider hverandre. Men, det er en utfordring å holde styr på hvilke virkemidler som til en hver tid er tilgjengelige, på kriterier for å kunne søke om virkemidlene, og på ulike søknads- og rapporteringsfrister. Kortfattet informasjon om dette burde legges inn i forvaltningsplanen, evt. burde det henvises til hvor en finner slik informasjon.

Oppbygging av regionale skadefellingslag

Referansegruppa støtter rovviltnemndas uttalelse i den forrige forvaltningsplanen om at effektivt uttak av skadedyr er et av de beste forebyggende og konfliktdempende tiltakene. Referansegruppa er godt fornøyd med at rovviltforskriften fra og med 1. oktober 2011, ble endret slik at kommunalt/interkommunalt oppnevnte fellingslag kan få godtgjøring til fellingslaget for den tid som er benyttet til fellingsforsøket. I tiden fremover mener referansegruppa det blir viktig at lokale jegere inngår i regionale/kommunale skadefellingslag, og at de får de ressurser og den opplæring de trenger for å kunne gjennomføre skadefellingsoppdrag effektivt og i minst mulig konflikt med andre interesser, så som jakt, friluftsliv, reindrift, og allmennhetens oppfatning av etikk og moral.

8.1.2 Samarbeid, dialog og informasjonsutveksling for reduserte rovvilttap

Virkelighetsbeskrivelse

Siden 1970-tallet har det vært en ekspanderende tapsutvikling til rovvilt i regionen. En slik vedvarende tapsproblematikk fører til mismot, og er en medvirkende årsak til avvikling av bruk. Næringa opplever frustrasjon, og de føler manglende tillit til og fra forvaltninga. Selv om en oppnår kontroll på rovvilttallet vil det oppstå ujevnt trykk mellom distrikt og mellom enkeltutøvere.

Hva kan bli bedre

Det må bli bedre kommunikasjon og dialog mellom næring og forvaltning. Det er viktig at næringa blir trodd. Det må bli mer tillit «lit – til». Om ikke dette blir bedre vil en heller ikke klare å hindre irregulær avgang av rovvilt. Aksept og forståelse må starte mellom forvaltning og næringsutøvere. En bør arbeide for god mediehandtering «fremstille hverandre i godt lys». Media vil ofte ha konflikt.

Referansegruppa ønsker at rovviltnemnda skal arbeide for at alt tap over normaltap blir erstattet. Dette etter at gårdbrukeren har dokumentert at drifta er god. Referansegruppa ønsker en speilvendt bevisførsel, hvor det er forvaltninga som må bevis at tapet ikke skyldes rovdyr, om ikke alt tap utover normaltap skal bli erstattet.

Næringsoppgaver

Referansegruppa ønsker at det blir gitt mer midler til gjeting, og mer midler til å ta ut rovdyr i beiteområder. Referansegruppa mener rovviltnemnda må arbeide aktivt for å få bedre oppslutning om beitelag, og mer velfungerende beitelag. Referansegruppa imøteser bruksregler i reindriften, regler som møter forståelse og aksept både innen reindriften selv og blant andre. Videre må sauene næringa og reinnæringa samarbeide om beiteplaner, dette bør rovviltnemnda stimulere til.

Kommunale oppgaver

Kommunen må være bevisst sitt ansvar og sine oppgaver innen rovviltforvaltning. Kommunen har en viktig oppgave i å veilede både næringsutøvere og andre interessenter, derfor er det viktig at kommunalt ansatte har oppdatert kunnskap omkring temaet «rovvilt – beitedyr – samfunn». Det er også viktig at kommunene samarbeider, for eksempel om utnyttelse av beiteressurser. Kommunene bør utarbeide beiteplaner som en del av arealplanene. Og kommunene bør arbeide for å forenkle tilgang til skadefelling, for eksempel gjennom rask behandling av søknad om skuterdispensasjon i forbindelse med skadefellingssøknader.

Rovviltnemnda

Skal sørge for at Stortingets intensjoner blir gjennomført. Referansegruppa mener det er viktig at rovviltnemnda bygger ut og videreutvikler «Arena rovvilt». Arena rovvilt er en felles møteplass for utøvere med rein og sau, jegere, forvaltere og andre med interesse for rovvilt og beitedyr samt organisasjoner og offentlige etater som er berørt av utfordringene knyttet til spenningsforholdet beitedyr, rovvilt og samfunn. Arena rovvilt har blitt arrangert av prosjektet Eallit Luonddus/Leve i Naturen. Rovviltnemnda bør arbeide for at det er velfungerende regionale fellingslag, med lokalkjente kontaktpersoner. Fellingslagene må ha en høy beredskapskapasitet. Rovviltnemnda bør bidra til å bygge kompetansemiljø rundt rovviltjakt med hund.

Fylkesmannens oppgaver

Rovviltnemnda bør arbeide for at fylkesmannen får forvaltningsansvar for lisens- og kvotejakt samt skadefellinger gjennom hele året. Fylkesmannen bør ha overordnet koordineringsansvar når det gjelder skadefellinger under lisens- og kvotejakt. Videre bør fylkesmannen ha ansvar for god koordinering med andre statlige instanser, for eksempel Mattilsynet. Dersom fylkesmannen ved skadefelling også kunne gi tillatelse til bruk av snøskuter, mener referansegruppa konflikten ville blitt mindre i forhold til næringsutøvelse og andre samfunnsinteresser.

Direktoratet for naturforvaltning sin rolle og deres oppgaver

Klageinstans for vedtak fattet av fylkesmannen. De bør forenkle tilgangen til skadefellinger, og de bør ta initiativ til å rydde i forskriftene når det gjelder rovviltforvaltning.

Jegernes rolle og oppgaver

Jegerorganisasjonene bør legge til rette for kursing og kompetansebygging, spesielt kompetanse på bruk av hund bør det prioriteres midler til. Videre bør det arbeides for gode ordninger som gir midler til regionale fellingslag. Jegerne må opptre på en måte som gir status og aksept for jakt og fangst som kultur og tradisjon i landsdelen.

8.1.3 Bruk av midler til forebyggende og konfliktdempende tiltak

Referansegruppa mener en ved prioritering av FKT-midler må se på helheten. Mye tap, og dokumenterte skader har ofte sammenheng med ynglende rovvilt i området, og da er også området rovviltutsatt. Når det gjelder prioritering av A-områder eller B-områder mener referansegruppa en bør prioritere A-områder samt B-områder i randsonen mot A-områdene. I denne sammenheng vil referansegruppa se det som en fordel om A- og B-områder for gaupe og jerv har felles grense mot kysten.

Referansegruppa vil også under dette punktet presisere at det må settes av tilstrekkelig med midler til uttak av rovvilt i B-områder. Og forvaltninga må ha adgang til uttak av rovvilt som gjør skade i både A- og B-områder når det er behov for det, og de må være villige til å bruke denne adgangen.

Overordnet mener referansegruppa at områder som over tid blir plaget av mye tap skal prioriteres ved tildeling av FKT-midler.

Referansegruppa vil tydelig oppfordre til at rovviltnemnda arbeider for en styrking av samarbeidet innad i næringene, og de ønsker at søknader om FKT-midler skal kanaliseres gjennom beitelag og reinbeitedistrikter. I sauene næringa bør det være et krav for å motta FKT-midler at en tilhører et beitelag.

Referansegruppa ønsker at fylkesmannen skal ha anledning til å bruke Statens naturoppsyn til uttak av skadedyr. Dette da Statens naturoppsyn kan operere mer effektivt, da de ikke er pålagt like mange begrensninger som skadefellingslagene.

8.1.4 Differensiert forvaltning

En forandring i grensene mellom A- og B-soner bør gjøres i lys av de utmarksbaserte næringer som finnes i området. Referansegruppa vil anmode om at kystområdene hvor gaupe forårsaker mest skade forandres fra A-område til B-område. Etter at bestandsmålene er nådd innenfor A-sonen, oppfordres rovviltnemnda til å vurdere nøye hvor store A- og B-sonene bør være.

Når det gjelder forekomsten av kongeørn og havørn i kalvingsområder for rein og i beiteområder for sau, ønsker referansegruppa at rovviltnemnda skal arbeide for at nødvendige tiltak for å forhindre tap av beitedyr skal kunne vedtas raskt.

I Troms er A-området for gaupe, jerv og bjørn også kalvingsområde for rein tilhørende samebyer som har sin virksomhet på svensk side av riksgrensen. Det dreier seg om 35–40 000 rein som er på sommerbeite i dette området. En logisk tolkning av rovviltforliket 2011, som presiserer at A-områder for rovdyr ikke skal innefatte kalvingsområder for rein, burde innebære at hele A-området i Troms skulle betegnes som B-området. Om ikke det er mulig må rovviltnemnda arbeide for et operativt regelverk som forvaltningen kan henviser til, for en saksbehandling som er rask og effektiv når det gjelder tillatelse til uttak ved skadefrekvens på ulike nivåer.

Referansegruppa ber rovviltnemnda arbeide for at rovviltpolitikken på sikt går mot en enhetlig politikk, minimum på skandinavisk nivå. Dagens strengt adskilte syn når det gjelder de ulike nasjoners egen politikk med nasjonale bestandsmål, gjør at tanken om en grenseoverskridende forvaltning ikke tas med i tilstrekkelig grad. Rovdyrenes vandringer er grenseoverskridende, det er også i store områder reinnæring. Noe som må innebære at politikken tar hensyn til, og utgår fra disse grenseoverskridende forholdene.

Det er viktig at rovviltforvaltningen innen det nasjonale regelverket preges av forutsigbarhet, og en rollefordeling mellom de ulike aktørene, som de utmarksbaserte næringene har kunnskap om og kan forholde seg til.

8.2 Rovviltnemndas presiseringer til referansegruppas anmodning

Rovviltforliket 2011

Rovviltnemnda vil utdype sin forståelse av rovviltforliket 2011 punkt 2.2.19 siste punktum, som sier at «Det skal ikke være rovdyr som representerer et skadepotensial i prioriterte beiteområder for husdyr og kalvingsområde for tamrein» opp mot forlikets punkt 2.1.3 tredje avsnitt, som sier at «Det påhviler Miljøverndepartementet et særskilt ansvar å følge opp at vedtak gjort av rovviltnemndene er innenfor internasjonale forpliktelser.» Miljøverndepartementet presiserte i brev av 25.8.2011 om *Videre oppfølging av rovviltforliket 2011* «at uttak av rovvilt kun kan skje i overensstemmelse med bestemmelsene i naturmangfoldloven.»

Når det gjelder vedtak om uttak av rovvilt, forstår rovviltnemnda naturmangfoldloven § 18 slik at vedtak kan fattes for å avverge skade på husdyr eller tamrein, hvis uttaket ikke truer bestandens overlevelse og formålet ikke kan nås på annen tilfredsstillende måte.

Rovviltnemnda vil være klare på at bestandens overlevelse jf. naturmangfoldloven § 1 og § 5 hvor det er et mål at artene og deres genetiske mangfold ivaretas på lang sikt og at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder, skal sikres innenfor de områder som er prioritert den enkelte rovviltart jf. prinsippet om geografisk differensiert forvaltning. I forlengelsen av dette vil rovviltnemnda ved vurdering av uttak i prioriterte beiteområder for husdyr og kalvingsområder for tamrein, vise til at tiltak etter naturmangfoldloven jf. § 14 skal veies opp mot andre viktige samfunnsinteresser og samiske interesser. En slik avveining skal ikke medføre at målet i § 5 fravikes, men at tiltaket vil kunne medføre at målet i § 5 nås på annen måte eller i et annet tempo enn hvis naturmangfoldet hadde vært det eneste hensynet å ta.

Rovviltnemnda mener at dersom det er gaupe, jerv, bjørn eller ulv i områder som i forhold til aktuelle rovviltart er et prioritert beiteområde for husdyr, og det til samme tid beiter husdyr der rovviltet er. Da representerer husdyrene en viktig samfunnsinteresse, og det er et skadepotensial, dermed vil rovviltnemnda bruke de midler den har tilgjengelig for at rovviltet blir tatt ut.

Rovviltnemnda er bevisst på utfordringene knyttet til at A-områder for rovvilt sammenfaller med kalvingsland for rein. Nemnda har ikke klart å finne en løsning som med mindre kostnad kan oppfylle krav til bestandsmål for rovviltartene, uten sammenfallende areal mellom A-områder og kalvingsområder for rein. Rovviltnemnda mener at reinen, i den tid og på det sted den kalver, representerer viktige samiske interesser. Og at kongeørn, gaupe, jerv, bjørn og ulv til samme tid på samme sted representerer et skadepotensial som er i strid med viktige samfunnsinteresser jf. naturmangfoldloven § 14, og i strid med dyrevelferdsloven (LOV-2009-06-19-97). Rovviltnemnda vil da bruke de midler den har tilgjengelig for at rovviltet blir tatt ut.

Når visse kriterier er innfridd fatter rovviltnemnda kvote for skadefelling på rovvilt. Det er imidlertid ikke rovviltnemnda som har vedtaksmyndighet ved den enkelte skadefelling. Da er det fylkesmannen eller Miljødirektoratet som har vedtaksmyndighet. Rovviltnemnda vil gjennom forvaltningsplanen og den fortløpende dialogen med forvaltningsmyndigheten arbeide for at det i henhold til teksten over ikke skal være rovvilt som representerer et skadepotensial i prioriterte beiteområder for husdyr og kalvingsområder for rein.

Ved skadefelling skal en unngå å skyte hunnen fra ungene, dette byr på utfordringer: jervetispa får unger i februar/mars, gaupa føder i mai/juni, bjørnebinna føder i januar/februar og har unger når den kommer ut av hiet om våren. Kongeørnen starter å hekke i mars/april, eggene klekkes etter 41–45 dager, etter klekking blir ungene i reiret i 10–11 uker. Rovviltet har en relativt lang tid der ungene er avhengige av sitt opphav. Dette stiller store deler av året strenge krav til presisjon ved skadefellinger.

Under kalvingen er reinen sårbar for forstyrrelser, det kompliserer rovviltuttak i disse områdene til denne tiden ytterligere. Beitesesongen for husdyr er en tid hvor det er ekstra vanskelig å ha kontroll på rovviltet, og å gjennomføre felling. Fellingsforsøk hvor en har mulighet til å postere på ferske kadaver er et unntak i så måte.

Alle de uforenlige hensyn som bør tas om rovvilt befinner seg i kalvingsområder for rein når reinen kalver, eller i prioriterte beiteområder når husdyr beiter der, betyr ikke at forvaltningen ikke raskt skal foreta de nødvendige vurderinger og komme med de beste løsninger for hvert enkelt tilfelle når dette skjer. Men, det betyr at forvaltningen skal gjøre det den kan, innenfor gitte rammer, for å forhindre at slike situasjoner oppstår. I det legger rovviltnemnda en sterkt differensiert forvaltning hvor rovviltet har klar prioritet i noen områder, mens utmarksbeite har klar prioritet i andre områder. Det skal etterstrebes en best mulig kontroll på rovviltbestandene, og at disse forvaltes på fastsatte bestandsmål. Uttak av rovvilt skal i regelen skje gjennom ordinær kvotejakt/lisensfelling med klart høyest trykk på områder hvor rovviltet ikke skal ha prioritet. Skadefellinger skal i regelen skje der ordinær kvotejakt/lisensfelling ikke lykkes. Skadefellinger skal i størst mulig grad iverksettes før rovviltet yngler, og konsentreres om områder hvor rovvilt ikke har prioritet.

Erstatningsordningen for sau tapt til rovvilt

Miljøverndepartementet satte i brev av 22.11.2010 ned et ekspertutvalg som skulle vurdere endringer i erstatningsordningen for husdyr. Den 1. juli 2011 kom *Innstilling fra ekspertutvalg vedrørende endringer i erstatningsordningen for rovviltskade på husdyr*. Utvalget konkluderte med at det «ikke finnes en ny, enhetlig og enkel modell for ny erstatningsordning som et samlet utvalg kan anbefale med dagens kunnskapsnivå. Utvalget mener at alternativet som innebærer en justering av dagens ordning bør iverksettes raskt. Endringene bør være på plass til beitesesongen 2012. Samtidig anbefaler utvalget en nærmere utredning av to mulige modeller for fremtiden, en modell som innebærer en geografisk differensiert erstatning og en som innebærer erstatning for alt tap på beite. Utredningen av disse modellene, samt justeringen av dagens modell bør ha utgangspunkt i de kriterier som utvalget har lagt til grunn og som på en bedre måte enn dagens modell oppfyller disse.» Nemnda er ikke fornødt med at det i dag erstattes bare cirka 50 prosent av dyr som er tapt på beite, nemnda har forventninger til at den nye erstatningsordningen blir mer rettferdig, og slutter seg til utvalgets konklusjon.

Erstatningsordningen for tamrein

Rovviltnemnda er ikke tilfreds med den store differansen mellom rein omsøkt erstattet og rein erstattet. En prosjektgruppe ledet av Direktoratet for naturforvaltning slutførte 15. april 2011 en *Utredning – erstatningsordning for tamrein*. «Prosjektgruppa mener at en framtidig erstatningsordning bør baseres på tilgjengelig kunnskap om rovvilt og reindrift. Ordningen må bli mer forutsigbar for reineier, og enklere å administrere for fylkesmannen. En framtidig erstatningsordning må bygge på objektive kriterier som sikrer lik behandling i alle reinbeiteområder. Prosjektgruppa foreslår at dagens erstatningsordning endres til en ny kunnskapsbasert erstatningsmodell basert på rovviltfaglige og reindriftsfaglige

beregningsmodeller. Prosjektgruppa legger til grunn at det fortsatt er siidaandelen som skal være mottaker av erstatningen, og fylkesmannen vil fortsatt være behandlende myndighet. En ny erstatningsordning vil imidlertid kreve enklere søknadsprosedyrer enn dagens ordning.» Prosjektgruppa sier at per i dag er kunnskapsgrunnlaget for dårlig til å iverksette dette i full skala, og de foreslår en implementering av dette i to faser. Rovviltnemnda har tiltro til at utvalgets forslag vil gi en mer rettferdig ordning, og slutter seg til utredningen.

Differensiert forvaltning

I forvaltningsplanen vil rovviltnemnda i tillegg til referansegruppas anmodning legge vekt på sin egen *Evaluering av effekten av arealdifferensiert forvaltning av rovvilt i region 8 (Finnmark og Troms)*, oversendt Miljøverndepartementet 4.11.2010. Rovviltnemnda ser ingen motsetninger mellom referansegruppas anmodning og sin egen evaluering, tvert i mot støtter de opp om hverandre.

Rein på Varangerhalvøya. Foto: Jørgen Remmen

9. FORVALTNINGSMÅL, STRATEGIER OG VIRKEMIDLER

9.1 Forvaltningsmål

Overordnet målsetting:

Rovviltnemnda vil forvalte gaupe, jerv, bjørn og ulv presist på regionens bestandsmål samtidig som hensynet til næringsutøvelse og andre samfunnsinteresser ivaretas på best mulig måte.

Delmål:

1. Arbeide for å bedre påliteligheten i bestandsberegningene av rovvilt
2. Ivareta beitenæringene gjennom å minimalisere tap av dyr på beite
3. Bestandsregulering ved kvotejakt og lisensfelling
4. Prioritere nødvendig bestandsregulering i A-områdene i kalvingsland for rein
5. Effektivt uttak av rovvilt som representerer et skadepotensial i B-områdene
6. Økt forutsigbarhet og lokal medvirkning
7. Mer kunnskap om «rovvilt – beitedyr – samfunn» i forvaltning og hos befolkning
8. Lett tilgjengelig informasjon om økonomiske virkemidler ovenfor næring og privatpersoner

9.2 Strategier

Her vil rovviltnemnda kort beskrive hvordan de ønsker å jobbe for å nå delmålene, som sammen skal oppfylle kompromisset den overordnede målsettingen er.

Pålitelige bestandsestimater

En forutsetning for å kunne forvalte rovviltet så nært inntil bestandsmålet som mulig er god oversikt over hvor mye rovvilt vi har i regionen. Metodene for å beregne bestandene må bli så bra at det ikke er tvil omkring bestandstallene forvaltningen opererer med. Rovviltnemnda vil stimulere til fortsatt arbeid for å bedre påliteligheten på bestandsberegningene.

Tydelig differensiert forvaltning

Rovviltnemnda vil ha en sterkt differensiert forvaltning. Der beitenæring gjør nødvendige tilpasninger der rovviltet skal ha prioritet, mens rovviltet i størst mulig grad holdes borte fra områder hvor beitenæringen skal ha prioritet. Det er uunngåelig at enkelte kalvingsområder vil være i A-områdene for rovvilt. Rovviltnemnda ønsker å konsentrere den bestandsregulering som blir nødvendig i A-områdene, innen kalvingsområdene. Også i A-områder skal bestandsreguleringen søkes nådd gjennom ordinær kvote/lisensjakt, mens restkvoter skal tas ut ved skadefelling.

Prioritere ressurser der de virker

Midler og ressurser skal settes inn der det har størst effekt. Og de som selv tar initiativ og viser vilje til tiltak for at den enkelte og regionen skal nå den overordnede målsettingen vil bli prioritert. Rovviltnemnda vil stimulere til samarbeid innen og mellom beitenæringene og de ulike arenaene i Troms og Finnmark.

Minimalisere alt tap av rein og husdyr på utmarksbeite

Fredet rovvilt er en viktig årsak til tap på utmarksbeite. Men, tap på utmarksbeite er mer enn tap til fredet rovvilt. Rovviltnemnda vil jobbe aktivt med tiltak som minimaliserer alt tap på

utmarksbeite. Bestandsregulering av rødrev må nevnes spesielt, rovviltnemnda oppfordrer kommuner til å gi skuddpremier på rødrev, støtte kurs om rødrevjakt, og til å være kreative pådrivere for å øke jaktrykket på rødrev. Rovviltnemnda oppfordrer alle jegere til å jakte rødrev. Jaktseasonen på rødrev varer lenge, fra 15. juli til 15. april, og jaktformene er krevende og spennende, enten en driver posteringsjakt ved åte, lokkejakt, jakt med hund eller andre former for revejakt. Når det gjelder vilttiltak for jaktbare arter, som for eksempel jaktkurs på rødrev, kan det søkes midler hos Fylkeskommunen. Havørn forårsaker også tap på beite, i hvor stor grad er omdiskutert. Rovviltnemnda mener det må innhentes mer kunnskap om problematikken rundt havørn.

Bærekraftig reindrift

Viktigheten av reinsdyr i god kondisjon og et reintall som er tilpasset beitegrunnet, også ved dårlige beiteforhold, må understrekes. Gjennom å stimulere til tiltak som minimaliserer skade og tap på utmarksbeite vil rovviltnemnda bidra til god dyrevelferd, og en økonomisk, økologisk og kulturelt bærekraftig reindrift. Rovviltnemnda vil prioritere tilskudd til lovlig og bærekraftig reindrift jamfør dagens reindriftslov med forskrifter i henhold til mål om samordning av økonomiske virkemidler i staten.

Arenaer for dialog

For å gi bedre forutsigbarhet og mer lokal innflytelse, vil rovviltnemnda stimulere og oppfordre til styrket dialog mellom aktørene innen «næring – politikk – forskning – forvaltning.» Rovviltnemnda vil søke en tett dialog med næringen. Arenaer for å møtes, og for å utveksle kunnskap og erfaringer blir viktig også i tiden fremover.

Kunnskapsbasert forvaltning

For å øke kunnskapen rundt «rovvilt – beitedyr – samfunn» trengs det fortsatt midler til forskning. Like viktig som å sørge for at funn fra forskningen blir formidlet, og tatt opp av både forvaltning og næring, er det at næringa formidler sin opparbeidede kunnskap til forvaltning og politikere. Samarbeidet mellom landbruket og reindriften på lokalplan bør styrkes og utvikles.

Formidling

Rovviltnemnda gir i forvaltningsplanen en oversikt over de viktigste økonomiske virkemidlene. Disse vil imidlertid stadig være i endring. God kommunikasjon er nødvendig for at næringa hele tiden skal være oppdatert omkring økonomiske stimuleringsordninger.

Rødrev. Foto: Stein Ø. Nilsen

9.3 Virkemidler

9.3.1 Forebyggende og konfliktdempende tiltak

Administrasjon

Hvert år overfører Miljødirektoratet midler til forebyggende og konfliktdempende tiltak (FKT-midler) til rovviltnemnda i region 8. Rovviltnemnda sin oppgave er å fordele midlene mellom fylkesmennene i Troms og Finnmark. I tillegg skal nemnda, innenfor rammene av regelverket, sette kriterier for tildeling av midler. Utdypende om saksbehandling finnes i *Kommentarer til forskrift om tilskudd til forebyggende tiltak mot rovviltskader og konfliktdempende tiltak*.

I 2006 fikk regionen 4,6 millioner kroner, etter dette har summen økt betraktelig. I 2010 fikk regionen 16 millioner, 15 millioner i 2011 og 14,5 millioner i 2012. Det blir likevel søkt om langt mer enn det som blir tildelt regionen, og rovviltnemndas oppgaver blir stadig mer omfattende. Rovviltnemnda har ingen andre midler enn de FKT-midlene som årlig blir tildelt. For disse midlene skal nemnda drifte seg selv, sekretariatet, egne prosjekter, støtte til forskning samt til direkte tapsreducerende og konfliktdempende tiltak. Rovviltnemnda vil jobbe opp mot Miljødirektoratet og Miljøverndepartementet for å synliggjøre at det er behov for en økonomisk ramme som gjør rovviltnemnda i stand til å drive en forsvarlig og forutsigbar forvaltning.

Søknadsprosedyre og fylkesmannens saksbehandling

Fylkesmennene i Troms og Finnmark behandler søknader fra søkere i hvert sitt respektive fylke. Informasjon om tilskuddordningen blir annonsert på egne hjemmesider. I Finnmark blir det i tillegg annonsert i alle lokalavisene, og på lokalradioen både på samisk og norsk. Miljødirektoratet har utarbeidet en nettbasert søknadsløsning. Søknader og rapporter skal inn på denne nettsiden <https://soknadssenter.miljodirektoratet.no/>. På nettsiden finner en informasjon om ulike tiltak.

Søknader som innebærer bruk av landbruksfaglige midler eller som har landbruksfaglig karakter skal sendes kommunens landbruksavdeling for uttalelse før den sendes videre.

Kriterier for prioritering av midler

Nemnda forsøker å balansere fordelingen av de ulike forebyggende tiltakene til sau og rein. Prioriteringen av de tiltakene det blir søkt midler til, vil være basert på egen forskrift, tidligere erfaringer med forebyggende tiltak, samt erfaringer på landsbasis.

Potten med forebyggende midler er begrenset. Det innebærer at fylkesmannen normalt krever en egenandel ved søknader som innebærer investeringer. På denne måten kan en sikre at flere brukere får støtte, og i tillegg at søker er motivert for å gjennomføre tiltaket. Størrelsen på egenandelen vil variere med omfang og type prosjekt.

Selv om det gjennom differensiering i størst mulig grad søkes å holde beitedyr og rovdyr atskilt i tid og rom, er dette vanskelig å få til. En ønsker ikke etablert bestand av rovvilt i forvaltningssone B, men det vil være streifdyr i disse områdene. Rein vil ha både vinterbeite, sommerbeite og kalvingsområder innenfor forvaltningssone A, hvor bestandsmålet for rovviltarten skal opprettholdes. Grensene mellom A- og B-områder er i prinsippet veiledende når det skal fordeles forebyggende midler. Bestandsmålene skal nås innenfor A-områdene, det er ønskelig at store deler av midlene blir satt inn hos de sauebrukene eller reinbeitedistriktene

som ligger innenfor, eller nær A-områdene. Avhengig av tapssituasjonene i B-områdene vil det fortsatt være åpning for tildeling av midler her.

Tiltakstyper

Forskrift om tilskudd til forebyggende tiltak mot rovviltskader og konfliktdempende tiltak, ble fastsatt av Direktoratet for naturforvaltning 1. januar 2013. Forskriftens §§ 5–7 angir de tiltakstyper det kan søkes midler til. Forskriftens § 5 lyder:

§ 5 Tiltak med direkte tapsreducerende effekt

Foretak med produksjonsdyr i landbruket kan søke om midler til tiltak som har en direkte tapsreducerende effekt, eller der slik effekt kan oppnås ved kombinasjon av tiltak. For tiltak hvor nasjonale standarder er utarbeidet, skal standarden følges om ikke annet er bestemt i vedtak om tilskudd.

Som direkte tapsreducerende tiltak regnes

a) tiltak som fysisk skiller rovdyr og beitedyr:

- *tidlig nedsanking av sau*
- *forsinket slipp på utmarksbeite*
- *flytting av sau eller tamrein til mindre rovviltutsatte beiteområder*
- *hjemmebeite*
- *beredskapsareal*
- *rovdyravvisende gjerder*
- *kalving i gjerde*

b) utvidet tilsynsaktivitet i kombinasjon med andre tiltak

Utvidet tilsynsaktivitet alene skal ikke støttes økonomisk, men kan støttes ved

- *bruk av vokterhund*
- *planlagt utvidet tilsyn som en nødvendig del av tiltak nevnt i § 5a)*
- *kortvarig intensivt tilsyn som utføres kveld, natt og morgen når det er oppdaget akutte rovdyrskader og i kombinasjon med bruk av f. eks. kadaverhund eller nattkve*
- *føring av tamrein i korte perioder av året for å samle flokken med formål å unngå rovvilttap*

c) andre tiltak som kan være direkte tapsreducerende

d) driftsomstillinger grunnet rovvilt

Tiltak hvor nasjonale standarder er utarbeidet gjelder akutt og planlagt tidlig nedsanking, beredskapsarealer, bruk av vokterhund og bruk av rovviltsikkert gjerde. Standardene finnes på www.rovviltportalen.no.

Eksempler på «andre tiltak som kan være direkte tapsreducerende» er kursvirksomhet som har som målsetting å gi opplæring i jakt på store rovdyr eller effektivisering av rovviltjakt. Rovviltnemnda i region 8 har over flere år prioritert og gitt tilskudd til opplæring i gaupe-, jerv- og bjørnejakt. I tillegg er det satt i gang utdanning av hundekvipasjer for sporing av bjørn. Målet er at disse ekvipasjene kan påvise tilstedeværelse av bjørn, samt spore bjørn fram til gjennomført felling.

Det er også anledning til å søke om midler til ulike prosjekter for å øke kunnskapsgrunnlaget (§ 6).

§ 6 Tiltak for å øke kunnskapsgrunnlag

Utvikling av praksis og erfaring som senere kan danne grunnlag for iverksettelse av nye tiltak kan prioriteres innenfor ordningen. Som slike tiltak regnes

- utprøving av nye forebyggende tiltak mot rovviltskader, samt evaluering av effekter av igangsatte tiltak*
- tiltak som avklarer tapsforhold, herunder elektronisk overvåking*
- forsknings- og utredningsoppgaver som bidrar til utvikling og iverksettelse av effektive forebyggende tiltak*

I tillegg til å søke om midler til problematikken «beitedyr – rovvilt» (§§ 5 og 6) er det mulig å søke om midler til tiltak rettet for eksempel mot lokalsamfunn, «samfunn – rovvilt» (§ 7).

§ 7 Konfliktdempende tiltak

Det kan gis tilskudd til personer, kommuner og organisasjoner for tiltak som har til hensikt å dempe konflikter forårsaket av rovvilt. Tiltaket skal bidra til økt kunnskap om og forståelse for rovvilt og/eller rovviltforvaltning. Tiltak rettet mot barn og unge skal prioriteres.

Tidligere er det for det meste forsøkt ulike konflikt- og fryktdempende tiltak i områder med ulv og bjørn.

Fylkesmennene i Troms og Finnmark har gitt tilskudd til ulike forebyggende tiltak. Gjennom årene, både i region 8 og på landsbasis, har en sett at det er enkelte tiltak som er mer effektive enn andre. En må imidlertid være klar over at tiltakene kan ha visse begrensninger, og ikke alle tiltak er egnet i alle situasjoner eller områder. Rovviltnemnda vil trekke lærdom av erfaringene som er gjort til nå, slik at framtidige FKT-midler kan settes inn der de gjør størst nytte.

Forebyggende tiltak mot rovviltskader på sau

Tidlig nedsanking

Rovviltnemnda vil presisere at både planlagt tidlig nedsanking og akutt tidlig nedsanking er frivillige ordninger som det er mulig å søke på. Rovviltnemnda eller fylkesmennene pålegger ingen tidlig nedsanking. Tidlig nedsanking er et tiltak som kan iverksettes ved potensielle og akutte skadesituasjoner. Planlagt tidlig nedsanking er i Troms satt fra 20. august til 10. september. Ordningen går ut på å sanke ned sauene mellom 14 dager og en måned tidligere enn gjennomsnittlig dato for nedsanking i regionen. Brukeren får tilskudd på kr 7,- per nedsanket dyr per dag frem til 10. september. I mange områder har dette hatt stor effekt, spesielt i forhold til jerv. Rovviltnemnda mener samarbeidet mellom beitelag som ligger opptil hverandre må bli bedre, det er viktig at nedsanking startes samtidig og utføres på en effektiv måte. Forskjellen mellom akutt og planlagt tidlig nedsanking er beskrevet i *Standard for forebyggende tiltak mot rovviltskade* utarbeidet av Norsk viltskadesenter ved Bioforsk Tjøtta:

Akutt tidlig nedsanking:

Innvilgelse av tilskudd til akutt tidlig nedsanking vurderes av vedtaksmyndigheten i hvert enkelt tilfelle. Momenter som vil være vesentlige i en slik vurdering er bl.a. påvist skadeomfang i området, det aktuelle områdets skadehistorikk, skadevoldende art(er), andre tiltak aktuelle for iverksetting osv. Ved tidlig nedsanking som akutt tiltak må hele besetningen sannes ned fra utmarksbeitet i løpet av et kortest mulig tidsrom.

Planlagt tidlig nedsanking:

Tidspunkt for planlagt tidlig nedsanking er basert på en kombinasjon av lokal kunnskap om når rovvilt begynner å skape store skadesituasjoner, og observasjoner av døde og skadde husdyr ved tilsyn i beiteområdet. I likhet med akutt tidlig nedsanking, må alle sauene i skadeområdet (alle besetninger i et fellesbeite) bli sanket ned fra utmarksbeitet raskest mulig.

For å kunne sette av midler om det skulle oppstå akutte rovviltskader i løpet av beitesesongen, blir ikke hele potten fordelt til planlagt tidlig nedsanking. På grunn av at midlene er begrenset, kan en ikke støtte alle søknader. Enkelte områder prioriteres foran andre. Per 2013 jobber fylkesmennene med å involvere beitelagene/sankelagene sterkere i prioriteringen. Kriterier for tildeling av midler vil bli utarbeidet av fylkesmennene. Rovviltneemnda mener det i områder hvor beitedyr skal ha prioritet framfor en rovviltart, ikke er akseptabelt med en situasjon der planlagt tidlig nedsanking skal være nødvendig for å unngå tap til denne rovviltarten.

Når det gjelder tidlig nedsanking er det utfordrende å finne tilgjengelige arealer om det oppstår en akutt situasjon. De fleste kommuner i Troms og Finnmark har ikke beredskapsarealer tilgjengelig, og det er en utfordring å opprette slike. Det er mulig å gjerde inn utmark, eller rydde eller dyrke opp nye områder som kan brukes til formålet. Hvis arealene blir store nok vil man kunne høste vinterfôr, og samtidig ha nok fôr til å ta sauene tidlig ned fra fjellet i akutte situasjoner. Direktoratet for naturforvaltning har presisert at brukere som får tilskudd for å opprette beredskapsareal, ikke kan regne med å få årlige midler til tidlig nedsanking. Noen steder er det en utfordring at beitenæringen ønsker å opprette beredskapsarealer, mens reindriftsnæringen ikke ønsker at reindriftsarealer gjerdes inn.

Utvidet tilsyn

Beitelag må søke om midler til utvidet tilsyn i forkant av beitesesongen. I følge forskriften er det ikke lenger mulig å få støtte til utvidet tilsynsaktivitet alene, ettersom utvidet tilsyn i seg selv ikke anses å ha en direkte tapsreducerende effekt. Tilskudd til utvidet tilsyn kan gis når det kombineres med andre tiltak som i følge forskriften har direkte tapsreducerende effekt, som for eksempel tidlig nedsanking, hjemmebeite og forsinket slipp.

Bruk av kadaversøkekvipasjer eller elektronisk overvåking for å øke kunnskapsgrunnlaget

I enkelte områder hvor man for eksempel over flere år har hatt store tap av beitedyr uten at man har klart å finne tapsårsak, men mistenker at rovvilt forårsaker tap, kan man gjøre nytte av elektronisk overvåking i en begrenset tidsperiode for å få et bedre kunnskapsgrunnlag. Ut fra dette kan det prioriteres midler til elektronisk overvåking. Midlene må imidlertid målrettes mot områder der slik overvåking kan bedre kunnskapsgrunnlaget. Kadaverhund kan også brukes i områder der tapsårsaker er dårlig kjent, for å bedre kunnskapsgrunnlaget.

Bruk av radiobjeller har økt i region 8. Bruk av elektronisk overvåkningsutstyr kan ha stor nytteverdi for den enkelte bruker, og for hele næringen. I 2012 og for 2013 har Landbruk nord ansvar med å organisere bruk av radiobjeller i Troms. Fylkesmannen vil prioritere utlån av radiobjeller etter gitte kriterier.

Fylkesmannen i Finnmark har kjøpt inn radiobjeller, lånt de ut til brukere og dekket alle løpende utgifter med bjellene. I beitesesongene 2010 og 2011 ble det satt av midler til en koordinator via Finnmark sau og geit, som har stått for den praktiske biten av driften med radiobjelleprosjektet i Finnmark.

Ekstraordinært tilsyn/akutt tilsyn

Ekstraordinært tilsyn kan det etter søknad gis midler til dersom akutte situasjoner oppstår i beitesesongen. Ekstraordinært tilsyn skal iverksettes raskt. Formålet er både å forhindre ytterligere tap og å få oversikt over og dokumentere skadesituasjonen. Ekstraordinært tilsyn utføres normalt ved bruk av kadaverhundekvipasje.

Bruk av vokterhund

Bruk av vokterhund er et tiltak som kan være effektivt hvis man bruker hunden på begrensede områder, og i et spesielt område hele beitesesongen gjennom. Fylkesmannen i Troms har gitt tilskudd til bruk av vokterhund i noen år, samt «prosjekt vokterhund» i 2010, der enkeltbesetninger deltok. Erfaringen fra dette prosjektet og andre lignende tilfeller i Troms, viser imidlertid at det per 2010 ikke var noen som brukte hundene sine som anbefalt. Utmarksområdene blir ikke dekket godt nok med den arbeidsinnsatsen hver enkelt har hatt mulighet for å gå inn med.

I Finnmark er det i et beiteområde forsøkt med en gjeter som disponerte to vokterhunder. Erfaringen var at dette ikke fungerte optimalt. Mest sannsynlig fordi området var for stort for en gjeter med to vokterhunder. Hundene var leid inn for sesongen, og burde trolig hatt lengre tilvenningsperiode hos besetningen før sauene ble sluppet på utmarksbeite. Kunnskap hos hundefører og sosialisering av hund er sannsynligvis et viktig suksesskriterium.

Prosjekt Beitebruk i utmark

Du blir hva du spiser – eller rettere sagt hva maten din spiser. Kvalitet på eksempelvis lammekjøtt påvirkes i stor grad av hva lammet har spist. I Troms ligger det, tross marginale forhold for landbruksproduksjon generelt, godt til rette for grovfôrbaserte produksjoner som melk- og kjøttproduksjon på sau og storfe. Det er den korte og kjølige vekstsesongen med lys 24 timer i døgnet som gir unike vekstforhold til naturens grøder i nord. I sær er det store områder med fantastisk kvalitet på utmarksbeitene, noe som blant annet gir de gode resultatene på lammekjøtt fra nord.

Utmarksbeitene representerer en viktig ressurs for landbruket i landsdelen, en næring som bidrar med en betydelig sysselsetting i hele Troms, i tillegg til å utføre en av verdens viktigste oppgaver: Å produsere mat! Hvordan legger man til rette for en fremtidsrettet, moderne beitenæring samtidig som andre interesser som fritid, turisme, rovdyr og annet ivaretas på en god måte?

Under arbeid med forebyggende og konfliktdempende tiltak har rovviltnemnda erfart at flere tiltak ikke fungerer når beitelagene ikke har en god organisering, og samarbeidet ikke fungerer. Høsten 2011 gjennomførte Fylkesmannen i Troms, i samarbeid med Leve i Naturen, en serie med regionmøter i Troms. Tema på møtene var organisert beitebruk, forebyggende og konfliktdempende tiltak – forventninger til beitelag og kommune, og hva Leve i Naturen kunne bidra med. Det ble gjennomført i alt sju møter der 26 beitelag og 16 kommuner deltok. Fylkesmannens tilbakemelding var at dette var gode, positive og konstruktive møter. Fakta, erfaringer og gode ideer ble delt og formidlet. utfordringer og muligheter i beitenæringen ble også diskutert. Rovviltnemnda ser at organisert beitebruk trolig er det beste forebyggende og konfliktdempende tiltaket rettet mot sau på utmarksbeite.

Et resultat av beitelagsmøtene og erfaringer fra disse, er et 3-årig prosjekt for å styrke beitenæringen «Beitebruk i utmark». Økt og målrettet aktivitet i fylkets mange beitelag,

kompetanseheving innen tema dyrevelferd i utmark, driftsledelse samt etablering av beitearealplaner i det kommunale planverktøy er stikkord for prosjektet.

Driftsomstillinger grunnet rovvilt

Rovviltnemnda mener det er av stor verdi for regionen, både økonomisk, estetisk, og med tanke på naturmangfoldet at husdyr kan beite i utmark. Utmarksbeite har også store dyrevelferdmessige fordeler, ved at tamme beitedyr får muligheten til å utøve naturlig adferd. Nemnda ser likevel at dette i noen tilfeller blir så konfliktfylt at midler til driftsomstillinger kan være å foretrekke. Midler til driftsomstillinger fra sau kan brukes der en i fremtiden vil kunne forvente vedvarende store rovviltskader, uansett hvilke andre aktuelle tiltak som iverksettes. Områder med utfordringer i forhold til bjørn skal prioriteres, men også andre områder plaget av andre rovviltarter skal vurderes. Tanken om en differensiert og forutsigbar forvaltning skal ligge til grunn, men det er ikke et krav å være innenfor et A-område for rovvilt.

Inntil det foreligger en standard for driftsomstillinger grunnet rovvilt, vil rovviltnemnda legge rapport av 1. april 2011, fra arbeidsgruppe oppnevnt av LMD og MD «Driftsomstillinger grunnet rovvilt» til grunn.

Forebyggende tiltak mot rovviltskade på rein

De fleste forebyggende tiltak som er beskrevet omhandler sau på beite. Når det gjelder rein som beiter ute hele året blir problemstillingen annerledes. I både Troms og Finnmark er det prøvd ut ulike tiltak rettet mot rein. Den mest sårbare perioden for rein vil være i kalvingstiden, samt under dårlige vinterforhold.

Rovdyravvisende gjerder og kalving i gjerde regnes, i følge forskriften, som direkte tapsreducerende tiltak. I tillegg har en mulighet til å gi tilskudd til utvidet tilsyn i kombinasjon med andre tiltak. Tidlig samling og slakting av rein kan være et tiltak med direkte tapsreducerende effekt. Intensjonen er å ta ut slaktedyr tidlig på høsten for å hindre at disse blir tatt av rovvilt i perioden fram mot ordinær slakting senere på høsten. Kalving i gjerde er forsøkt i Finnmark, men dette er svært arbeidskrevende og passer best i små distrikter (Troms) eller innad i siidaer (Finnmark). Det vil være ulike utfordringer for ulike distrikter og reinbeiteområder.

Tiltak for å øke kunnskapsgrunnlaget

I enkelte reinbeiteområder meldes det årlig inn store tap, og det er et stort sprik mellom de tap som meldes som drept av rovvilt, og det fylkesmannen finner grunnlag for å erstatte med dagens regelverk. Kartlegging av taps- og strukturforhold i reinbeitedistrikt med spesielt store tap er derfor fortsatt nødvendig, for å bidra til utvikling av effektive forebyggende tiltak.

Rovviltnemnda erkjenner at det per 2013 finnes få eller ingen effektive generelle tiltak for å forebygge rovviltskade på rein, nemnda ønsker derfor å fortsette arbeidet med å utvikle og prøve ut nye former for forebyggende og konfliktdempende tiltak rettet mot reindriftnæringen. Driftsomstillinger vil være langt mindre aktuelt for denne næringen enn for småfenæringen. De ulike distriktene må forsøke å finne et forebyggende tiltak som er tilpasset deres driftsform og miljø.

I 2008 publiserte Bioforsk rapporten *Evaluering av forebyggende tiltak mot tap av rein til rovvilt*. Evalueringen ga ikke noe entydig svar. I konklusjonen sier Bioforsk at hva som regnes som det mest effektive tiltaket mot rovdyrrelatert tap av rein, varierer mellom brukere

og fra region til region. Forebyggende tiltak som kan bidra til å sikre økt overlevelse av reinkalvene, anses som viktige for å sikre næringa i et langsiktig perspektiv. Flere av de forebyggende tiltakene som benyttes i dag vurderes av reindriftsutøvere som delvis gode, og blir akseptert i ulike distrikt. Rovvilt anses av næringen som den viktigste tapsårsaken. Næringen er samlet om at det beste tiltaket på lang sikt er mindre rovvilt og bedre kontroll på rovviltet i beiteområdene.

Dylan Karter i aksjon med kalvemerking i reingjerdet ved Hestekovatnet, Tønsvik, Tromsø kommune.
Foto: Berit Oskal

Dyrevelferd og forebyggende tiltaksmidler

Mattilsynet har en aktiv rolle i forhold til dyrevelferd, og kan i områder med store tap på beite pålegge besetninger tiltak som akutt nedsanking, inngjerding av beiteområder med mer. Slike pålegg kan medføre store belastninger for den enkelte beitebruker, både praktisk og økonomisk. Utgiftene til slike tiltak skal, så langt det er mulig, prioriteres innenfor budsjettet til forebyggende og konfliktdempende tiltak.

I skriv fra MD og LMD datert 28. juli 2006, om *Beitebruk og rovviltforvaltning – samarbeid mellom offentlig forvaltning og andre berørte parter*, slås det fast at fylkesmenn og Mattilsynet, i dialog med beitebrukerne, skal komme fram til mulige tiltak før en dyrevernsituasjon oppstår. I LMD sitt brev til Mattilsynet av 10.2.2012, *Rovviltforliket og oppfølging av saker som gjelder dyrevelferd for husdyr på beite*, blir det videre presisert hvordan Mattilsynet skal følge opp saker som gjelder dyrevelferd for husdyr på beite.

Både parallelt med og i forkant av et eventuelt vedtak etter dyrevelferdsloven kan dyreeier få tilbud om midler til forebyggende tiltak. Dette forutsetter imidlertid tett samhandling og planlegging. Nemnda ser for seg følgende fremgangsmåte:

1. Samordning mellom fylkesmennene og Mattilsynets distriktskontorer ved gjensidig informasjonsutveksling om utvikling av skadesituasjoner, og iverksetting av akutte forebyggende tiltak.
2. Involvere Mattilsynets distriktskontor i prosessen med tildeling av FKT-midler, slik at Mattilsynets vurderinger også inngår som del av beslutningsgrunnlaget.
3. Fortsette med årlige kontaktmøter mellom fylkesmennene og Mattilsynets distrikts- og regionkontor.
4. Mattilsynet skal rutinemessig inviteres med på møter som Fylkesmannen og/eller rovviltnemnda har med representanter for næringsutøverne og vice versa.

Det er viktig at det er bred enighet om de løsninger som velges før Mattilsynet fatter et eventuelt vedtak. Det vil si at en må komme frem til praktiske løsninger som er akseptable for alle parter. Beiterestriksjoner skal være siste utvei etter at andre alternativer er vurdert.

I april 2011 sendte Mattilsynet informasjonsbrev om mulige beiterestriksjoner i 2012 til flere besetninger i Norge. Dette på bakgrunn av at disse besetningene i gjennomsnitt hadde hatt over 20 prosent tap den siste treårsperioden. I Troms sendte distriktskontorene 47 brev. I Finnmark ble det sendt ut 14 slike brev. Mattilsynet informerte videre om at framtidige vedtak vil kunne komme til å rette seg mot besetninger med betydelig lavere tapsprosent. Dersom tapene i beitesesongen 2011 fortsatte i samme størrelsesorden, ville Mattilsynet vurdere å varsle pålegg om tidsbegrenset restriksjon med hensyn til bruk av utmarksbeite i forkant av beitesesongen 2012. Mattilsynet besluttet senhøstes 2011 å avvente effekten av rovviltforliket 2011. Mattilsynet vurderte derfor ikke å fatte forebyggende vedtak om beiterestriksjoner i 2012 grunnet tap til fredet rovvilt.

Fra og med 2007 er det over Landbruks- og matdepartementet sitt budsjett satt av midler til oppfølging av dyrevernmyndighetenes vedtak om beiterestriksjoner.

9.3.2 Uttak av rovvilt

Av rovviltartene ulv, bjørn, jerv, gaupe og kongeørn er det bare gaupe det er åpnet for ordinær jakt på i dag, dette gjennom kvotejakt. Når det gjelder ulv, bjørn og jerv er det kun åpnet for felling for å redusere skader, uten at disse artene anses som jaktbare. Slik felling kalles lisensfelling. Dersom rovviltforskriftens bestandsmål for rovviltregionen, etter gjeldende kriterier, er nådd fastsetter rovviltnemnda kvoter for lisensfelling og kvotejakt, mens fellingsperioden er fast (Tabell 13). For kongeørn kan det ikke gis tillatelse til hverken kvotejakt eller lisensfelling, men fylkesmannen kan gi tillatelse til felling av enkeltindivider som volder vesentlig skade på bufe eller tamrein. Forvaltninga har per 2013 ingen bestandsregulerende virkemidler ovenfor kongeørn. I rovviltforliket 2011 ble det skrevet at «Det er viktig å redusere usikkerheten knyttet til antall hekkende par av kongeørn og skadeomfanget forvoldt av kongeørn på husdyr og tamrein.»

Tabell 13. Rovviltartene og den perioden i året det er tillatt å drive kvotejakt/lisensfelling forutsatt at det er gitt kvote på aktuelle rovviltart i området, og at kvoten enda ikke er fylt

Rovviltart	Periode
Bjørn, lisensfelling	21. august–15. oktober
Gaupe, kvotejakt	1. februar–31. mars
Jerv, lisensfelling	10.september–15. februar
Ulv, lisensfelling	1. oktober–31.mars

All kjent avgang av rovvilt gir forvaltninga informasjon om rovviltbestandene. Informasjon som er vesentlig både ved erstatningsutmålinger, og ved fastsettelse av kvoter. Desto bedre en kjenner avgangen av en rovviltart i et område, jo bedre kan man forstå artens produksjon og eventuelt immigrasjon. Gjennom rovviltåret 1.6.2010–31.5.2011 var det i region 8 en kjent rovviltavgang på 40 jerver, 19 gauper, to bjørner og en kongeørn. Oppdatert oversikt over avgang av rovvilt i region 8 finnes i nettstedet *rovbase*, Fylkesmannen i Troms kan veilede om bruk av *rovbase*.

Restkvoter skal tas ut

Rovviltnemnda vil gjennom fastsettelse av kvoter, etterstrebe at kvotejakt og lisensfelling blir de normale beskatningsformene for å holde antall ynglinger av store rovvilt så nær de fastsatte bestandsmål som mulig, og for å ha en tydelig differensiert forvaltning. Og dermed klare å minimalisere skade på bufe- og tamreinnæringen, samtidig som regionen bidrar til å sikre overlevelsen av bestander av bjørn, jerv og gaupe. I brev fra Miljøverndepartementet av 25. august 2011 om videre oppfølging av rovviltforliket 2011 står følgende «Stortinget vil at miljøforvaltningen så langt som mulig skal sørge for at resterende lisensfellingskvote for alt rovvilt tas ut i de tilfeller der lisensfelling ikke gir tilfredsstillende uttelling. Og videre at uttak i det som av rovviltnemndene er definert som prioriterte beiteområder i de enkelte regionene blir prioritert.»

Myndigheten til å fatte vedtak om hvordan og hvor ekstraordinære uttak av rovvilt skal igangsettes, for så langt som mulig å få tatt ut resterende lisensfellingskvote ligger hos Miljødirektoratet. Rovviltnemnda vil søke en tett dialog med de ulike forvaltningsleddene, og ta initiativ til å drøfte ekstraordinære uttak med Miljødirektoratet om kvoten ikke blir fylt under kvotejakt/lisensfelling.

Uttak av jerv i regi av miljøforvaltningen skal så langt som mulig gjennomføres under lisensfellingsperioden. I lisensfellingsperioden for jerv er det Fylkesmannen som har vedtaksmyndighet til å fatte betingede fellingsstillatelser innenfor fastsatt kvote. Miljødirektoratet kan, under visse forutsetninger, også fatte vedtak om skadefelling under lisensfellingsperioden, og de kan i særlige tilfeller bestemme at slikt fellingsoppdrag skal gjennomføres i regi av offentlig myndighet.

For bjørn har Stortinget i rovviltforliket av 2011 presisert at ekstraordinære uttak etter endt lisensfellingsperiode skal kunne tillates i enkelttilfeller hvor det er sannsynliggjort et konkret skadepotensial på husdyr eller tamrein. Ekstraordinært uttak av bjørn skal målrettes mot prioriterte beiteområder med store påviste skader til bjørn.

Lav terskel for uttak av rovvilt i prioriterte beiteområder

Av rovviltforliket i 2011 fremgår det at uttak av dyr som gjør skade på beitedyr i prioriterte beiteområder skal gjøres raskt, og at i slike områder skal miljøforvaltningen i større grad enn i

dag bidra til å effektivisere slikt uttak. I prioriterte beiteområder skal det praktiseres en lav terskel for tillatelse til uttak av rovvilt for å avverge skade på husdyr og tamrein. Likevel skal det gjøres en konkret og helhetlig vurdering av den enkelte situasjon i tråd med krav nedfelt i gjeldende regelverk. Tilstedeværelsen av rovvilt i et område er ikke i seg selv tilstrekkelig grunnlag for tillatelse til uttak.

Betinget skadefelling

Det er rovviltnemnda som forutsatt at visse vilkår er oppfylt tildeler fylkesmannen kvote for betinget skadefelling av gaupe, jerv, bjørn og ulv. Innenfor denne rammen kan fylkesmannen, ved innfridde betingelser, i tidsrommet 1. juni til og med 15. februar gi tillatelse til skadefelling. Fra 16. februar til 31. mai er det Miljødirektoratet eller den det bemyndiger som kan gi betinget skadefellingstillatelse på gaupe, jerv, bjørn og ulv.

9.3.3 Godtgjørelse ved forsøk på skadefelling

I Miljøverndepartementet sitt brev av 15. september 2011 om *Endringer i rovviltforskriften – godtgjørelse ved forsøk på skadefelling*, ble det opplyst om vedtatte endringer i forskriften. Disse endringene gjør at kommunen kan utbetale godtgjørelse for forsøk på skadefelling utført av kommunalt eller interkommunalt oppnevnt fellingslag. Deltakere som mottar godtgjøring etter ordningen må være registrerte lisensjegere. Utbetalingen skjer på grunnlag av satser fastsatt av Miljøverndepartementet samt rapport fra fellingsleder om fellingsforsøket og den tid som er benyttet. Utbetalingen må ikke overskride de rammer som fremgår av fylkesmannens vedtak om felling. Fylkesmannen yter etter søknad tilskudd til dekning av godtgjøring utbetalt etter vilkårene over.

Miljøverndepartementet har fastsatt en døgnset på kr 1 400,- per deltaker. Kommunen kan betale ut godtgjøring inntil døgnseten per deltaker etter rapport (timelister) fra fellingsleder. Fellingsleder har ansvaret for å avslutte fellingsforsøket når skadefellingsperioden er over eller det ikke lenger er sannsynlig at skadefellingsforsøket kan effektueres. Godtgjøring for eventuell beredskapsvakt og beredskapsmidler faller utenfor godtgjøringsordningen. Imidlertid videreføres ordningen med dekning av direkte og dokumenterte kostnader ved fellingsforsøk, som også gjelder de som deltar i skadefellingsforsøk uten å være tilknyttet et kommunalt eller interkommunalt fellingslag, eller uten å være registrert som lisensjeger. Som følge av godtgjøringsordningen som innføres, har departementet besluttet at dekningen av direkte og dokumenterte kostnader skal være begrenset oppad til kr 15 000,- per fellingsforsøk.

Skadefelling er et viktig virkemiddel i forvaltningen av rovvilt. Nemnda er opptatt av at dette gjennomføres på en effektiv og god måte, og at alle aktuelle områder i regionen blir ivaretatt. Rovviltnemnda mener etablering av flere interkommunale skadefellingslag vil være veien å gå fremover, dette vil bidra til at fellingslagene får nok trening og oppdrag til å bli effektive. Det vil også minimere administrasjonen for kommunene. Nemnda ønsker å stimulere til interkommunale fellingslag ved å gi støtte til kommuner som påtar seg administrativt ansvar. Kommuner som danner egne kommunale fellingslag vil ikke få slikt tilskudd.

I brev fra Direktoratet for naturforvaltning av 1.6.2012 om *Betingede fellingstillatelser på gaupe, jerv og brunbjørn 2012/2013* konkluderer Direktoratet for naturforvaltning med at det er et arbeidsgiver-/arbeidstakerforhold mellom kommunen og medlemmer i lokale fellingslag i slike tilfeller.

9.3.4 Samordning av økonomiske virkemidler

Gjennom rovviltforliket av 2011 har Stortinget, med visse justeringer, videreført forliket fra 2004 (jf. stortingsmelding nr. 15 (2003–2004), *Rovvilt i norsk natur* og innstilling til Stortinget nr. 174 (2003–2004)) Her er det lagt opp til at virkemiddelapparatet fra landbruk- og miljøsidene skal koordineres i større grad enn tidligere. Dette påpekes i forskrift om forvaltning av rovvilt:

Planen skal gi anbefalinger om bruken av landbrukspolitiske og reindriftspolitiske virkemidler innenfor regionen for å bidra til en samordnet virkemiddelbruk og reduserte tap og konflikter.

Dette ble også presisert i felles brev fra MD og LMD datert 28. juli 2006. I brevet *Beitebruk og rovviltforvaltning – samarbeid mellom offentlig forvaltning og andre berørte parter*, utdypes dette:

Gjennom behandlingen av rovviltmeldingen er det nedfelt at landbrukspolitiske og reindriftspolitiske virkemidler skal innrettes med rovviltpolitikken som en rammebetingelse. Dette innebærer at de statlige virkemidlene skal samordnes og innrettes på en måte som gjør at de samlet bygger opp om og balanserer politiske mål om både rovvilt og beitebruk. Dette gjelder bl.a. BU-tilskudd til investeringer, regionale miljøprogram og føringer for bruken av SMIL-midlene i kommunene (LMD) med midler til forebyggende og konfliktdependende tiltak mot rovviltskader (MD). Med utgangspunkt i dagens innretning av de ulike ordningene skal samordningen av virkemidler i hovedsak skje på fylkesnivå.

Av aktuelle virkemidler (Tabell 14) er det kun tilskudd til forebyggende og konfliktdependende tiltak som forvaltes av rovviltnemnda. Øvrige virkemidler forvaltes av andre instanser og er således utenfor rovviltnemndas myndighet. Rovviltnemnda kan således kun komme med anbefalinger om virkemiddelbruken. Det er imidlertid opp til kommuner, fylkesmenn og øvrige instanser å følge opp anbefalingene.

Rovviltnemnda vil se de økonomiske landbrukspolitiske virkemidlene i sammenheng med ordningen for tilskudd til forebyggende og konfliktdependende tiltak. Målet er at virkemidlene samlet bidrar til effektive, og helst varige løsninger for å redusere konflikter og tap av beitedyr. Ofte vil det være aktuelt med felles og samordnet finansiering av tiltak eller prosjekter. Og en må forsøke å hindre virkemiddelbruk som har motstridende konsekvenser.

Tabell 14. Noen av de ulike tilskudds- og erstatningsordningene i landbruket og i reindriften som kan ses i sammenheng med utfordringer knyttet til rovvilt. Veiledende er søknadsfrister per 2012 oppgitt. Fylkesmennene kan alltid kontaktes ved spørsmål om ordningene. En kan også lete seg frem til informasjon under «landbruk» eller «miljøvern» inne på ønsket fylke hos <http://fylkesmannen.no>. Mye nyttig informasjon fra reindriftsforvaltningen er samlet inne på <http://www.reindrift.no>

Tilskudds- og erstatningsordninger	Søknadsfrist
Forebyggende og konfliktdependende tiltak	15. januar (akutte tiltak kan omsøkes hele året)
Erstatning for tamrein tapt til rovvilt	1. april
Erstatning for sau drept av fredet rovvilt	1. november
Erstatning for tap av sau på beite	31. desember
Regionale miljøtilskudd for jordbruket (RMP)	20. august
Spesielle miljøtiltak i jordbruket	Fastsettes av kommunen
Investeringstøtte til organisert beitebruk	Troms: 15. februar, Finnmark: hele året
Regionalt bygdeutviklingsprogram (RBP)	Erstatter dagens BU-program

Landbrukspolitiske virkemidler

Rovviltnemnda vil anbefale å jobbe for samordning mellom miljøvirkemidler og tilskuddsordninger i landbrukssektoren. Dette kan være de regionale miljøprogrammene (RMP), spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) og investeringer i beitefelt (INB), regionalt bygdeutviklingsprogram (RBP, dvs. dagens BU), samt de regionale utviklingsprogrammene (RUP).

Regionalt miljøprogram (RMP)

Det overordnede formålet med miljøprogramsatsingen er å bidra til økt målretting av miljøarbeidet i jordbruket og bedre synliggjøring av jordbrukets samlede miljøinnsats. De regionale miljøprogrammene skal stimulere til tiltak som bidrar til to hovedmålsettinger:

- ivareta kulturlandskapet
- redusere forurensninger

Gjennom egne forskrifter har fylkesmennene i Troms og Finnmark, i samarbeid med landbruksnæringen, opprettet fylkesvise tilskuddsordninger for miljøtiltak i jordbruket. Både i Troms og Finnmark er de fleste ordningene innrettet mot å hindre gjengroing ved utstrakt bruk av beiting. Per 2012 inneholder ingen av miljøprogrammene ordninger som er spesielt innrettet mot driftstilpasninger eller driftsomlegginger for å redusere tap og skader grunnet rovvilt. Dog inneholder miljøprogrammene i begge fylker ordninger som indirekte støtter mindre driftstilpasninger som kan være gunstig for beitebrukere i rovviltutsatte områder. Dette gjelder blant annet ordningen «tilskudd til beite på øyene» i Troms, og «tilskudd til frakt av sau» i Finnmark. I tillegg har miljøprogrammene i begge fylkene en ordning med støtte til drift av beitelag.

Rovviltnemnda ønsker å komme med innspill som angår beitedyr-rovvilt i forbindelse med rullering av de regionale miljøprogrammene.

Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)

SMIL er en nasjonal ordning som blir forvaltet av kommunene i samarbeid med landbruksnæringa. Formålet med denne ordningen er «å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensingen fra jordbruket, utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift.» Videre skal «prosjektene og tiltakene prioriteres ut fra lokale målsettinger og strategier.»

Selv om kommunene tillates stor grad av skjønn i forvaltningen av ordningen, er det begrenset adgang til å benytte midler til driftsomlegginger i saueholdet eller andre rovviltrettede tiltak. Bruk av SMIL-midler bør imidlertid kunne forsvares i de tilfeller tiltak/prosjekter ivaretar både beite- og rovviltinteresser. I slike sammenhenger bør det være grunnlag for en samordnet finansiering/støtte fra flere instanser.

Investeringsstøtte til organisert beitebruk

Ordningen med investeringsstøtte til organisert beitebruk forvaltes av Fylkesmannen. Formålet er å støtte opp om investeringer i beitefelt som medvirker til organisert utnyttelse av beiteområdene, rasjonell drift i beitelagene og hindre tap av beitedyr. Tilskudd kan gis til tiltak som fremmer beitebruken i et område.

Det er viktig at investeringsmidlene nyttes til å fremme langsiktige løsninger i rovdyrutsatte områder. I områder med reinbeite, bør søknaden legges fram for Reindriftsforvaltningen før den blir avgjort.

Det er mest aktuelt å gi tilskudd til faste innretninger: sperregjerder, ferister, bruer, gjeterhytter, samt andre investeringstiltak så som sanke- og skilleanlegg, rydding/utbedring av drifteveier med mer. Det kan også innvilges tilskudd til utrednings- og planleggingstiltak for å få på plass avklaringer før eventuell gjennomføring av investeringstiltak. Støtte til innkjøp av radiobjeller er også en mulighet.

Bygdeutviklingsmidler (BU) – i framtida: Regionalt bygdeutviklingsprogram (RBP)

BU-midlene skal legges til rette for næringsutvikling som danner grunnlag for langsiktig, lønnsom verdiskapning og desentralisert bosetting med utgangspunkt i landbrukets ressurser og landbrukseiendommen spesielt. I § 4 i forskrift om midler til bygdeutvikling heter det at «Dersom bygdeutviklingsmidler nyttes til tiltak i rovviltutsatte områder skal det tas utgangspunkt i anbefalingene fra den regionale rovviltnemnda, sett sammen med andre mål og rammebetingelser som gjelder for vedkommende region.»

I de regionale strategiene for landbruksrelatert næringsutvikling i Troms prioriteres målrettede tiltak/prosjekter som kan dempe konfliktene mellom beitedyr og rovvilt så fremt disse ikke får støtte gjennom andre ordninger. Tiltak rettet mot tidlig nedsanking samt prosjekt for å kartlegge og tilrettelegge arealer i forbindelse med beredskapsarealer prioriteres spesielt.

I desember 2011 la regjeringen frem melding til Stortinget 9 (2011–2012) om landbruks- og matpolitikken *Velkommen til bords*. Denne ble behandlet av næringskomiteen og innstilling ble lagt frem for Stortinget i mars 2012. I april behandlet Stortinget meldingen. På bakgrunn av meldingen og behandlingen av denne, vil det som er dagens bygdeutviklingsordning (BU) bli endret. Fylkesmannen er tildelt ansvaret med å utvikle og gjennomføre det Regionale bygdeutviklingsprogrammet (RBP). Hvordan dette vil påvirke virkemiddelbruken regionalt vil avhenge av nasjonale føringer og målsettinger fra LMD. Ved utarbeidelse av de regionale programmene ønsker den regionale rovviltnemnda å komme med innspill til RBP om mulige samarbeidsområder knyttet til tematikk beitedyr og rovvilt.

I Finnmark pågår det en prosess med å utarbeide nytt regionalt bygdeutviklingsprogram (RBP) i tråd med melding til Stortinget 9 (2011–2012) *Velkommen til bords*. I det kommende bygdeutviklingsprogrammet kan det være aktuelt å ta med målsettinger og tiltak som kan bidra med å dempe konflikter mellom beitedyr og rovvilt.

Regionalt utviklingsprogram (RUP)

Fylkeskommunene forvalter midler som skal benyttes til regional utvikling på vegne av kommunal- og regionaldepartementet. Midlene skal brukes i henhold til regionalt utviklingsprogram som er basert på gjeldende fylkesplan og innspill fra det regionale partnerskap. I Troms vedtas regionalt utviklingsprogram av fylkesrådet etter at regionalt samarbeidsforum Troms, det regionale partnerskapet hvor Fylkesmannen og landbruksorganisasjonene er representert, har kommet med innspill til satsingsområder. I Finnmark ble gjeldende regionalt utviklingsprogram *RessursRIK region 2010–2013* vedtatt av Fylkestinget 9. desember 2009. Fylkesmannens landbruksavdeling er en del av RUP-partnerskapet i Finnmark. I RUP-planen er jordbruk og reindrift egne innsatsområder, men forholdet til utmarksbeite og rovvilt er ikke et konkret tema i utviklingsprogrammet.

I regionalt utviklingsprogram for Troms er rovvilt eget innsatsområde og det er anledning til å støtte næringsrettede tiltak/prosjekter i rovviltutsatte områder. Det kan være i samarbeid med Fylkesmannen i Troms, gjerne ved finansiering delt mellom RUP- og BU-midler.

Fylkeskommunen i Finnmark ved hovedutvalget for kultur, næring og samferdsel vedtar årlige handlingsplaner knyttet til det regionale utviklingsprogrammet. For 2012 prioriteres flere innsatsområder, blant annet matfylket Finnmark, jordbruk og reindrift. Prioriteringene er rundt formulert og det er mange ansvarlige. Det vil derfor være en vurdering om søknader knyttet til beitedyr – rovvilt vil være innenfor innsatsområdene.

Reindriftspolitiske virkemidler

Reindriftspolitiske virkemidler er i hovedsak knyttet til lovverket gjennom reindriftsloven og økonomiske ordninger over reindriftsavtalen.

Reindriftas bruk av arealer er basert på inndeling i reinbeitedistrikter med etablerte bruksrettigheter for de med siidaandel. Det er derfor svært begrensede muligheter for å gjennomføre omlegginger i driftsopplegget ved for eksempel å benytte rovviltfrie eller mindre rovviltutsatte områder.

Staten ved Landbruks- og matdepartementet og Norske Reindriftssamers Landsforbund, gjennomfører hvert år forhandlinger om reindriftsavtalen. Gjennom reindriftsavtalen er det utformet politiske virkemidler og tilskuddsordninger som skal stimulere til økt verdiskapning og produksjon. Ordningen for direktetilskudd til reieneierne er blant annet basert på omsetningen av reinkjøtt. Når tapene forårsaket av rovvilt blir så høye at dette innebærer en reduksjon i slakteuttaket, får dette også følger for reieneiernes muligheter til å nyttiggjøre seg denne tilskuddsordningen. Tap godkjennes ikke, og reduserte kjøttinntekter gir dermed også et redusert direktetilskudd.

Rovviltnemnda har selvsagt ingen innflytelse på utformingen av avtalens virkemiddelordninger, men det er grunn til å reise spørsmål om det kan være aktuelt å vurdere lempninger i kravene til tilskudd over reindriftsavtalen i de mest tapsutsatte områdene. I så fall er dette forhold som avtalepartene må vurdere gjennom forhandlingene.

Driftstilskudd/produksjonstilskudd, tilskudd til tidligslakt og slakt av kalv

De direkte tilskuddene til siidaandelene er sammensatt av et fast tilskudd i form av driftstilskudd og et produksjonsavhengig tilskudd. Det produksjonsavhengige tilskuddet utgjør 25 prosent av verdien av omsetningen. I distrikt med store tap til rovvilt vil de reduserte slaktemuligheter dette innebærer også medføre et redusert produksjonstilskudd.

Tilskuddet til slakt av kalv er et produktivitetsfremmende virkemiddel. Kalv er mer tapsutsatt enn voksen rein, og et optimalt uttak av kalv er derfor også tapsforebyggende i forhold til rovvilt.

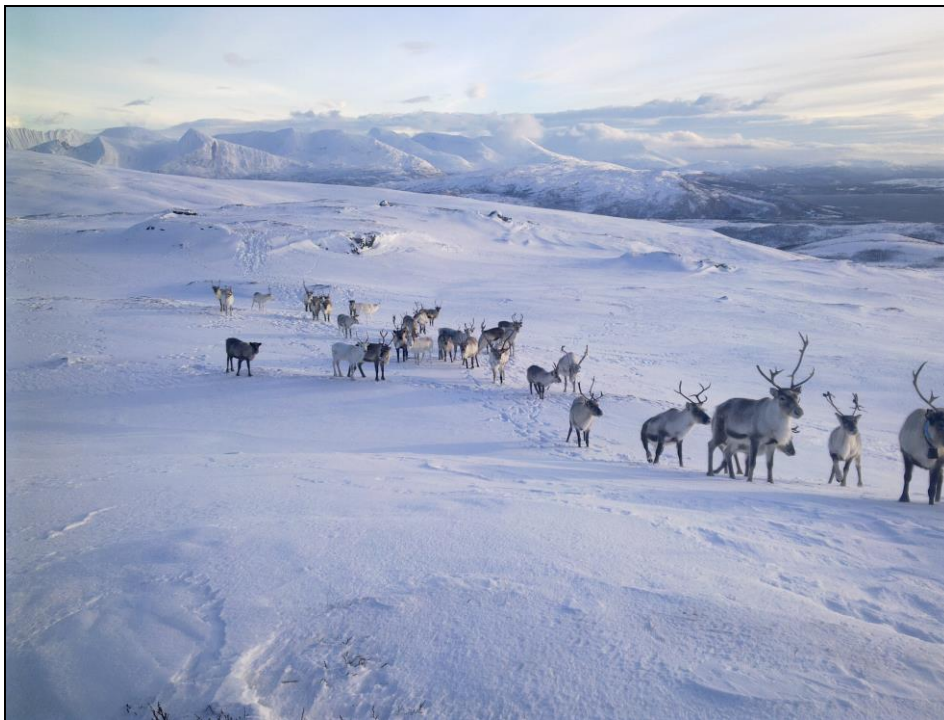
Tidligere ble det gitt tilskudd til tidlig slakting (slakting før 10. oktober på sommerbeiteområde og 31. desember på høstbeiteområde). Det ble i første rekke gitt for å spare høst- og vinterbeitene. Tidlig slakting vil også ha en tapsreducerende effekt i distrikt som er utsatte for tap i vinterområdet. Dette tilskuddet ble imidlertid tatt ut fra driftsåret 2010/2011.

Reindriftens utviklingsfond

Reindriftens utviklingsfond (RUF) kan støtte utviklings- og investeringstiltak i reindriften generelt. Tiltak som ligger innenfor fondets formål og virkeområde kan være tiltak i praktisk reindrift, strukturtiltak til bedring av ressursbalansen, veiledning og opplæring i reindrift eller tiltak av kulturell betydning for reindriftsamer. Vilkår for søknad går frem av *Forskrift for reindriften utviklingsfond*.

Transportstøtte

Over reindriftsavtalen ytes støtte til distrikter som foretar flytting med båt eventuelt bil til sommerdistrikter på øyene. Støtten skal virke til å utjevne kostnadene i forhold til andre distrikt. Denne flyttingen til mindre rovviltutsatte områder har også en tapsreducerende effekt.

Rein på Slettfjellet ved Blåtinden, Balsfjord kommune. Foto: Maya Bakkland

9.3.5 Anbefaling av beiteområder for sau

I forskrift fastsatt av Landbruks- og matdepartementet om midler til bygdeutvikling (FOR 2009-01-28 nr. 75), står det følgende i § 4:

Dersom bygdeutviklingsmidler nyttes til tiltak i rovviltutsatte områder, skal det tas utgangspunkt i anbefalingene fra den regionale rovviltnemnda, og sett i sammenheng med andre mål og rammebetingelser som gjelder for vedkommende region.

Regionale BU-midler forvaltes i Troms og Finnmark både av fylkesmennene og Innovasjon Norge. Anbefalinger det her er snakk om gjelder i første rekke beiteområder for sau i rovviltutsatte områder. I Troms og Finnmark, som i de fleste andre regioner, er begrepet «rovviltutsatt område» vanskelig å definere. I praksis er det glidende overganger mellom områder med normalt/akseptabelt tapsomfang og områder med store tap forårsaket av rovvilt. I de fleste områdene varierer tapene fra år til år, også i de områdene som historisk sett har hatt størst tap over lengre tid. Det finnes heller ingen offisiell definisjon av rovviltutsatte områder.

I forvaltningen av rovvilt er det lagt stor vekt på at forvaltningen skal være arealdifferensiert. Det vil i praksis bety en grensedragning mellom områder prioritert for rovvilt (A-områder) og områder prioritert for beitedyr (B-områder). Denne grensedragningen er et kompromiss mellom nødvendig areal til leveområder for rovvilt og eksisterende beiteområder for sau og kalvingsområder for rein.

Rovviltnemnda anbefaler alle beiteområder hvor det per 2012 er sau på utmarksbeite som aktuelle også videre framover.

Imidlertid finnes det områder rovviltnemnda ikke anbefaler brukt til beiteområde for tradisjonelt sauehold. I Dividalen, Kirkesdalen og Rostadalen i Troms er det ikke lenger sauebruk i drift. I Pasvikdalen i Finnmark er også det tradisjonelle saueholdet basert på store utmarksområder borte. En av hovedårsakene til dette er store tap av sau til rovvilt over lengre tid. I disse områdene har det over tid utviklet seg, dog ufrivillig, en form for arealdifferensiert forvaltning. I områder innenfor forvaltningssone A for bjørn anbefaler rovviltnemnda at det ikke gjenopptas et utmarksbasert sauehold.

9.3.6 Samarbeid og dialog

Rovviltnemndene skal gjennomføre vedtatt nasjonal rovviltpolitikk innenfor sine regioner. Det er i stortingsmelding nr. 15 (2002–2003), *Rovvilt i norsk natur*, videre presisert at dette arbeidet skal skje i dialog med berørte parter, som for eksempel nærings- og miljøorganisasjoner, kommuner, forvaltning og forskning. Fra rovviltnemndas side er det ønskelig, ikke bare med dialog, men med direkte samarbeid. En god og hensiktsmessig forvaltning får en kun dersom alle berørte parter i fellesskap bidrar på en konstruktiv måte til å nå målene. Gjennom samarbeid og dialogen har nemnda som mål å:

- formidle og tilegne informasjon og kunnskap
- skape forståelse og tillit
- bidra til samhandling

Følgende arenaer er viktige for samarbeid og dialog:

- arena rovvilt (åpne bygdemøter med rovvilt og rovviltforvaltning som tema)
- møter med ulike faglag og organisasjoner gjennom hele året
- observatørstatus for en del institusjoner og organisasjoner i nemndas møter
- utviklingsprosjekter (Nord-Troms prosjektet, Leve i Naturen, Dyr i drift m.m.)
- referansegrupper for rovviltnemnda

Fra 2014 vil det bli etablert referansegrupper for rovviltnemnda i hvert fylke der partene som er mest berørt av rovviltutfordringene vil bli invitert en gang i året til en tettere dialog om utfordringene fremover. På oppstartsmøtet for Dyr i drift vedtok styringsgruppen (som også nemnda er en del av) en prosjektbeskrivelse for prosjektet. Under satsingsområdet 5) informasjon og formidling står det blant annet:

«Prosjektet er også ansvarlig for å arrangere samling for referansegruppen en gang i året. Referansegruppen skal også fungere som en referansegruppe for rovviltnemnda når det gjelder Troms fylke. Samlingene avholdes fortrinnsvis i siste halvdel av januar, etter at fersk tapsstatistikk foreligger og i god tid før rovviltnemnda har møte om årets FKT-prioriteringer. På disse samlingene skal det informeres om bl.a. utviklingen i prosjektet samt fremtidige

aktiviteter og prioriteringer. I tillegg skal gruppen ha muligheter til å gi tilbakemeldinger til forvaltningen når det gjelder mål og strategier samt prioriteringer av FKT-midler.»

9.3.7 Eallit Luonddus/Leve i Naturen

Leve i Naturen har vært et treårig rovviltprosjekt i Troms og Finnmark. Bakgrunnen for prosjektet har vært et ønske fra forvaltningens side om å redusere konflikten mellom beitebruksinteressene og miljøverninteressene ved å bidra med tiltak som kan redusere tap av beitedyr til rovvilt. Prosjektet var knyttet opp til målsettingene i forvaltningsplan for rovvilt i region 8 og på den måten gjenspeiler Leve i Naturen den tosidige målsettingen i norsk rovviltpolitikk. Prosjektet er tuftet på erfaringene blant annet fra Nord-Troms prosjektet samt flere års erfaringer med forskjellige forebyggende/konfliktdempende og kompetansehevende tiltak. Prosjektet, som hadde sin oppstart i januar 2009, har hatt beitenæringene, befolkning i rovviltutsatte områder, jegere og forvaltningen inkludert kommunene som målgruppe. Prosjekteiere har vært fylkesmennene, fylkeskommunene, rovviltnemnda, Sametinget og Statens landbruksforvaltning. Miljøorganisasjoner, beitenæringene samt kommunene (KS) har vært representert i styringen av prosjektet.

Prosjektet har favnet vidt, grovt sett kan prosjektets aktiviteter deles inn i følgende tiltaksområder med påfølgende aktiviteter:

Bestandsregulerende tiltak

- stimulering og tilrettelegging for rovviltjakt
- skadefelling – regionalt skadefellingslag

Andre forebyggende og konfliktdempende tiltak

- tradisjonelle tiltak
- utvikling av nye tiltak

Rådgeving/tilrettelegging

- gjeldende lover og regelverk
- tiltaksplaner rovvilt
- kommunenes rolle
- kommunale skadefellingslag

Kartlegging/utredning

- grunneiertyllatelser – rovviltjakt
- flytting av sau til øyer

Informasjon

- «Arena rovvilt»
- egen nettside, elektronisk nyhetsbrev

Prosjektet har oppnådd mest resultat i forhold til beredskap på skadefelling samt motivasjon og kompetanseheving av jegere og tilrettelegging for rovviltjakt. Dette har ført til større uttak av jerv (Troms) og gaupe (begge fylker) på ordinær jakt. Tap av sau er også redusert, spesielt i Troms. Prosjektet har også lyktes med etablering av en del nye forebyggende tiltak innen saueneæringen, som for eksempel organisert kadaversøk med hund. Dette har så langt ikke ført til økning i dokumentasjonsgraden for tap av sau til rovvilt. Imidlertid har dokumentasjonsgraden økt for rein. Tilbakemeldinger tilsier også at prosjektet har bidratt positivt til generell kompetanseheving/informasjon når det gjelder rovviltforvaltning, rovviltbiologi, forebyggende tiltak, regelverk og så videre.

Nye utviklingsprosjekter

Prosjekt Leve i Naturen ble avsluttet høsten 2012. Nemnda vedtok allerede tidlig på året en videreføring av de viktigste aktivitetene i to nye prosjekter, henholdsvis i hvert av fylkene i regionen. I Troms ble prosjektet «Dyr i drift» etablert allerede ved årsskiftet 2012/2013. Tilsvarende prosjekt er under etablering i Finnmark.

Prosjektene har en styringsgruppe bestående av rovviltnemnda i region 8 og fylkesmennene (landbruksavdelinga og miljøvernavdelinga). Bufenæring, reindriftsnæring og andre interessenter inviteres med i en referansegruppe. Hovedmålsettingen med prosjektene er å redusere skader fra rovdyr på beitedyr og redusere konflikter mellom næring og rovvilt. Målet nås gjennom effektive forebyggende og konfliktdempende tiltak og kompetansebygging. Følgende satsingsområder er satt opp for prosjekt Dyr i drift i Troms:

1. Iverksetting av effektive forebyggende og konfliktdempende tiltak
2. Etablering av interkommunale skadefellingslag
3. Legge til rette for rovviltjakt ved å avklare private grunneieres tillatelse til jakt
4. Etablere og videreutvikle lokale rovviltjaktmiljøer i områder med bestand av rovvilt
5. Samarbeide og være en støttefunksjon for prosjektet «Beitebruk i utmark»
6. Informasjon og formidling

Disse satsingsområdene blir nok også sentrale i tilsvarende prosjekt i Finnmark.

I Troms er det én prosjektstilling lokalisert til Fylkesmannen i Troms. I Finnmark ser man behov for 1–2 årsverk i samarbeid med to kommuner, henholdsvis en kommune øst og en vest i fylket. Prosjektets økonomiske ramme er 1 million kroner til hvert av fylkene per år.

9.3.8 Rolleavklaring for sekretariatet, det utvidede sekretariat og observatører

Rovviltnemnda vedtok på møtet den 22.6.2012 følgende rolleavklaring for rovviltnemndas sekretariat, det utvidede sekretariatet og observatører:

Sekretariatet ligger hos miljøvernavdelinga til Fylkesmannen i Troms. Utvidet sekretariat består av de innen Fylkesmennenes landbruks- og miljøvernavdelinger som til en hver tid har arbeidsoppgaver som er direkte knyttet opp mot rovviltnemndas arbeid. Ved behov for assistanse delegerer sekretariatet arbeidsoppgaver innen Fylkesmannsembetene. I praksis innebærer dette at den som sitter nærmest informasjonen bistår i saksforberedelsene. Dersom det i en hektisk arbeidsdag er usikkerhet knyttet til hvorvidt oppgaver fra sekretariatet skal prioriteres, må dette avklares mellom saksbehandler og avdelingsleder, da gjerne via fagansvarlig. Leder av nemnda kan da spille både med sekretariatet og med avdelingslederne.

Ganske ofte vil sekretariatet kunne ha nytte av hjelp hentet utenfor Fylkesmannsembetet, når disse blir bedt om å assistere, må de selv avgjøre om de vil prioritere å bistå. Rovviltnemnda kan ikke forvente at andre enn den personen som har ansvaret for sekretariatet setter seg inn i hver enkelt sak.

Støttespillere som rovviltnemnda ønsker å ha på sin liste over hvem som mottar saksforberedelser, møteinnkallelser, gis mulighet til å møte på rovviltnemndsmøtene og blir sendt møteprotokoll, de har ingen plikt til å sette seg inn i sakene eller til å møte på møtene,

men de gis en mulighet til å uttale seg og slik belyse saker de mener er viktige. Alle disse støttespillerne kaller vi observatører. Også observatørene kan bli bedt om å bidra i saksforberedelsene, de har imidlertid ingen plikt til å involvere seg i saksforberedelsene. Hverken observatørene eller landbruks- og miljøvernavingdelingene hos fylkesmennene har rett til å involveres i saksforberedelsene, men de har rett til å uttale seg før rovviltnemnda fatter vedtak på rovviltnemndsmøtet.

Dersom reindriftsforvaltningen, Mattilsynet, Statens naturoppsyn eller andre utenfor sekretariatet og rovviltnemnda er til stede på møtet, vil de bli bedt om en kort orientering omkring egen aktivitet siden forrige gang de orienterte. Rovviltnemnda kan i forkant av møtet be om å bli oppdatert innen et tema, likeledes kan rovviltnemndas observatører be om å få presentere sine data/sitt syn innen et tema. Rovviltnemnda skal legge til rette slik at alle som ønsker kommer til orde før vedtak fattes. Leder av nemnda påser ved behov å begrense tiden for innlegg slik at en kommer gjennom saklista.

Det er svært viktig at alle som deltar på rovviltnemndsmøtene er tydelige på hvem de representerer. Noe av intensjonen ved å involvere utvidet sekretariat og observatører på nemndsmøtene er å bedre samarbeidet om forvaltning av rovvilt, slik at de ulike aktørene i forvaltningen i størst mulig grad er samkjørte, og vet synspunktene til det andre forvaltningsorganet. I dette ligger en gjensidig plikt til å klargjøre sitt syn, forutsatt at en allerede kjenner saken.

Rovviltnemnda mener det er viktig at andre aktuelle samarbeidspartnere deltar på nemndas møter. Dette bidrar til å belyse saker og tema som kommer opp i møter.

Jerv og rein. Foto: Stein Ø. Nilsen

10. UTFORDRINGER I FORVALTNINGEN

Stortingsmelding nr. 15 (2003–2004) *Rovvilt i norsk natur*, og innstilling til Stortinget nr. 174 (2003–2004), samt Stortingets rovviltforlik, Representantforslag 163 S. (2010–2011), legger rammene for rovviltpolitikken.

Det vil likevel kontinuerlig foregå et arbeide med å tilpasse forvaltningen opp mot utfordringene med å sette rovviltpolitikken ut i praksis. Rovviltnemnda vil i dette kapittelet redegjøre for utfordringer som vi mener må løses for å øke sjansene for å lykkes med målsettingen om å ha både beitedyr og rovdyr i norsk natur.

10.1 Omfordeling av måltallene for gaupe

Gjennom Scandlynx sitt arbeid i Troms og Finnmark er det dokumentert fakta om gaupas biologi som ikke var kjent da de nasjonale måltallene ble fordelt mellom regionene. Gaupas matseddel i nord er dokumentert til å bestå av hovedsakelig tamme beitedyr, i motsetning til lenger sør i landet hvor rådyr er viktigste byttedyr. Rovviltnemnda har gjennom vedtak henvendt seg til MD og DN og bedt om at de regionale måltallene blir omfordelt slik at gaupa i større grad blir flyttet sørover og ut av reindriftsområdene. Vi vil fortsette å arbeide med å få dette realisert i forbindelse med at den regionale forvaltningen skal evalueres i henhold til Stortingets vedtak.

10.2 Forvaltning av kongeørn i Troms og Finnmark

Kongeørn forårsaker betydelig skade på beitedyr, spesielt på rein, men også på sau, enkelte villsaubesetninger har også vesentlige problemer med kongeørn. Det er i de nasjonale føringene for forvaltningen ikke lagt opp til en differensiert forvaltning når det gjelder kongeørn, og det eksisterer per 2012 ingen effektive forebyggende tiltak rettet mot arten.

I forvaltningsplan for rovvilt i region 8, vedtatt 21.9.2007 skrev rovviltnemnda følgende:

Rovviltnemnda i Troms og Finnmark er av den oppfatning at dagens forvaltning, som i praksis innebærer passiv utbetaling av erstatning, ikke kan fortsette. Nemnda ser behov for å øke kunnskapsnivået for i neste omgang å sikre en bedre og mer målrettet forvaltning av kongeørn. Med bakgrunn i dette har nemnda sendt et skriv til Miljødepartementet der følgende strategi foreslås:

1. Kartlegging av leveområder og bestandsomfang i regionen, spesielt i Finnmark.
2. Avklaring av de reelle tapene av beitedyr til kongeørn i regionen
3. Avklare effektive tiltak vedrørende uttak av skadevoldere (enkeltindivider)
4. Få en kvalifisert og seriøs vurdering av hvor stor bestanden av kongeørn må være for at den skal være levedyktig
5. Fastsette bestandsmål for kongeørn, både nasjonalt og regionalt
6. Utvikle forvaltningsmessige verktøy for å regulere skadeomfanget forårsaket av

kongeørn:

- *Effektive metoder for skadefelling*

- *Eventuelt å vurdere utvikling av generelle bestandsregulerende tiltak*

Det første av punktene over er det siden forrige forvaltningsplan kommet et godt stykke lengre med. Punktene 2–6 er ikke kommet særlig lengre, rovviltnemnda vil fortsette å jobbe for disse punktene.

10.3 Endring av jakttiden for gaupe

Gjennom arbeidet til Scandlynx er det dokumentert at gaupa yngler i månedsskiftet mai–juni i våre områder. For å kunne lykkes bedre med å få tatt ut vedtatte jaktkvoter, vil rovviltnemnda jobbe for at jakttiden på gaupe forlenges med to uker, frem til 15. april.

10.4 Uttak av gaupe som ikke blir tatt ut under ordinær jakt

Gjennom Stortingets rovviltforlik i 2011 ble forvaltningen pålagt å sørge for at det blir gjort uttak av rovvilt når man i løpet av lisensfellingsperioden ikke hadde lyktes med å ta ut vedtatte kvoter. Så langt har dette blitt praktisert ved å sette inn SNO ved uttak av ulv, bjørn og jerv, men ikke gaupe som det er kvotejakt på. Rovviltnemnda vil jobbe for at SNO skal være ansvarlige for å gjøre eventuelle ekstraordinære uttak også av gaupe slik at det kan utøves en ensartet forvaltning på alle arter.

10.5 Forbedre metodikken for beregning av reell bjørnebestand

Miljøverndepartementet sendte 3. januar 2012 ut høringsforslag om endringer i rovviltforskriften. Rovviltnemnda sendte sin høringsuttalelse til dette 29.3.2012. Her var konklusjonen at rovviltnemnda «støtter en reduksjon i bestandsmålet for bjørn i region 8.»

MD fastslår også i dette høringsforslaget at det nå skal tas i bruk en ny modell for beregning av årlige ynglinger av bjørn ut fra antall individer dokumentert gjennom DNA-analyser, bjørnekullsimuleringsmodellen (BKS-modellen).

Rovviltnemnda mener denne modellen er mangelfull, og vil jobbe for at den videreutvikles før den kan tas i bruk, slik at man kan få frem best mulig estimater og beregne det reelle antall bjørnekull som årlig fødes i den enkelte region.

10.6 Endret regelverk for bruk av kamera/elektronisk overvåking ved båsfangst

Den teknologiske utviklingen går raskt, og viltkamera brukes i dag i stort omfang av mange aktører i forbindelse med aktiviteter og arbeid i naturen.

Båsfangst av jerv kan være et viktig virkemiddel for å kunne klare å gjøre de vedtatte uttak i lisensfellingsperioden. Dagens regelverk hvor det kreves fysisk besøk ved båsene to ganger

daglig så lenge båsene er i bruk oppleves som unødvendig stivbeint i vårt område med store avstander og få veier. Mange vegrer seg for å bruke dette virkemiddelet.

Rovviltnemnda vil jobbe for at regelverket endres slik at det i større grad blir tilpasset de mulighetene som elektronisk overvåkning gir.

10.7 Regelverk for motorferdsel i forbindelse med fellingsoppdrag

Dagens regelverk krever at grunneier må gi sin tillatelse til jegeren ved kvotejakt og lisensfelling. Ved skadefellingstillatelser gitt av Fylkesmannen, eventuelt DN, tilsidesettes denne grunneierretten, men grunneier og kommunen må likevel involveres og gi sitt samtykke dersom fellingslaget skal benytte motorferdsel (snøscooter) i forbindelse med fellingsoppdraget. Svært ofte tar det så lang tid å skaffe disse tillatelsene at skadefellingen ikke lenger lar seg løse.

Gjennom endringer i regelverket går utviklingen nå i retning av at fellingsoppdragene gis til kommunale eller interkommunale fellingslag, og skadefellingsoppdragene får mer og mer karakter som offentlige oppdrag.

Rovviltnemnda vil jobbe for at regelverket for motorferdsel endres slik at Fylkesmannen også kan gi tillatelse til nødvendig motorferdsel i forbindelse med fellingsoppdrag, kontroll av båå og utkjøring av åte.

10.8 Driftsomstillinger grunnet rovvilt

I region 8 er det beiteområder som har hatt store årlige tap grunnet rovvilt de senere årene. Enkelte besetninger er sterkt plaget av bjørn, hovedsakelig unge hannbjørner. Besetningene befinner seg utenfor A-området for bjørn, men tapene må kunne betegnes som meget store og vedvarende.

Rovviltforliket av 2011 sier i punkt 2.2.14:

Det legges til grunn at virkeliggjøringen av bestandsnivå for bjørn ikke vil kreve areal utover omfanget av dagens yngleområder. En økt tetthet av bjørn vil forsterke behovet for omstilling i landbruket i disse områdene. Det skal iverksettes nødvendige tiltak for å gjennomføre dette. Nivået på bevilgningene bestemmes i det enkelte års budsjett.

Rovviltnemnda ønsker å peke på at en økt tetthet av bjørn også vil kunne forsterke behovet for omstilling i områder som grenser til A-områdene. Nemnda kan prioritere omstillingsmidler fra regional FKT-pott, men det vil medføre at tilskudd til andre og nødvendige forebyggende- og konfliktdempende tiltak blir meget skadelidende. Rovviltnemnda mener derfor det er svært viktig det kommer på plass en nasjonal omstillingsordning, slik arbeidsgruppen oppnevnt av LMD og MD foreslår i rapporten *Driftsomstillinger grunnet rovvilt*.

I melding til Stortinget nr. 9 (2011–2012) om landbruks- og matpolitikken, *Velkommen til bords*, omtales også driftsomstilling grunnet rovvilt. Her vises det i punkt 9.11.1.2 til at arbeidsgruppas rapport skal følges opp med videre prosess. Rovviltnemnda i region 8 mener

departementene bør gå i gang med denne prosessen og ta frem arbeidsgruppas anbefaling. Dersom det kommer på plass en nasjonal omstillingsordning, kan forvaltningen reelt tilby en mer verdig omstilling/nedlegging. Mange har investert betydelige midler i bruket og dette bør kompenseres under de rådende forholdene, dersom de gjennomfører omstilling som medfører opphør av sau på utmarksbeite.

10.9 Tiltak for å effektivisere kvotejakt, lisensfelling og skadefelling av rovvilt

Rovviltnemnda vil fortløpende se på om det er mulig å jobbe for endringer i lovverket som kan effektivisere kvotejakt, lisensfelling og skadefelling av rovvilt. Slike endringer vil rovviltnemnda vurdere både etisk, dyrevelferdsmessig og med tanke på god jaktmoral og sikkerhet. Bruk av lysforsterkende siktemidler ved åtejakt er et eksempel på et potensielt hjelpemiddel rovviltnemnda vil se nærmere på.

Jerv i lufta. Foto: Stein Ø. Nilsen

11. AVVEININGER – VALG AV FORVALTNINGSGRENSER ROVVILT

En av de vanskeligste, og viktigste oppgavene rovviltnemnda har, er å avgjøre i hvilke områder den enkelte rovviltart skal ha prioritet framfor beitedyr. Når et område er A-område for en rovviltart betyr dette at beitenæringen i området må gjøre de tilpasninger som er nødvendig for å hindre tap av beitedyr til aktuelle rovviltart. Motsatt, når et område er B-område for en rovviltart, skal ikke rovviltarten representere et skadepotensial for husdyr. Det skal heller ikke være rovvilt som representerer et skadepotensial i kalvingsområder for tamrein. Store deler av regionen er kalvingsområder for tamrein. For at bestandsmålene skal kunne nås innen A-områdene kommer ikke nemnda utenom å legge deler av A-områdene i områder hvor rein kalver. Uttak av rovvilt som skal skje innen A-områdene, prioriteres til kalvingsområder og til tiden før kalvingen starter. FKT-midler har også høy prioritet i slike områder. Når nemnda i det videre gjør rede for avveininger i valg av forvaltningsgrenser for rovvilt, legges forvaltningsgrensene fra planen vedtatt 21.9.2007 til grunn. Det er der det er gjort endringer nemnda vil vise til hva som gjør at behovet for endringer har blitt veid tyngre enn hensynet til forutsigbarhet.

Fastsetting av forvaltningsgrenser for gaupe, jerv og bjørn berører mennesker som har sitt virke, sitt livsgrunnlag i regionen. Forvaltningsgrensene berører de mennesker som bor i distriktene, og de som ferdes i utmarka. Forvaltningsgrensene berører beitedyr og rovvilt og således også økosystemene og naturen i regionen. For alle saker som berører naturmangfold følger det av naturmangfoldloven § 7 at prinsippene i naturmangfoldloven §§ 8–12 skal legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet.

Når det gjelder kravet til kunnskap om naturmangfold i naturmangfoldloven § 8 vil rovviltnemnda vise til forvaltningsplanens kapittel fire hvor det fremgår at kunnskapen om bestandsstatus til gaupe og jerv regionalt og nasjonalt, gjennom blant annet årlige overvåkingsrapporter siden 2002 for gaupe og siden 2001 for jerv, er svært god. I samme kapittel går det frem at overvåking av brunbjørn har vært mer utfordrende. Men ved DNA-analyser av prøver samlet i Norge siden 2008 har en gjennom Nasjonalt overvåkingsprogram for rovvilt fått et godt minsteestimat på brunbjørnbestanden. Det er også gjennomført omfattende forskning på rovviltartene, og deres interaksjoner med hverandre. I region 8 må Scandlynx sin forskning i så måte nevnes spesielt.

Videre er det en solid forsknings- og erfaringsbasert kunnskap om problematikken rovvilt – beitedyr. Erfaringer er hentet både fra forvaltning og fra reindriften og bufeholdet. Kunnskap hos de som har hatt sitt virke ved bruk av beitedyr i utmark har gjennom forskning de siste år blitt vitenskapelig dokumentert. Scandlynx har ved å radiomerke og følge gaupe og jerv i regionen bidratt til viktig forståelse for artenes områdebruk. Det skandinaviske bjørneprosjektet har i rapport 2010 – 3, Bjørnens status og økologi i Skandinavia, beregnet bjørnens arealbehov i region 8 ut fra et mål om antall årlige ynglinger. De fant at arealbehovet, for å nå regionens bestandsmål, for A-områder innenfor region 8 var 6–12 prosent av regionens areal. I denne planen utgjør A-områdene for bjørn 14,85 prosent av regionens fastmarksareal.

Naturmangfoldloven § 10 sier at en påvirkning av et økosystem skal vurderes ut fra den samlede belastningen som økosystemet er eller vil bli utsatt for. Rovviltnemndas syn er at det gjennom rovviltforliket 2011, hvor de nasjonale bestandsmålene for gaupe og jerv ble videreført mens bestandsmålet for bjørn ble endret, er foretatt en vurdering av økosystemets samlede belastning. Dette i lys av den todelte målsettingen om beitedyr og rovvilt.

Rovviltnemnda har vurdert muligheten til å nå og opprettholde bestandsmålene for de enkelte rovviltarter innenfor A-områdene. Rovviltnemnda har ved fastsetting av forvaltningsgrenser forholdt seg til fastsatte bestandsmål og den todelte målsettingen.

Føre-var-prinsippet i naturmangfoldlovens § 9 skal hovedsakelig brukes der man ikke har tilstrekkelig kunnskap. Rovviltnemnda mener kunnskapsgrunnlaget er svært godt, og har ikke tillagt føre-var-prinsippet vekt ved fastsetting av forvaltningsgrenser.

Rovviltnemnda er gjennom rovviltforskriften og andre nasjonale føringer pålagt å forvalte rovvilt innenfor fastsatte rammer. Naturmangfoldloven § 11 (kostnadene ved miljøforringelse skal bæres av tiltakshaver) sier at «tiltakshaveren skal dekke kostnadene ved å hindre eller begrense skade på naturmangfoldet som tiltaket volder, dersom dette ikke er urimelig ut fra tiltakets og skadens karakter.» Rovviltnemnda forholder seg til bestandsmålet som er et kompromiss mellom beitenæring og rovvilt, fastsatt i rovviltforskriften § 4. Rovviltnemnda vil gjennom forvaltningsplanen sikre en bærekraftig forvaltning av rovvilt samtidig som hensynet til næringsutøvelse og andre samfunnsinteresser ivaretas, blant annet slik at en kan fortsette med beitedyr i utmark. Utmarksbasert beite opprettholder et særegent landskapsbilde, og det gir et næringsnett, der samfunn av planter, dyr, sopp og mikroorganismer fungerer i samspill innbyrdes og med det ikke-levende miljøet, som er annerledes enn hva en ville hatt uten slikt beite. Rovviltet påvirker også økosystemene de er en del av.

Naturmangfoldloven § 12 (miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder) sier at «for å unngå eller begrense skader på naturmangfoldet skal det tas utgangspunkt i slike driftsmetoder og slik teknikk og lokalisering som, ut fra en samlet vurdering av tidligere, nåværende og fremtidig bruk av mangfoldet og økonomiske forhold, gir de beste samfunnsmessige resultater.» Innenfor fastsatte rammer, jf. den todelte målsettingen om rovvilt og beitedyr, vil rovviltnemnda gjennom forvaltningsplanen gi føringer for bruk av forebyggende og konfliktdempende midler samt føringer for en tydelig arealdifferensiert forvaltning. Dette vil gi forutsigbarhet og slik de beste samfunnsmessige resultater.

11.1 Fordeling av rovvilt i region 8

I rovviltforskriften § 4 bokstav h) er det fastsatt at i region 8 skal det være «10 ynglinger av gaupe - hvorav 4 i Finnmark, 10 ynglinger av jerv - hvorav 3 i Finnmark og 6 ynglinger av bjørn.» Det er altså opp til rovviltnemnda i region 8 å fordele antall bjørneynglinger mellom fylkene og mellom A-områder. Bestandsmålet for bjørn i region 8 er seks årlige ynglinger. Rovviltnemnda vil her si hvordan fordelingen av antall ynglinger av bjørn skal være mellom A-området i Troms, A-området i Karasjok og Kautokeino, og A-området i Sør-Varanger. Det skal være én yngling i Troms, tre ynglinger i Karasjok og Kautokeino og to ynglinger i Sør-Varanger.

11.2 Forvaltningsgrense bjørn

Troms

I Troms var området Istindan – Rostafjellet foreslått tatt inn i A-området for bjørn, mens det tidligere A-området i Storfjord og Kåfjord var foreslått tatt ut. De mest tungtveiende argumentene mot denne løsningen var at dette ville gjort bufferen mot saueområder i Midt-Troms mindre samt at området Istindan – Rostafjellet har gode områder for å jakte bjørn.

Men, området som ble foreslått lagt til har gode bjørnehabitater, og sannsynligheten for å oppnå bestandsmålet innen A-området ville bli økt. Konflikten med reindriften er ikke større her enn i det nordlige området som tas ut, og konflikten med sau er mindre. Med et større A-område for bjørn ville kalvingsland for svensk rein i indre Troms behøve mindre tetthet av bjørn for at bestandsmålet skulle nås. Rovviltnemnda mener den endelige grensen der området Storfjord og Kåfjord tas ut, mens grensa i Bardu og Målselv opprettholdes, med noen små justeringer, samtidig som mål om den ene ynglingen flyttes fra Troms til A-området i Karasjok og Kautokeino, er den beste løsningen sett bestandsmål, beitenæring og samfunn under ett.

Finnmark

I Finnmark er området Strand – Brattli tatt ut av A-området i Pasvik. Dette åpner for årlig bjørnejakt ved de tettstednære områdene øst for Langfjordeid til Skogfoss, uavhengig om bestandsmålet er nådd i A-området. Slik vil man kunne beskatte bjørn i «problemområdene» relatert til bosetting. A-området blir mindre i omfang, og lengre fra tettbebyggelsen nordøst i Pasvikdalen. Endringen anses å ha liten betydning for bestandsmåloppnåelsen i Pasvik.

A-området i Karasjok er endret noe nær Karasjok tettsted, rovviltnemnda mener grensen nå opprettholder de viktigste områdene for bjørn, samtidig som A-området er lagt utenfor tettbebyggelse.

11.3 Forvaltningsgrense jerv

Troms

Bestandsmålet for jerv i Troms er sju årlige ynglinger. I 2011 ble det innenfor det tidligere A-området i Målselv og Balsfjord dokumentert/antatt ni ynglinger. På grensen mellom tidligere A- og B-område i Nordreisa og Storfjord ble det i 2011 dokumentert to ynglinger. Jervebestanden innenfor det tidligere A-området i Troms har vært vesentlig over bestandsmålet. Derfor mener rovviltnemnda det er riktig å redusere størrelsen på A-området. I Troms er A-området for jerv avkortet i sør, området ved Bones er tatt ut av A-sonen. Det vil nå bli en større buffer mot viktige beiteområder for sau i Sør-Troms, og det vil kunne avlaste sauebesetninger i Bardudalen. Området som foreslås endret til B-område er viktig beiteområde for Gielas reinbeitedistrikt som har et stort rovviltpress fra før.

Finnmark

I Finnmark er den tidligere forvaltningsgrensen for jerv endret ved at A-området for bjørn mellom Kautokeino og Karasjok er tatt ut av A-området for jerv, mens A-området for jerv er utvidet med et område i nord-øst, sør for Varangerfjorden.

Reduksjonen i A-området er på bakgrunn av tett konsentrasjon av rein på vinterbeite i dette området. I området er det registrert kun en ynglelokalitet av jerv, den ligger til gjengjeld meget ugunstig til, på grensen av fire vintersiidagrupper. Jaging og uro forårsaket av jerv medfører sammenblanding og problemer for reindriften sør og sør-øst for Helliskogen. Jerv krysser grensa mellom Norge og Finland i området fra Karigasniemi til Angeli. Her er det fjellområder med jervlokaliteter på finsk side. Sør og vest for Angeli, langs finskegrensa er det ikke noe tett bestand av jerv. En konsekvent forvaltning her vil medføre at en jervebestand ikke får etablert seg fast i området.

Bakgrunnen for utvidelsen ved Varangerfjorden er forekomst og jevnlig yngling av gaupe og jerv i området sør for Varangerfjorden. Med denne justeringen anser rovviltnemnda at det vil bli enklere å oppnå bestandsmålet innen A-området. Sør for Varangerfjorden beiter ikke siidagrupperne like tett som i Anarjohka, og ved denne løsningen vil færre siidagrupper enn tidligere ligge i A-området for jerv. Området er heller ikke i umiddelbar nærhet til sauebeiteområder eller kalvingsområder for rein. Området som er svært kupert er et godt habitat for både gaupe og jerv, at dette blir et A-område for jerv vil bidra til genetisk utveksling med den finske jervebestanden i Lappland (mot norsk grense fra Nuorgam – Angeli), ved Inari. Det er per 2012 ikke registrert gener fra denne finske bestanden i den norske.

Konsekvenser av endringene i jervesonen i Finnmark

Ved målsetning om inntil tre årlige ynglinger i A-området for jerv, samtidig med mål om at forvaltningsområdene for gaupe og jerv overlapper, så egner sørsiden av Varangerfjorden seg bedre enn Anarjohka. Dette da det i Anarjohka ikke har vært registrert familiegrupper av gaupe, gaupebestanden regnes her som sporadisk, og nyetablering vil være uheldig. Området sør for Varangerfjorden er vinterbeite for reinbeitedistriktene Várjjatnjárga og Rákkonjárga, og sommer-/høstbeite for vestre Sør-Varanger reinbeitedistrikt. Várjjatnjárga som har vinterbeite på størst andel av området har de siste årene benyttet området fra midten av november til april.

Den nye jervegrensen gir en mye bedre overlapp enn tidligere med A-området for gaupe. Jerven benytter kadaver etter gaupe (*Mattisson, J. (2011) Interactions between Eurasian Lynx and Wolverines in the Reindeer Husbandry Area. Doctorial Thesis, Swedish University of Agricultural Sciences, Uppsala*). Jamfør målsetningen om å redusere konflikter og tap for beitenæringene innenfor de gitte bestandsmål, vil sammenfall av forvaltningssoner for gaupe og jerv åpne for at jerven kan utnytte kadaver som gaupa har drept. Og sannsynligvis får jerven en lavere predasjonstakt enn om den i større grad må drepe rein selv. Jerven er en mindre effektiv jeger enn gaupe, og jerveangrep på rein medfører gjerne jaging med de konsekvenser dette gir ved uro i beitet og eventuell sammenblanding av reinflokker tilhørende ulike siidagrupper, om disse ligger tett vinterstid.

11.4 Forvaltningsgrense gaupe

Gaupa i nord har store revirer som betinger store forvaltningsområder. Foreløpige resultater fra Scandlynxprosjektet tilsier at en relativt mindre andel av de voksne gaupetispene yngler årlig. Rovviltnemnda har forsøkt å få A-området så stort at gaupebestanden kan forvaltes innen dette, og samtidig minimalisere antall sauebeiteområder og kalvingsområder for rein innen forvaltningssonen for gaupe. Der A-sonen tidligere har fulgt vei ved sjøen er sonen nå lagt helt ut i fjæra.

Troms

Bestandsmålet for gaupe i Troms er seks familiegrupper. I årene 2009–2011 var det gjennomsnittlig seks ynglinger innenfor det gamle A-området i Troms. For å opprettholde bestandsmålet for gaupe i A-området burde ikke området begrenses vesentlig. Rovviltnemnda mener likevel at området som er tatt ut nordvest i Troms er så viktig for reindrift og for sauenæring, at disse områdene er gjort til B-område for gaupe.

Finnmark

I Finnmark er bestandsmålet fire familiegrupper av gaupe. I årene 2009–2011 var det gjennomsnittlig 3,3 ynglinger innenfor det gamle A-området i Finnmark. Med den nye forvaltningsgrensen vil en ut fra tilgjengelig historikk ha større mulighet til å nå bestandsmålet innen forvaltningszone A. Gaupesonen overlapper jervesonen i Finnmark fullstendig, men gaupesonen strekker seg også lengre nordvest enn jervesonen.

11.5 Forvaltning av grenseområdet mellom region 7 og 8

Region 7, Nordland vedtok revidert forvaltningsplan for gaupe, jerv, bjørn, ulv og kongeørn i mars 2011. Rovviltnemnda i region 8 er opptatt av at det skal være en helhetlig forvaltning mellom regionene.

Forvaltningsgrensene i grenseområdene mellom Nordland og Troms

Region 7 har sin nordlige forvaltningsgrense for bjørn der europavei 10 går inn i Sverige ved Bjørnfjell. Om en følger grensen mellom Norge og Sverige er det omtrent 26 kilometer fra der hvor forvaltningsgrensen for bjørn slutter i Nordland til den starter i Troms. Når en ser forvaltningsgrensen i sammenheng med Sverige gir dette en mer hensiktsmessig forvaltningsgrense enn hva en ville fått ved å koble grensene sammen på norsk side.

Nord i Nordland er A-området for gaupe og jerv øst for E6. Sør i Troms er forvaltningsgrensen for gaupe øst for E6. Når det gjelder jervegrensen sør i Troms starter denne likt med forvaltningsgrensen for bjørn, grensen fortsetter stien mot Sørmo der bjørnegrensen tar østover, så følger grensen veien fra Sørmo til E6, B-området vest for beskrevet grense. Dette gir et B-område for jerv sør i Troms som vil være utsatt for tilsig av jerv både fra Nordland, Sverige og fra A-området i Troms. Rovviltnemnda vil i det neste kort begrunne hvorfor området tross utsiktene for tilsig velger å ha dette sørlige området som B-område for jerv.

Bestandsmålet for jerv i Troms er syv ynglinger. I 2011 ble det innenfor A-området i Målselv og Balsfjord dokumentert/antatt ni ynglinger. På grensen mellom A- og B-området i Nordreisa og Storfjord ble det i 2011 dokumentert to ynglinger. Jervebestanden innenfor A-området i Troms er vesentlig over bestandsmålet. Størrelsen på forvaltningszone A kan derfor reduseres uten at det går ut over muligheten til å opprettholde og forvalte jervebestanden innenfor A-området.

Kvotejakt og skadefelling – grenseområdene mellom Nordland og Troms

Arealene i Nordland fylke nord for Ofotfjorden brukes av de fem reinbeitedistriktene Kanstafjord, Kongsvikdalen, Tjeldøy, Grovfjord og Gielas, disse tilhører Troms reinbeiteområde. I 2011 og 2012 ble det gjennomført skadefellingsforsøk på gaupe, hvor fellingstillatelsen etter klarering med Fylkesmannen i Nordland gjaldt på begge sider av fylkesgrensa.

Den 30. mai 2012 hadde rovviltnemndene i region 7- og 8 et felles møte som ble oppsummert på følgende måte:

Referat fra samarbeidsmøte mellom rovviltnemndene i region 7 og 8

Dato: 30. mai 2012 kl. 15:00 – 17:30

Sted: Fylkesmannens lokaler i Bodø

Med på møtet

Fra rovviltnemnda i region 7: Tomas Norvoll, Anne Wiik og Arild Inga

Fra rovviltnemnda i region 8: Willy Ørnebakk, Odd Iver Sara og Fred Johnsen

Fra sekretariatet i region 7: Tore Vatne, Øyvind Skogstad, Jostein Øvervatn

Fra sekretariatet i region 8: Heidi Marie Gabler, Andreas Vikan Røsæg

Konklusjoner fra møtet:

- Begge nemndene opplever at både saue- og reindriftnæringene i grenseområdene mellom region 7 og 8 etterlyser større grad av samarbeid og felles forvaltning av grenseområdene.
- Begge nemndene ønsker økt samarbeid om forvaltning av grenseområdene. Det bør sees på muligheten for økt samarbeid om forebyggende og konfliktdempende tiltak.
- Eventuelt interkommunalt skadefellingslag i området kan med fordel omfatte kommuner på begge sidene av fylkesgrensa.
- Nemndene ønsker å inngå et samarbeid om felles kvotejakt og lisensfelling i grenseområdet. Skadefellingstillatelser iverksatt av Fylkesmennene bør også vurderes i en slik sammenheng. Forslag til samarbeidsavtale utarbeides av sekretariatene. Slik avtale sendes til DN til orientering.
- Nemndene ønsker å avholde årlige samarbeidsmøter, gjerne i kombinasjon med egne nemndsmøter og faglige innlegg/orienteringer fra eksterne.

Samarbeidsavtale mellom rovviltnemndene i region 7 og 8

Rovviltnemnda i region 7 og rovviltnemnda i region 8 har inngått følgende avtale om kvotejakt på gaupe, lisensfelling av jerv, samt kvoter for betingede skadefellinger av jerv, gaupe, bjørn og ulv:

1. Ved fastsetting av:

- kvote for jakt på gaupe,
- kvote for lisensfelling av jerv,
- kvoter for betingede skadefellinger av jerv, gaupe, bjørn og ulv

i grenseområdene mellom Nordland og Troms, skal følgende område i Nordland omfattes av kvotevedtak for Troms:

Fastlandsdelen av Tjeldsund kommune, hele Evenes kommune og den delen av Narvik kommune som ligger nord for Rombaken (fra Rombaksbotn går grensa for området i Norddalen opp til Ofofbanen og langs Ofofbanen til svenskegrensa).

2. Kvotevedtak i dette området fastsettes av rovviltnemnda i Troms, som en del av fellingsområdene på Troms-sida av grenseområdet.

3. Sekretariatet for rovviltnemnda i region 8 skal ved utarbeidelse av saksframlegg for fastsetting av kvoter, legge vekt på:

- bestandssituasjonen for de aktuelle artene i området
- fastsatt bestandsmål for de aktuelle artene i Nordland
- føringer i gjeldende forvaltningsplan for rovvilt i Nordland
- tapssituasjonen for sau og rein i området

4. Rovviltnemnda i region 7 skal gis anledning å komme med merknader til saken før det fattes vedtak om slike kvoter.
5. Kvotejakt og lisensfelling i dette området administreres av Fylkesmannen i Troms. Søknader om skadefelling av jerv, gaupe, ulv og bjørn i dette området skal behandles av Fylkesmannen i Troms i nært samarbeid med Fylkesmannen i Nordland.
6. I de tilfeller der Direktoratet for naturforvaltning har myndigheten til å fastsette slike kvoter i en eller begge rovviltregionene, oppfordres det til at DN fatter vedtak i samsvar med denne avtalen. Det legges til grunn at rovviltnemnda i region 8 kan fatte vedtak om kvoter i det aktuelle området i Nordland også i tilfeller hvor myndigheten til å fastsette slike kvoter i region 7 er tillagt DN.
7. Denne avtalen gjelder for perioden 6.9.2012–1.6.2015. Ved avtalens utløp skal det vurderes evt. videreføring av tilsvarende samarbeid. Avtalen kan oppheves umiddelbart dersom en av nemndene ønsker dette.

Rovviltnemnda i region 8 vil fortsette å arbeide for at dialogen mellom nemnder og fylkesmenn i region 7- og 8 utvikles slik at forvaltningen ved fylkesgrensen blir mer helhetlig.

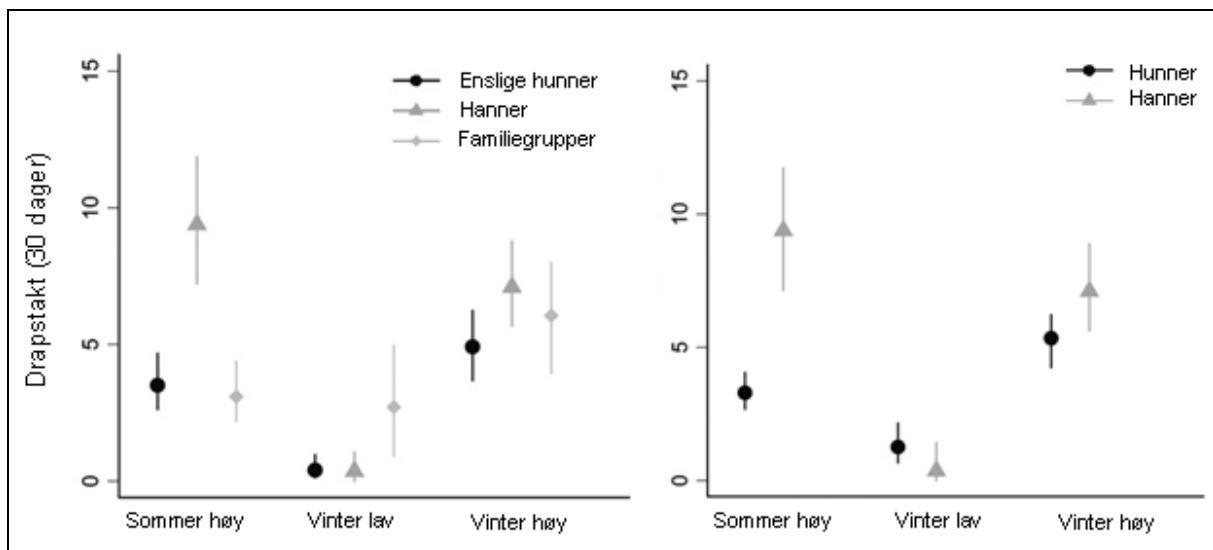
Voksen kongeørn på død rødrev. Foto: Karl-Otto Jacobsen

12. REGIONAL FORSKNING

I forvaltningsplanen fra 2007 pekte rovviltnemnda på at regional forskning står sentralt for å lære mer om rovviltets økologi i nordområdene. Data som samles inn i andre regioner trenger ikke å ha overføringsverdi for region 8. Rovviltnemnda skrev at regional forskning og resultater av dette vil spille en sentral rolle i arbeidet for å dempe, og eventuelt løse, mange av konfliktene man står ovenfor i regionen. Siden forrige forvaltningsplan har det blitt gjennomført betydelig forskning på rovvilt i regionen. Og ny, til dels oppsiktsvekkende, kunnskap har nå blitt en del av forvaltninga. Rovviltnemnda ser at forskningen er viktig og vil fortsette å være viktig i årene fremover. Scandlynx har bidratt til mye ny viten om gaupe og jerv i region 8.

Gaupe og jerv

Mange av de forebyggende tiltakene som er brukt i regionen er rettet mot jerv. Jerv har vært en stor skadevolder, særlig når det gjelder sau. Derimot er gaupe trolig et større problem enn jerv når det gjelder tap av rein. Forskningsprosjektet Scandlynx publiserte i 2011 en artikkel (*Mattisson, J., et al. Factors affecting Eurasian lynx kill rates on semi-domestic reindeer in northern Scandinavia: Can ecological research contribute to the development of a fair compensation system? Biol. Conserv. (2011), doi:10.1016/j.biocon.2011.09.004*) der målet med studiet som ble presentert var å finne drapstakten gaupe hadde på rein, avhengig av ulike økologiske forhold i nordlige Skandinavia. 35 ulike gauper ble overvåket i totalt 3 667 dager. Det ble funnet at alle gaupene drepte rein. Men, det var stor variasjon i den individuelle drapstakten, variasjonen var knyttet til kjønn og sosial status (hunner med eller uten unger), og til årstid og tilgjengeligheten av rein. Den hyppigste drapstakten hadde hanngauper om sommeren, og den laveste hadde enslige gauper i områder med lite rein. Om sommeren var det flere hunngauper som brått skiftet til bare å drepe små byttedyr, til tross for høy tetthet av rein (Figur 23).

Figur 23. Gaupas beregnede drapstakt på rein med 95 % konfidensintervall, basert på 128 perioder med intensiv overvåkning fordelt på 35 gauper i nordlige Skandinavia i 2005–2010, adskilt med gaupenes sosiale status (til venstre), og gaupenes kjønn (til høyre). Høy–Lav indikerer tilstedeværelse–fravær av beiteområder for rein i gaupenes territorier i den tiden med intensiv overvåkning. Kilde: *Mattisson, J., et al. Factors affecting Eurasian lynx kill rates on semi-domestic reindeer in northern Scandinavia: Can ecological research contribute to the development of a fair compensation system? Biol. Conserv. (2011), doi:10.1016/j.biocon.2011.09.004*

En studie som tok for seg hvordan gaupe og jerv i nordlige Skandinavia påvirker hverandre (*Mattisson, J. (2011) Interactions between Eurasian Lynx and Wolverines in the Reindeer Husbandry Area. Doctorial Thesis, Swedish University of Agricultural Sciences, Uppsala*) fant ingen tydelige tegn til konkurranse mellom gaupe og jerv, artene hadde fullstendig overlappende leveområder, de forflyttet seg uavhengig av hverandre, og de prefererte som regel samme type habitat: bratt og ulendt terreng i fjellbjørkeskog. Men, det så ut til at jerv hadde fordel av å dele leveområdet med gaupe da dette ga større åtseltilgang, mens gaupas kostnad virket å være lav. Kun når gaupe hadde drept voksen rein i skog, kunne en se at jervebesøk på kadaveret kortet ned tiden til neste gang gaupa drepte rein. På fjellet, hvor 71 prosent av de gaupedrepte reinene ble funnet, hadde jerven ingen påvirkning på gaupas drapstakt, men her virket det derimot som andre åtselere, for eksempel ravn og kongeørn hadde like stor påvirkning på gaupas drapstakt som jerven hadde i skogen. Det ble funnet at 68 prosent av alle tilgjengelige gaupedrepte rein ble besøkt av jerv, og ved 29 prosent av disse besøkene hadde ikke gaupa forlatt byttet. Men de var sjelden ved kadaveret til samme tid, jerven besøkte gjerne kadaveret når gaupa lå i dagleie et stykke fra.

Studiet viste at om målet er å ha et visst antall gaupe og jerv innen et område hvor det er reindrift, da vil reintapene trolig bli lavest om jerv og gaupe har felles utbredelsesområde. Gaupe er et mye mer effektivt rovdyr enn jerven som kan forfølge reinsdyr over store avstander, spre flokkene og skape mye ekstraarbeid for reindrifutøverne. Det er trolig at graden av forstyrrelse og stress hos rein blir mindre om en større andel av den reinen som jerven spiser blir drept av gaupe. Studien viste at bare 13 prosent av de reinene som jerven utnyttet var drept av jerv, mens 61 prosent var drept av gaupe og 26 prosent hadde dødd av andre eller ukjente årsaker.

Brunbjørn

Det har vært vanskelig å si noe sikkert om hvor mye reinkalv brunbjørn tar de første ukene etter kalving. I Sverige gjennomførte Udtja sameby, Gällivare skogsameby og Det skandinaviske bjørneprosjektet i 2010 en studie av bjørnepredasjon på rein. I Udtja ble 1 200 drektige reinsimler merket. Her var seks bjørner merket med sendere som, når de kom nærmere enn 100 meter fra en merket reinsimle kommuniserte med reinsimlas sender. Når en merket bjørn og en merket simle var innenfor 100 meter fra hverandre skiftet bjørnens sender fra å sende en posisjon hver halvtime, til å sende en posisjon hvert minutt. Så raskt som mulig etter at bjørnen hadde forlatt området ble minuttssporløypene besøkt og gått i sin helhet. Slik kunne en avgjøre om bjørnen hadde tatt reinkalver.

Studien har så langt et svært begrenset datamaterialet, så det bør ikke trekkes klare konklusjoner enda. Så langt indikerer studien at all bjørn som er der reinen kalver, dreper og spiser reinkalver, og når bjørnen er i kalvingsområdet dreper den gjennomsnittlig en reinkalv hver dag. Det ser ikke ut til at bjørn oppsøker kalvingsområdene. Rovviltnemnda i region 8 vil følge med på videre forskning på området, spesielt sett i lys av at svensk rein har kalvingsland i A-området for bjørn i Troms.

Press på beiteressursene

Det er en kjent sak at store deler av Finnmark har et høyt beitetrykk av rein. I 1998 opprettet Reindrifstforvaltningen i Alta et overvåkingssystem for lavbeitene i Finnmark. Hensikten var å registrere virkningene som den løpende forvaltning av reinen påfører beitene, samt å vurdere andre forhold som virker inn på beitene. NINA rapport 745 *Overvåking av vinterbeiter i Vest-Finnmark og Karasjok 1998–2005–2010*, Tømmervik H. et. al. 2011, viser til at selv om betydelige deler av lavbeitet i de sørlige deler av Finnmarksvidda har kommet

seg i perioden 1998–2010, er det mye å vinne på at lavmattene får utvikle seg videre. Dette vil øke avkastningen av lav per arealenhet. Når det gjelder de nordlige deler av Finnmarksvidda så har det økte beitetrykket (økt reintall) i perioden 2005–2010 redusert lavbeitene her. I enkelte områder vurderes situasjonen som kritisk. Et redusert beitetrykk i disse områdene vil forbedre arealavkastningen svært mye. NINA Rapport 938, *Beregning av produksjon og tap i reindriften*, mai 2013, sammenfatter blant annet med at «Analyser utført på nasjonal skala viser at andelen kalv som observeres per simle ved merking i liten grad kan forklares av størrelsen på ynglebestandene av gaupe og jerv. Derimot er det en nøye sammenheng mellom slaktevektene foregående høst, klimatiske forhold om våren og andelen kalv som registreres per simle den påfølgende sommeren og høsten.»

Voksen kongeørn. Foto: Karl-Otto Jacobsen

13. VEDLEGG

13.1 Kart over forvaltningsområder for bjørn, jerv og gaupe i region 8

Tre kart som viser forvaltningsområder A og B for bjørn, jerv og gaupe i Troms og Finnmark, samt ett kart som viser forvaltningsområdene for både bjørn, jerv og gaupe i Troms og Finnmark, av dette kartet fremgår også kalvingsområder for rein og saubeiteområder for beitelag registrert i organisert beitebruk. Av sjatteringen av beitelagsområdene går det frem hvilke tapsprosent de ulike beitelagene hadde på utmarksbeite i 2010. Tapsprosent varierer innad i beitelag, mellom beitelag og mellom år, dette gir kun et bilde på beitesesongen 2010.

Søye med tre lam ved Lafjelltind i Skånland kommune. Legg merke til at søya har grønt merkebånd, noe som betyr at søya skal ha tre eller flere lam. Rødt, blått og gult bånd betyr henholdsvis ingen, ett og to lam. Foto: Andreas Røsæg